

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Funda KOCABAŞ

HİZMETLERİN KÜLTÜRLERARASI AÇILIMI VE ULUSLARARASI GÖÇ EKSENİNDE
TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ MÜLTECİLER

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Funda KOCABAŞ

HİZMETLERİN KÜLTÜRLERARASI AÇILIMI VE ULUSLARARASI GÖÇ EKSENİNDE
TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ MÜLTECİLER

Danışman

Prof. Dr. Erol ESEN

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Funda KOCABAŞ'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Hüseyin GÜL (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Erol ESEN (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Vehbi Alpay GÜNAL (İmza)

Tez Başlığı: Hizmetlerin Kültürlerarası Açılımı ve Uluslararası Göç Ekseninde Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler
--

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :/....../2022

Mezuniyet Tarihi : 07/07/2022

(İmza)
Prof. Dr. Ebru İÇİGEN
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Hizmetlerin Kültürlerarası Açılımı ve Uluslararası Göç Ekseninde Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Funda KOCABAŞ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

23 / 06 / 2022

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Funda KOCABAŞ
Öğrenci Numarası	20175218016
Anabilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Erol ESEN
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Hizmetlerin Kültürlerarası Açılımı ve Uluslararası Göç Ekseninde Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1861742318
Rapor Tarihi	23 / 06 / 2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %13 Alıntılar dahil: %21
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 126 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı Prof. Dr. Erol ESEN İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
TEŞEKKÜR.....	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİBÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇ VE ENTEGRASYON

1.1. Göç Olgusu	5
1.2. Göçün Tarihsel Arka Planı.....	5
1.3. Göç Nedenleri	6
1.4. Göç Kuramları	6
1.4.1. Ravenstein'in Göç Kuramları.....	6
1.4.2. İtme Çekme Kuramı	7
1.4.3. Petersen'in Beş Göç Tipi.....	8
1.4.3.1. İlkel Göçler.....	8
1.4.3.2. Zoraki ve Yönlendirilen Göçler	9
1.4.3.3. Serbest Göç	9
1.4.3.4. Kitlesele Göçler.....	9
1.5. Göçün Temel Kavramları	9
1.5.1. Göçmen.....	12
1.5.2. Mülteci.....	13
1.5.3. Şartlı Mülteci	14
1.5.4. İkincil Koruma.....	15
1.5.5. Sığınmacı ve Vatansızlar	15
1.5.6. Geçici Koruma.....	15
1.6. Göç ve Çok Kültürlülük.....	16
1.6.1. Kültür.....	16
1.6.2. Çokkültürlülük.....	17
1.6.3. Kültürel Çeşitliliğin Yönetim Modelleri	20
1.6.3.1. Çokkültürcülük Modeli	20
1.6.3.2. Cumhuriyetçi Model	20

1.6.3.3.	Ayrımcı Model	21
1.7.	Çokkültürcülük Anlayışı İnşa Eden Faktörler	21
1.8.	Göç ve Entegrasyon	22
1.8.1.	Entegrasyon Kavramı	22
1.8.2.	Entegrasyon Politikalarının Evrimi	23
1.8.3.	Entegrasyon Sürecine Yönelik Yaklaşımlar (Entegrasyon Teorileri)	24
1.8.3.1.	İngilizliğe Uygunluk Teorisi	24
1.8.3.2.	Erime Potası Teorisi	24
1.8.3.3.	İrk İlişkileri Döngüsü Teorisi	24
1.8.3.4.	Asimilasyon Süreci Teorisi	25
1.8.3.5.	Tanınma Teorisi	25
1.8.3.6.	Asimilasyonun Yüzleri	26
1.8.3.7.	Kültürel Entegrasyon Modeli	26

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU HİZMETLERİNİN KÜLTÜRLERARASI AÇILIMI

2.1.	Kamu Hizmeti Kavramı ve Kapsamı	28
2.2.	Kamu Hizmetlerinin Temel İlkeleri	30
2.2.1.	Süreklilik İlkesi	30
2.2.2.	Eşitlik İlkesi	31
2.2.3.	Uyum İlkesi	31
2.2.4.	Karşılıksızlık İlkesi	32
2.2.5.	Kamu Yararı İlkesi	33
2.3.	Göçle Birlikte Öne Çıkan Kamu Hizmetleri	35
2.4.	Amsterdam Anlaşması ve 2012 Ulusal Planlaması Gibi Uluslararası Anlaşmaların Getirdiği Yükümlülükler	36
2.5.	Kültürlerarası Açılım / Farklılıkların Yönetimi	40
2.6.	Farklılıkların Yönetimine İlişkin Teoriler	46
2.6.1.	Liyakat Teorisi	46
2.6.2.	Renk Körlüğü İdeali Teorisi	47
2.6.3.	Erime Potası Teorisi	47
2.7.	Kültürlerarası Açılımı Zorunlu Kılan Faktörler	49
2.7.1.	Göçmen Kaynaklı Sorunlar	50
2.7.2.	Kamu Kurum ve Kuruluşlardan Kaynaklı Sorunlar	51

2.8.	Hizmetlerin Kùltürlerarası Açılım Yolları.....	51
------	--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYEDE'Kİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN KAMU HİZMETLERİNDEN FAYDALANMASI

3.1.	Göç Alan Ülke Olarak Türkiye.....	54
3.2.	1923-1960 Dönemi Göç.....	54
3.3.	1960-2000 Dönemi Göç.....	55
3.4.	2000'lerde Göç.....	55
3.5.	Suriye'den Gelen Göçler.....	56
3.6.	Göçmenlerin Kamu Hizmetinden Faydalanması	58
3.6.1.	Sosyal Hizmetler	61
3.6.1.1.	Barınma Hizmetleri	64
3.6.1.2.	Türkiye'deki Suriyeli Mùltecilerin Çalışma Hakları	67
3.6.1.3.	İstihdam Alanındaki Uygulamalar	68
3.6.1.4.	Sosyal Uyum Yardımı (SUY/ESSN)	70
3.6.1.5.	İstihdam Alanındaki Bulgular	71
3.6.2.	Eğitim Hizmetleri	73
3.6.2.1.	Eğitim Hizmetlerine İlişkin Yasal Düzenlemeler	74
3.6.2.2.	Eğitim Alanındaki Uygulamalar	77
3.6.2.3.	Türkçe Dil Öğrenimi ve Meslek Kursları	78
3.6.2.4.	Eğitim Alanındaki Bulgular	79
3.6.3.	Sağlık Hizmetleri	81
3.6.3.1.	Sağlık Hizmetlerine İlişkin Yasal Düzenlemeler	81
3.6.3.2.	Sağlık Alanındaki Uygulamalar	83
3.6.3.3.	Sağlık Alanındaki Bulgular	86
3.7.	Türkiye'de Yerel Yönetimler, STK'lar ve Suriyeli Mùlteciler	86
3.8.	Tartışma	93
SONUÇ		96
KAYNAKÇA.....		100
ÖZGEÇMİŞ		111

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 İtme Çekme Kuramı	8
Şekil 3.1 Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	57
Şekil 3.2. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı	65
Şekil 3.3. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı.....	66
Şekil 3.4 Yıllara Göre Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Öğrenci Sayısı	76
Şekil 3.5. Türkiye'nin Göç ve Entegrasyon Politikaları İndeksi	94

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ASAM	: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bürosu
DOĞAKA	: Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı
GEM	: Geçici Eğitim Merkezleri
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
İGAM	: İltica ve Göç Araştırma Merkezi
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
İKGV	: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
MAZLUMDER	: İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MHRS	: Merkezi Hekim Randevu Sistemi
MİPEX	: Göç ve Entegrasyon Politikaları İndeksi
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
SGDD	: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
SKYGM	: Sosyal Kültürel Yaşamı Geliştirme Derneği
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
STÖ	: Sivil Toplum Örgütleri
SUY	: Sosyal Uyum Yardımı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÖMER	: Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi
TUBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

USAK	: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerkleri
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
YUKK	: Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖZET

Dünyada insanların bir yerden başka bir yere göç etmeleri, hem göç edenler açısından hem de göç ettikleri bölge/devletlerde önemli değişikliklere yol açmaktadır. Bu değişiklikler, göçmenler açısından başta sosyal ve kültürel olmak üzere göç edilen yerlerdeki ekonomik, politik, yönetsel, teknolojik düzeylerde ciddi sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde yaşadıkları sıkıntılarla baş etme ve bulundukları ortama uyum süreci kültürleşme kavramını gündeme getirmiştir. Kamu kurum ve kuruluşlarının göçmenlere yönelik kamu politikaları ve kamu hizmetine erişim noktasında ortaya çıkan somut sorunları tartışan hizmetlerin kültürlerarası açılım söylemleri beraberinde getirmiştir.

Türkiye’de göç ve buna bağlı hareketlerden doğrudan etkilenen ülkelerin başında yer almaktadır. Kamu politikaları kapsamında Türkiye’de göçün gelişimi ve yönetimi, göç politikalarının yürütülmesinde oluşturulan kurumsal yapı, Türkiye’de kamu kurumlarının çalışmaları ve beklentileri ele alınmıştır. 2011 sonrası Suriyelilerin Türkiye’de zorunlu göç deneyimlerinde temel kamu hizmetleri olan sosyal hizmetler, sağlık ve eğitim hizmetlerinde yaşadıkları temel sorunlar ve bu sorunların giderilmesi açısından ortaya konulan çözüm önerileri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: uluslararası göç, hizmetlerin kültürlerarası açılımı, kamu hizmeti, Suriyeli mülteciler

SUMMARY
**SYRIAN REFUGEES IN TURKEY ON THE AXIS OF INTERCULTURAL
EXPANSION OF SERVICES AND INTERNATIONAL MIGRATION**

Migration of people causes significant changes both for the immigrants and for the regions and states they migrate to, which bring along serious social and cultural as well as economic, political, administrative and technological challenges. The process of coping with these challenges in the countries they migrated to and adapting to their environment, brought the concept of acculturation to the agenda. Intercultural discourses lead by public institutions and organizations, evaluated the public policies for immigrants to solve the challenges that arise for the access and provision of public services.

Turkey is one of the countries directly affected by migration and related movements. Within the scope of public policies the development and management of migration in Turkey, the institutional structure created in the implementation of migration policies, and the works, and expectations of public institutions in Turkey are discussed. Especially, the challenges in basic public services such as social services, health and educational services for Syrians with forced migration experiences after 2011 and proposed solutions are outlined and discussed.

Keywords: international migration, intercultural expansion of services, public service, Syrian refugees

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecinde bana yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Erol Esen'e sunduğu fikirler ve desteklerinden ötürü teşekkür ederim. Her zaman olduğu gibi bu süreçte de destek olan değerli annem Cemile Kocabaş ve değerli babam Cuma Kocabaş'a teşekkürlerimi en içten dileklerimi sunarım.

Funda KOCABAŞ

Antalya, 2022

ÖNSÖZ

Uluslararası göç, farklı kültürlerin parçası olan bireylerin, grupların, örgütlerin ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel anlamda hızlı ve yoğun bir etkileşim içinde bulunmalarına neden olmaktadır. Bu süreçte kamu kurumları ve göçmenlerden kaynaklı sorunlar hizmetlerin kültürlerarası açılımını gündeme getirmiştir. Hizmetlerin kültürlerarası açılım yolları, kamu kurumlarının sorunları ve bu konuda izlenmesi gereken yol ve yöntemler ele alınacaktır.

2011 sonrası siyasi krizle zorunlu göçe maruz kalan Suriyeliler, sınır komşularından biri olan Türkiye'ye devam eden bir göç hareketi söz konusudur. Zorunlu göç sebebiyle Türkiye Cumhuriyeti için farklı neden ve sonuçlar doğuran bir göç deneyimi olmakla birlikte Suriyelilerin sosyal hizmet, eğitim ve sağlık alanında yaşadıkları sorunlar, yürütülen politikalar ve bu politikaların analizi sonucunda elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Funda KOCABAŞ

Antalya, 2022

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca devam eden göç hareketliliği yüzyıllar boyunca araştırma konusu olmuştur. Göçler daha iyi bir yaşam, eğitim ve refah seviyesi için oluğu kadar siyasi ve sosyal baskılar gibi nedenlerle gerçekleşmektedir. Siyasi baskılar ve savaş durumu gibi olaylar sonucunda kişilerin göç etmesi ve bunun yanı sıra kitlesel bir göç hareketine yol açması göç edilen toplumunda bir sorunu haline gelmektedir. Bu amaçla ülkelerin göç politikaları, kamu kurumları ve uluslararası kuruluşların ortak bir noktada buluşması ve uygulanan politikalar oldukça önemlidir. Ülkelerin yabancılara yönelik uyguladığı her politika yerli halkı da birçok yönden etkilemektedir.

Göçmen hareketliliğindeki artış, temelde kendi vatandaşlarına odaklı yürütülmek üzere kurgulanan kamu hizmeti anlayışı üzerinde ciddi zorlamalara yol açmıştır. Göçmenlerin, yeme, içme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaları ile toplumsal, siyasal vb. diğer ihtiyaçlarını karşılamaları konusunda mevcut kamu hizmeti anlayışının yanıtı, mevcut siyasal sistemin demokrasi ve insan hakları boyutuna göre şekil almaktadır. Çalışmanın amacı somut sorunlardan yola çıkarak farklılıkların etkin yönetimi adına hizmetlerin kültürlerarası açılımı konusu tartışılacaktır. Türkiye’de yönetsel sistemin Suriyeli mültecilere yönelik kamu hizmetlerine odaklanarak kamu hizmetlerindeki dönüşümü, bu konudaki temel sorunlarla birlikte izlenen politikalar doğrultusunda mevcut durum ve öngörüler ele alınacaktır. Göçmen entegrasyonu için önemli bir konu olan göçmenlerin hukuki statüsü, yaşanan ülkeyle toplumsal bütünleşme anlamında bir yol almanın önemli kriteridir. Bu çalışmada yer alan Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin hukuki statüleri ise oldukça tartışmaya açık bir konu olmuştur.

Son yüzyıllarda göç hareketliliğinin artmasıyla birlikte önyargı, baskı, asimile etme gibi birçok politikanın uyum sorununun önünü daha çok açmaktadır. Bu yüzden farklılıklara önem veren yeni politikalar ve uygulamalar önemli bir konu olmaya başlamıştır. Göçmen toplumuna dönüşen ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkeler 1960’lı yıllardan sonra çok kültürlülüğe, farklılıkların çeşitliliğine yönelik söylemlerin arttırdığı görülmektedir. Bu söylemler üzerine farklı fikirlerin ortaya çıkması asıl toplumsal bütünleşmenin hangi yol, yöntem ve ideoloji olduğu hakkında birçok farklı boyut kazandırmıştır. Bu çalışmanın da temel konusu olan kurumsal alanın değişimi ve kamu kurumlarının rolü entegrasyon çalışmalarına önemli bir boyut kazandırmaktadır.

İnsanlar, duygu ve düşüncelerini birbirine aktarırken yaşadığı toplumun kültürel yapısından faydalanmakta, mevcut kültürel yapıdan etkilenmekte ve etkilemektedir.

İletişimden yola çıkan kültürlerarası açılım kavramı ise farklı toplulukların ve farklı kültürlerin birbirleriyle kurdukları iletişim sonucunda ortaya çıkan etkileşimdir. Aynı lisanı kullanırken bile iletişimde kültürel farklılıklardan kaynaklı çeşitli anlamlar çıkabilmesi, kültürlerarası iletişimin kendine özgü niteliklerini ortaya çıkarmıştır. İletişime geçilen kültürün özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak, karşı tarafın kültürel özelliklerini önemsemek kurulacak iletişimin başarısı ve etkisi kültürlerarası açılım bakımından anlamlıdır. Kültürlerarası açılımın temel amacını da iletişim süreci içerisinde farklı kültürel özelliklere sahip kişilerin nasıl anlaşılabildikleri yönündeki öngörülerini ortaya koymaktır. Her kültürün kendine özgü unsurlar barındırması farklı unsurlara sahip kültürle etkileşime girmesi kimi zaman bu durumu zorlaştırmaktadır. Kültürlerarası açılım ise bu zorlukların aşılabilmesine yönelik çözüm yolları aramıştır.

Bu kavramın temel felsefesi olarak farklılıkların her zaman mevcut olmasından ötürü farklı toplumların birbiriyle iletişim kurarak önem ve saygı göstermesi önemlidir. Bu açılım uyum çalışmalarına da büyük başarı sağlaması bakımından dikkat çekicidir. Farklı kültürleri dışlamak, farklı toplumun bireylerini ötekileştirmek ve gözardı etmek var olan uyum sorunların önünü açmaktadır. Kültürü ve toplumu kendi haliyle kabul etmek, iletişim sürecinde zamanla birbirlerini anlama ve tanıma bakımından önemlidir. Kültürlerarası etkileşim süreciyle ortak noktaların keşfedilmesi ve bu etkileşim sayesinde farklılıklara karşı tavır ve tutum değişecektir. Bu çalışmada kamu kurum ve kuruluşlarından kaynaklı sorunlara, buna yönelik uygulamalar ve çözüm önerilerine değinilmiştir. Kültürlerarası açılım söyleminin devlet politikası kapsamında ele alınması ve uygulamalara bu bağlamda uyarlanması hem kamu personeli hem de göçmenlerin bu konudaki bilincini arttıracaktır.

Dünyada insanların bir yerden başka bir yere göç etmeleri hem göç edenler açısından hem de göç ettikleri bölge/devletlerde önemli değişikliklere yol açmaktadır. Bu değişiklikler, göçmenler açısından başta sosyal ve kültürel olmak üzere göç edilen yerlerdeki ekonomik, politik, yönetsel, teknolojik düzeylerde ciddi sıkıntıları beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmanın amacı 2011 sonrası Türkiye'ye yönelik Suriye'den gelen kitlesel göç hareketiyle birlikte Suriyeli mültecilerin kamu hizmetine erişimi ve Suriyeli mültecilere sunulan sosyal hizmet, sağlık ve eğitim hizmetlerini analiz etmektir. Türkiye'de entegrasyon çalışmaları yasa ile yetkilendirilmiş kurumların yönetiminde yerel yönetimler, STK'lar, uluslararası kuruluşlar ve iş verenler ile iş birliği içerisinde gerçekleştiği görülmektedir. 2013 yılında kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün uyum çalışmaları ve bu hususta yasal düzenlemeleriyle birlikte nasıl adımlar atıldığı ve ne konuda eksik kaldığı uyum çalışmaları adına güncel çözümler ve sorunları ortaya koymaktadır. Hizmetlerin kültürlerarası açılımı

bağlamında yerel yönetimler ve STK'ların dikkat çekici çalışmaları olmasına rağmen yetki alanının kısıtlılığı ve hizmetlerin sürekliliği konusundaki eksiklikler uyum çalışmalarını yavaşlatan önemli nedenlerdir. Bu bağlamda, hizmetlerin kültürlerarası açılımı kapsamında Türkiye'de ki Suriyeli mültecilerin eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişim konusunda yaşadıkları sorunlar, kamu hizmetlerine erişimine ilişkin oluşturulan yasal düzenlemeler, ulusal, uluslararası STK'ların çalışmaları analiz edilmektedir. Yapılan araştırmada 2011 yılı ve sonrasında elde edilen bulgular çerçevesinde; Türkiye'de Suriyeli mültecilerin sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi konusunun sosyo-ekonomik şartlar, enformel işgücü, dil problemi, barınma problemleri, eğitim ve sağlıkta maddi yetersizlik ve kültürden kaynaklı aksamalar sebebiyle yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Özellikle eğitim ve sağlık alanında Suriyeli mültecilere yönelik kurumların oluşturulması ve projelerin geliştirilmesi toplumsal uyum ve bütünleşme bakımından önemlidir. Fakat Suriyeli mültecilerin mevcut nüfusuna göre uygulamaların kapsayıcılığı ve fiziksel kapasitesi kısıtlı kalmaktadır. Artan kutuplaşma söylemleri ve kaygıların entegrasyon çalışmalarına zarar vermemesi bakımından gerçekçi ve şeffaf politikalar etkili olacaktır. Bu husus, yerel halk ve Suriyeli mülteciler arasındaki entegrasyon sürecinde, Türkiye'de uygulanan kamu politikaları ile ilişkilidir. Dolayısıyla Türkiye'de mültecilerin kamu hizmetlerine erişimi olanaklarının sağlanması ve yerel halkla olan uyum sürecini hızlandırmak amacıyla kültürlerarası açılım söylemlerinin entegrasyon politikalarının içerisinde yer alması ve bu bağlamda gerekli politikalarının uygulanması elzem niteliktedir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi ve tema analizi tekniği kullanılarak literatür değerlendirmesi ve betimleyici araştırma yapılacaktır.

Bu çalışmanın kapsamı olarak ilk kısımda göç olgusu, göçün tarihsel arka planı, göç kuramları, göçün temel aktörleri ve onların hukuki statüleri belirtilecektir. Uluslararası göç, farklı kültürlerin parçası olan bireylerin, grupların, örgütlerin ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel anlamda hızlı ve yoğun bir etkileşim içinde bulunmalarına neden olmaktadır. Bu süreçte kamu kurumları ve göçmenlerden kaynaklı sorunlar hizmetlerin kültürlerarası açılımını gündeme getirmiştir. Çalışmanın ikinci kısmını oluşturan hizmetlerin kültürlerarası açılım söylemlerinden yola çıkarak, hizmetlerin kültürlerarası açılım yollarını incelemek, kamu kurumlarının sorunlarını ve bu konuda izlenmesi gereken yol ve yöntemler ele alınacaktır. Bu çalışmanın son kısmında ise göçle gelen insanlara, ülkelerin olanaklarını dengeli bir şekilde nasıl kullanabilecekleri, göçle birlikte kamu kurumlarının idari yapılanmasındaki dönüşüm ve hizmetlerin kültürlerarası açılımı kapsamında Türkiye'de ki Suriyeli mültecilerin eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişim konusunda yaşadıkları sorunlar, Suriyeli mültecilerin kamu hizmetlerine erişimine ilişkin oluşturulan yasal

düzenlemeler, ulusal, uluslararası STK'ların çalışmaları analiz edilecek ve Suriyeli mültecilerin kültürel yapısına yönelik geliştirilen uygulamalar değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇ VE ENTEGRASYON

1.1. Göç Olgusu

Göç, bireylerin ve toplulukların toplumsal, siyasal ve ekonomik sebeplerle bir ülkeden farklı bir ülkeye veya bir yerleşim alanından başka bir yerleşim alanına taşınma, muhaceret ve hicret olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2020).

İnsanlık tarihinde önemli bir yeri olan göç, daha iyi bir yaşam sürdürme çabası olarak önemli bir yere sahiptir. Toplumsal, siyasal ve ekonomik nedenlerle birlikte gerçekleşen göç olayları zorunlu ya da gönüllü bir şekilde ülke içerisinde (iç göç) veya ülkeler arasında (dış göç) gerçekleşmektedir (Aksoy, 2012: 292). 1800’lü yıllardan itibaren başlayan sanayileşme hareketiyle birlikte büyük bir değişim ve dönüşüm yaşayan insanlık tarihi, iç ve dış göçlerin artışında önemli bir sürecin başlangıcıdır (Yalçın, 2004: 177-178). Gelişen iletişim ve ulaşım teknolojileriyle insanların, kurumların, sermayenin ve hizmetlerin dolaşım ağı genişlemiş, küreselleşen dünya düzeni içerisinde göçün anlam ve önemi farklı bir boyut kazanmıştır (Aksoy, 2012: 293).

1.2. Göçün Tarihsel Arka Planı

Göç hareketleri gönüllü bir şekilde gerçekleşmesine karşın tarihsel süreçte kitlesel göç hareketlerinin çoğu zorunlu nedenlerden kaynaklanmaktadır. İlk büyük kitlesel göç 4. yüzyılın ortalarına doğru Hun’ların Çin’den batıya doğru hareket ederek Karadeniz’in kuzeyine yerleşmesinin ardından Karadeniz’den kaçan Cermen Kavimlerinin Avrupa’ya istilasıyla bugünkü Avrupa devletlerinin temelini oluşturduğu ifade edilen Kavimler Göçü gerçekleşmiştir. 16. yüzyıldan itibaren Avrupa’dan Amerika’ya büyük insan kitlelerinin akınıyla beraber, kıtalararası göç deniz aşırı bir konum almıştır. Yeni ve geniş bir kıtada tarım yapma imkanı ve deniz aşırı ticaretin artması ise kitlelerin Amerika’ya yerleşmesindeki öncül nedenler olmuştur. 15 milyon insan Afrika’dan köle olarak, 15. ve 18. yüzyıllar arasında Amerika’ya getirilmiş, 19 yüzyılda Çin ve Hindistan’dan Amerika ve Avrupa’ya milyonlarca kişi sözleşmeli işçi olarak gönderilmiştir (Aksoy, 2012: 293). 20. yüzyılda ise iki büyük dünya savaşlarının ardından milyonlarca insan yurdundan ayrılmak zorunda kalmıştır. Savaş sonrası Avrupa ülkeleri işgücü ihtiyacı için az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göç almaya başlamıştır. Özellikle Almanya, 1954’ten 1970 yılına kadar Türkiye, İspanya ve Yunanistan’dan göç alımları yapmıştır. Bu göç ilişkisi ekonomik faktörlerle gelişmiş olsa da insanların istekleri doğrultusunda gerçekleştiği için gönüllü göç

içerisinde değerlendirilmiştir(Aksoy, 2012: 293).Toplumsalalanlarda büyük değişimlere neden olan göç yeni fırsat ortamlarını oluştururken yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Göçmenlerin sahip olmama durumuyla birlikte sahip olma isteğinin güdümlenmesi ve yer bulma arayışı, göçmenler için büyük önem arz ederken siyasalalanisebirçok olumsuzluklarla karşı karşıya kalmıştır (Ekici ve Tuncel, 2016: 12-13).

1.3. Göç Nedenleri

İnsanların kendi ülkelerinden ayrılması için mecbur bırakılmaları ya da savaş, afet, sürgün gibi sebeplerden dolayı gerçekleşen göçler *zorunlu göç*tür. Bireyin kendi istekleri doğrultusunda, daha çok iyi yaşam sürdürebilmek için yaptığı göçler ise *gönüllü göç*tür. Ülkesinde çalışma imkanı olmayan veya işinde ekonomik ve sosyal tatminsizlik gibi durumlardan kaynaklı başka bir ülkede iş arayan ya da iş fırsatı yakalayan kişilerin çalışmak üzere yaptığı göç hareketleriyse *işçi göçü*dür. (Örneğin 1960 yıllarındaTürkiye’den Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine yönelik gerçekleştirilen işçi göçleri). İş gücü niteliği açısından eğitilmiş insan göçü *isebeyin göçü* olarak adlandırılmaktadır (Yılmaz, 2014: 1686-1687).

Kişilerin kendi istekleri doğrultusunda ya da yaşadıkları ülkelerde sosyal, ekonomik tatminsizlikler ve savaş gibi farklı nedenlerle göç hareketine mecbur kalmaları bu konudaki çalışmaların ana konusu olmuştur.

1.4. Göç Kuramları

1.4.1. Ravenstein’in Göç Kuramları

Ravenstein’in çalışması, göçün temel savlarını içermektedir. 1871 ve 1881 yılı İngiliz nüfus sayımı verilerinden hareketle yedi temel göç kanunu ortaya koymuştur. Bu çalışma diğer göç teorilerine ve modellerine öncü olmuştur. Bunlar (Çağlayan: 2006: 68):

a. Göçmenlerin büyük çoğunluğu yakın mesafelere göç etmektedir. Bu durum göç edilen bölgelerdeki yerel halka etkisi büyük olmakla birlikte onları da yerinden etmektedir. Nitekim kitlesel göç akımlarına yol açmakta ve bu akımlar daha çok sanayi ve ticaret merkezlerine yöneliktir.

b. Sanayi ve ticaretin geliştiği bölgeler cazibe merkezi haline gelmiş, yakın bölgelerden bu kentlere göç eden insanların yerini o bölgeye yakın başka insanlar almıştır. Bu durum kısa mesafeyle başlayan göçlerin dünya geneline yayılmasına sebep olmuştur.

c. Sanayi ve ticari imkanlardan faydalanmak isteyen kişiler bu merkezlere göç ederek artan iş gücü ihtiyacını karşılamasıyla beraber göç alan merkezler ve göçmenler arasında arz talep dengesini oluşturmaktadır.

d. Başlayan göç dalgası diğer göç hareketlerini tetikler ve zincirleme göç hareketini başlatmaktadır.

e. Ravenstein bir başka göç türünün de sanayi ve ticaret merkezlerine yapılan uzun mesafeli göçler olduğunu belirtmiştir.

f. Kentte yaşayan insanlara göre kırdan kıra yapılan göçler başka göç hareketlerini tetiklerken kırdan kente yapılan göçlerde ise bu durum daha azdır.

g.İç göç ve kısa mesafeli göçlerde kadınların göçe yönelimi daha fazlayken uzun mesafeli göçlerde ise erkekler daha etkindir (İnce, 20169: 2583-2584).

Ravenstein, İngiltere’de o dönemin koşullarını ele alarak göçün temel etkenlerini ifade etmiş olsa da günümüz göç yapısı ve oluşum sürecini ifade etme konusunda yetersiz kalmıştır. Diğer göç teorileri ve modellerine temel oluşturmuş, ekonomik ve endüstriyel faktörler ekseninde çalışmasını ele almıştır (Çağlayan: 2006: 72).

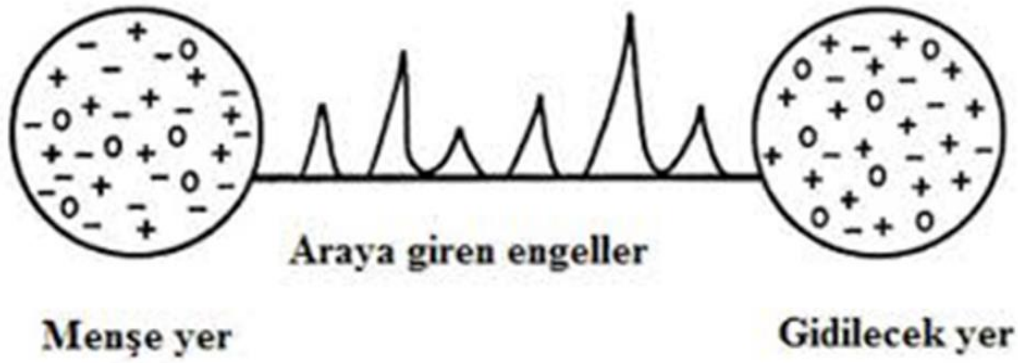
1.4.2. İtme Çekme Kuramı

Everett Lee, 1996 yılında ‘Bir Göç Teorisi’ (A Theory of Migration) adlı makalesinde bu teoriyi ortaya koymuştur. Lee’ye göre göç hareketleri itici ve çekici unsurlara dayanmaktadır. Bireyin yaşadığı yer ve göç edeceği bölgede olan olumlu ve olumsuz etkenlere dikkat çekmiştir. Bu süreçte bireyin göç hareketini gerçekleştirmeden önce yaşadığı zorluklar da süreç dahilindedir.

Lee, göç sürecini dört unsura dayandırmaktadır (Özcan, 2017: 192).

1. Yaşanılan bölgeye ilişkin faktörler
2. Hedef bölgeye ilişkin faktörler
3. Araya giren engeller
4. Kişisel faktörler

Her bölge için insanları oraya itecek ve çekecek sayısız faktör bulunmaktadır. İnsanları çeken faktörleri ‘+’, iten faktörleri ‘-’ ve kayıtsız kaldıkları durumları ise ‘0’ olarak ifade etmiştir. Bu faktörlerden bazıları çoğu insanı aynı şekilde etkilerken, bazılarıysa farklı şekillerde etkilemektedir. Örneğin güzel bir iklimi olan ülke herkes için cazipken kötü bir iklimi olan ülke herkes için iticidir. Göç edeceği bölgede eğitim sisteminin iyi olması çocuk sahibi ebeveynler tarafından çekici bir faktördür. Yüksek emlak vergileri nedeniyle çocuk sahibi olmayan kişiler için durum iticiyken, ev sahibi tarafından vergilendirilebilir mülkiyeti olmayan ve çocuk sahibi olmayan kişiler duruma kayıtsızdır (Lee, 1966: 50).

Şekil 1.1 İtme Çekme Kuramı

Kaynak: Lee, 1966: 50

Çocuğu olmayan aileler göç edeceği bölgede iyi bir okulun olmasına kayıtsız kalabilirler. Her göçmen için çekici ve itici faktörler farklı tanımlanabilir. Yaklaşım tarzı aynı olan bireyler yaşanan ve hedef bölge arasında genel bileşen faktörlere göre gruplandırılabilir.

Lee'ye göre göç edecek bireylerin göçe yönlendiren ya da göçten alıkoyan sebepleri net bir şekilde ortaya koymak mümkün değildir. Ön plana çıkan faktörler ileri sürülerek genel ve ortalama çıkarımlar yapılabilir(Lee, 1966: 50).

1.4.3. Petersen'in Beş Göç Tipi

İtme çekme faktörleri üzerine çalışma yapan bir diğer isimse William Petersen'dir. Petersen daha çok insanlardaki itme çekme faktörlerinin nelerden kaynaklandığı üzerine yoğunlaşmıştır. Tarihsel süreç içerisinde göç hareketi için itme ve çekme faktörlerinin yer değiştirebileceğini ifade etmiştir. Göçü tam anlamıyla kavrayıp sınıflandırabilmek için ekonomiyi temel hatlarıyla incelemek gerekmektedir. Süreç içerisinde yaşanan ekonomik dalgalanmalar üst, orta ve alt sınıflarda farklı tutumlar sergilemelerine neden olmaktadır. Bununla birlikte Petersen, bireysel ve sınıfsal boyutlara göre beş göç tipi ortaya koymuştur (Çağlayan, 2006: 75-77):

1.4.3.1. İlkel Göçler

Çevrenin yarattığı fiziksel zorluklar nedeniyle oluşan toplu göç hareketleridir. Göçebe toplulukların dönemlik göç hareketlerini de bu göç tipi üzerinden ele almış, kötü hava şartları ve kuraklık gibi konulara değinmiştir.

1.4.3.2. Zoraki ve Yönlendirilen Göçler

Sosyal bir baskının olduğu durumda bireyler ve toplumlar kendi kararları doğrultusunda göç ediyorsa yönlendirilen göçtür. Eğer kişilerin ve toplumların kendi kararları dışında zorlama ya da zor kullanmayla göç gerçekleşiyorsa zoraki göçtür. Petersen, Nazilerin Yahudileri göçe zorlamak için izlediği anti-semitik eylem ve politikaları, Yahudileri toplama kampına taşımak için izlenilen yolu örnek vermiştir.

1.4.3.3. Serbest Göç

Kişiler ve toplumlar üzerinde herhangi bir baskı olmadan, daha çok bireysel tercihlere dayalı kişisel göçlerdir.

1.4.3.4. Kitlesele Göçler

Artan teknolojik gelişmeyle birlikte ulaşım ve imkanların iyileşmesi göçü kitlesele bir duruma getirmiştir. Öncesinde gitmiş olan göçmenlerin farklı yaşam biçimlerini benimsemesi ve bu süreçte elde ettiği kazanımlarını çevresiyle paylaşarak diğer göçmenleri teşvik etmesidir. Öncü göçmenler ve teknolojik gelişmeler yeni göç hareketlerini tetiklemiştir. Örnek olarak Amerika ve Avrupa kıtasına yapılan bireysel göçlerin kitlesele göçe dönüşmesinde öncü göçmenlerin önemi büyüktür.

Petersen'in çalışması bireysel ve toplumsal motivasyonu öne almıştır. Bununla birlikte daha fazla göç faktörlerine yer vermesi ve yönlendirilen ve zoraki göç ayrımı yapması da günümüz göç çözümlemeleri için daha kullanılabilir bir kuram olduğu belirtilmiştir.

1.5. Göçün Temel Kavramları

İnsanlık tarihinin başından beri göç olgusunun var olması sebebiyle, bu olguyu kavramsallaştırmak ve barındırmakta olduğu alt kavramları belirlemek gün geçtikçe daha da zorlaşmıştır. Özellikle 20. yüzyılın son dönemlerinden itibaren devletlerin ulusal sınırları hukuki olarak var olmaya devam etse bile piyasalaşma nedeniyle devlet sınırlarının varlığını ortada yokmuş gibi bir hal alması, hem insan göçünün hem degöçle alakalı kavram karışıklığının artmasına neden olmuştur (Köşk ve Özbek, 2017: 249).

Göç olgusu genel olarak, iki devlet arasındaki hukuki sınırın geçilmesi veya aynı devlet sınırları içerisinde herhangi bir nedenle süresine, yapısına ve nedenine bakılmaksızın gerçekleşen nüfus hareketliliği, şeklinde tanımlanmaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 22). Göç olgusu ile ilgili olarak yapılan bu tanım birçok kavramın da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Göç olgusu ile ilgili ortaya çıkan ve hem sosyo-kültürel yönden hem de hukuki yönden oldukça büyük önem arz eden “yabancı” kavramı, üzerinde öncelikli olarak durulması

gereken kavramdır. Bu kavramın tanımı temel olarak; vatandaşlığına sahip olmadığı bir ülkede bulunan kişi, şeklinde yapılmaktadır (Ergül, 2012: 214).

Cenevre’de 1982 senesinde yapılmış olan Devletler Hukuku Enstitüsü toplantısında yabancı kavramı ile ilgili yapılan tanımlama Uluslararası hukuk yönünden genel kabul gören bir tanımlamadır. Bu tanımlama; bir devletin vatandaşı olduğunu iddia edemeyen ancak o devletin ülke sınırları içinde bulunan kimse, şeklinde yapılmıştır (Aybay, 2007: 11; Çelikel ve Gelgel, 2007: 17). Bu tanımlamaya benzer bir tanımlama da Uluslararası Göç Örgütü tarafından; belirli bir ülke içerisinde o ülkenin vatandaşı olmayan kişi, şeklinde yapılmıştır.¹ Türkiye Göç idaresi Genel Müdürlüğü ise uluslararası tanımlamaları baz alarak yabancı kavramını; “Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişidir” olarak ifade etmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2013: 3).

Yabancı kavramı ile ilgili yapılmış olan tanımlar genel olarak ele alındığı zaman tüm tanımlamaların “vatandaşlık (uyruk)” kavramı üzerinden yapıldığı görülmektedir. Başka bir ülkenin sınırları içerisine girerek orada yaşamaya başlayan ve gittiği ülkenin vatandaşlığına sahip olmayan göçmenlerin, yerleştikleri yeni ülkedeki mevcut durumları ve ne tür haklardan faydalanabilecekleri hususundaki tartışmalar her geçen gün daha da derinleşmektedir. Göçmenlerin mevcut statüleri tam bir netlik taşımadığı için haklardan faydalanma konusunda çatışma yaşamaktadırlar. Bunun yanında modern ulus devletler, sınırları içinde barınmakta olan bu göçmenlere vatandaşlık hakkı verme hususunda çatışma yaşamaktadırlar. Göçmenlerle ilgili yaşanan tartışmaların temelini bu çatışma oluşturmaktadır (Tuna ve Özbek, 2014/b: 215-217).

Kendi vatandaşlarının haklarını korumakla ve kendi kültürlerinin devamını sağlamakla yükümlü olan modern ulus devletler tüm bunların yanında, küreselleşme sürecinde kendi statülerini daha da iyi hale getirebilmek amacıyla, iş gücü piyasalarının esnekliği açısından göçmenlerden faydalanma yolundan da vazgeçmemektedirler. Küreselleşmeyi engellemeyecek miktarda istikrarın ve özgürlüğün gerekli olduğu küresel pazarda, özellikle kendi vatandaşına ihtiyaç zorunluluğunun olmaması modern ulus devletleri göçmenler hususunda yaşadıkları çatışmaları daha da arttırmaktadır (Üstel, 1999: 12). Bu nedenle yabancı kavramının tanımı yapılırken anlamca vatandaşlık kavramının karşılığına öncelik verilmiş olsa da; yabancı kavramı vatandaşlık kavramından yalnızca bir ulusa ait bağ ile değil (Aybay, 2007: 13), bireyin mevcut hukuksal statüsü ile de ayrılmaktadır (Çelikel ve Gelgel, 2007: 19).

¹ Göç Terimleri Sözlüğü, [https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf)

Bu yönden ele alındığı zaman yabancı türleri olarak “göçmenler”, “sığınmacılar”, “vatansızlar” ve “mülteciler” sayılabilmektedir (Köşk ve Özbek, 2017: 249). 1954 senesinde Birleşmiş Milletler tarafından imzalanan “Vatansız Kişilerin Durumuna Dair Sözleşme”de “vatansız” kavramı, “herhangi bir devletin kanunlarının işleyişi çerçevesinde vatandaş sayılmayan kişi” şeklinde ifade edilmektedir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 62). Yaygın olarak kullanılmakta olan bu tanımın yanında, yabancı ve vatansız kavramlarının aynı statüde değerlendirilmesi gibi genel bir yanlış durumu da mevcuttur. Bu yanlışın örneklerinden biri de hukuksal alanda vatansız kavramının ülkemizdeki tanımıdır. “Hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve ‘yabancı sayılan’ kişi” (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2013: 3) şeklinde yapılmış olan bu tanımlamaya bakıldığında, vatansız kavramı ile yabancı kavramının eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir.² Ancak bu tanımlamaya rağmen yabancıların bazıları mevcut statülerinden dolayı devlet tarafından sunulan bazı haklardan faydalanabilirken, herhangi bir devletin vatandaşı olmayan vatansızlar bu hakların hiçbirinden faydalanamamaktadırlar (Çelikel ve Gelgel, 2007: 19).

Yapılan göçün sebebi; göçmen, sığınmacı ve mültecilerin statülerinin ortaya koyulmasında büyük önem arz etmektedir. Eğer kişi zorunlu olarak göç etmiş ve başka bir ülke sınırlarına girmiş ise mülteci ve sığınmacı statüsünde değerlendirilmektedir. Kendi isteği doğrultusunda göç eden kişilerin statüsü ise göçmen statüsüdür. Göçmen kavramı ile ilgili olarak kabul görmüş olan uluslararası bir tanımlama mevcut değildir. Göçmen kavramı kişinin sadece kendi rahatlığını düşünerek herhangi bir zorlamaya maruz kalmadan, tamamen kendi isteği ile bir ülkeden başka bir ülkeye gitmesi durumlarını kapsamaktadır. Bu nedenle göçmen kavramı hem sosyal açıdan hem de maddi açıdan mevcut durumlarını daha iyi hale getirebilmek ve aileleri ile birlikte kendilerinin de geleceğe yönelik beklentilerinin artmasını sağlayabilmek amacıyla başka bir ülkeye yerleşen kişileri kapsamaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 22). Sığınmacıların ve mültecilerin öncelikli hedefleri ise hayati yönden herhangi bir tehdit altında olmayacakları ve kendilerini güvende hissedecekleri bir yerde yaşamlarını devam ettirmektir (Ergül, 2012: 219). Basın ve yayın organları sığınmacı ve mülteci kavramlarını aynı statüde değerlendirmekte ve bu duruma pek fazla özen göstermemektedir (Aybay, 2007: 22).

Uluslararası Göç Örgütü tarafından mülteci kavramı “dini, uyruğu, ırkı veya dahil olduğu sosyal bir grup nedeniyle ya da siyasi görüş ve tutumlarından dolayı haksızlığa ve zulme uğrayacağı korkusu taşıyan ve ilgili ülkenin korumasından faydalanmak istemeyen kişi”, sığınmacı kavramı ise “mültecilik başvurusunun sonuçlanmasını bekleyen kişi” şeklinde

² Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/>

tanımlanmaktadır (Uluslararası Göç Örgütü; 2009: 43-49). Bunun yanında 1951 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen “Mültecilerin Durumuna İlişkin Sözleşme” mültecileri yabancılar hukuku içerisinde göstermiştir. Ancak mevcut statülerinden dolayı bazı haklar yönünden vatandaşlarla aynı şekilde faydalanabileceği de bu sözleşmede ifade edilmiştir (Çelikel ve Gelgel, 2007: 20).

2000’li yıllarla birlikte kamu yöneticileri ve uzmanları tarafından yeni bir kavram olarak “göçmen kökenli” terimi kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavram birçok ülkenin istatistiki veri tabanlarında işlenmesi ve yeni kamu politikalarını etkilemesiyle giderek önem kazanmıştır. Özellikle Batı ülkelerindeki göçmen işçiler ve aileleri için “geçici işçi”, “misafir işçi” ya da “yabancı” gibi kavramlar kullanılırken yeni dönemde ise “müşteri”, “etnik girişimci” ya da “yabancı yurttaş” terimleri kullanılmaktaydı. Sonraki yıllarda göçmen işçiler, göçmen işçilerin aileleri, mülteciler ve yaşadığı ülkenin sonradan vatandaşı olanlar için kullanılan bu kavram, üretilen mal ve hizmetlerde çocuk ve gençlere ya da yaşlılara farklılık arz eden etkenlerden bağımsız olarak daha iyi ulaşabilmeyi amaçlamaktadır (Esen, 2013: 22).

1.5.1. Göçmen

En genel tanımıyla göçmen, sınırlarının belirgin ve kesin olmamasıyla birlikte, göç hareketlerini sosyal ve ekonomik olarak refah düzeyini yükseltmek amacıyla gerçekleştiren bireylerdir (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1010).

Küreselleşme sürecinde göç olgusu ile ilgili olarak ortaya çıkan en temel kavramlardan biri göçmen işçidir. Bu kavram daha sonra ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. 1990 senesinde Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiş olan “Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Korunmasına Yönelik Uluslararası Sözleşme” kapsamında göçmen işçinin tanımı “vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir devlette ücret ödenen bir faaliyette çalıştırılacak, çalıştırılmakta olan veya çalıştırılmış olan kişidir” şeklinde yapılmıştır.³(Birleşmiş Milletler, 1990: 3).

Göçmen işçi istihdamının kamusal hizmet yönünden ele alındığında belirli sektörler üzerinde toplandığı görülmektedir. Bu durum özellikle ev içi hizmetler yönünden kadın göçmenler üzerinde yoğunlaşmaya neden olmuş ve “ev işi” ve “ev işçisi” kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü, yüzüncü oturumunda kabul etmiş olduğu “189 Sayılı Ev İşçileri İçin İnsana Yakışır İş Hakkında Sözleşme” ile bu kavramlarla ilgili

³ Birleşmiş Milletler, “Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Korunmasına Yönelik Uluslararası Sözleşme”. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/GocmenIsclerininVeAileFertlerininHaklarininKorunmasınaDairSozlesme.pdf>

tanımlamalarda bulunmuştur. Bu tanımlamalarda ev işi; evde yaşayan kişiler açısından ev içerisinde gerçekleştirilen işler, ev işçisi ise; evlerde gerçekleştirilen işleri yerine getirenler, şeklinde ifade edilmiştir(Uluslararası Çalışma Örgütü; 2011: 4).

Ev işi ve ev işçisi kavramlarına, BM kapsamındaki“Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi”tarafından 2011 senesindeyayınlanan“Göçmen Ev İşçileri Hakkında 1 No’lu Genel Yorum” raporunda da yer verilmiştir. Bu raporda ev işi; hane içerisinde yapılan iş, ev işçisi ise; o evde ikamet edip etmediğine bakılmadan başkalarının hanelerinde ya da başkalarının haneleri için çalışan birey, olarak ifade edilmiştir. Bu tanımlamaların yanında, mevcut raporun 6. maddesinde, ev işlerinde çalışan göçmenlerin “Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme” de tanımı yapılan “göçmen işçi” kavramının içerisinde sayıldığı da belirtilmektedir. Aynı raporun 7. maddesinde ise, ev işlerinde çalışan göçmenlerin risk altında oldukları belirtilmektedir. Raporda bu riskin nedeni olarak, raporda tanımı yapılmış olan insan hakları ile konuların ve sorunların ev işçilerinin tümüyle alakalı olduğu, ancak konu ve sorunların büyük bir çoğunluğunun yalnızca göçmen işçileri ilgilendirdiği, ifade edilmektedir.⁴

İçinde bulunduğumuz küreselleşme süreci dahilinde göç kavramı belirli kalıplara yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu durum,göç ve göçle alakalıolarak ifade edilen kavramlar daha geniş bir çerçevede ele alındığı zaman, bu kavramların sayıca giderek artmasına ve iç içe geçmelerine neden olmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkeler tarafından 20. yüzyılın sonlarından başlamak üzere göç kısıtlanmaya başlamış ve göçle alakalı tedbirler her geçen gün biraz daha artmıştır. Bu durumun sonucu olarak da, göçün gerçekleşme şekli veya göç etmiş olan şahsın statüsünün ne olacağı ile ilgili konular sık sık gündeme gelmeye başlamıştır(Köşk ve Özbek, 2017: 251).

1.5.2. Mülteci

Genel tanımıyla mülteci, sosyal ve ekonomik olaylar sonucunda ülkesinden iltica eden kişilerdir (Boyras, 2015: 36). Mülteci tanımı uluslararası hukuki belgelerde ve Türkiye’nin uluslararası mevzuatında farklı tanımlanmaktadır. Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesinde:

“Meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklısebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku

⁴ Birleşmiş Milletler, “Göçmen Ev İşçileri Hakkında 1 No’lu Genel Yorum”.

<https://api.ihem.barobirlik.org.tr/server/api/core/bitstreams/dc46171b-e022-41ca-b1f0-6bfde5b87884/content>

nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen birey” şeklinde tanımlanmıştır.⁵

Coğrafi sınırlama kavramıyla sözleşmede taraf olan Türkiye, mülteci kavramı için “Avrupa’dan gelenler” tanımını kullanmıştır. Bunun nedeni olarak Türkiye, coğrafi çekincenin Orta Doğu ve Asya’daki siyasi istikrarsızlıktan kaynaklı mülteci hareketine karşı Türkiye’nin tampon bölge olarak kullanıldığı belirtilmiştir (Türkoğlu, 2011: 105).

2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda mülteci ve şartlı mülteci ayırımına değinilmiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 61. maddesine göre mülteci statüsü şu şekilde ifade edilmiştir:

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir”(YUKK, 2013).

1.5.3. Şartlı Mülteci

Şartlı mülteci statüsünün tanımı ise YUKK’un 62. maddesine göre:

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.”(YUKK, 2013).

Şartlı mülteci, Türkiye’nin Mültecilerin Hukuki Statüsünü Belirlemeye İlişkin Cenevre Sözleşmesi’nde belirttiği coğrafi sınırlamadan kaynaklı olarak, Avrupa Konseyi ülkeleri haricinde Türkiye’ye gelen kişilere verilen statüdür.

⁵ BMMYK Türkiye Tesilciliği, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>

1.5.4. İkincil Koruma

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 63. maddesinde üçüncü bir statü oluşturulmuş, mülteci ve şartlı mülteci statüsüne giremeyen kişiler, şu şartlara göre bu statüye sahip olacaktır (YUKK, 2013):

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruzkalacak,
- c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırmagözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak,

olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıyada vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir. Bu statüye sahip kişiler üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar şartlı mülteci statüsünde olacaktır.

1.5.5. Sığınmacı ve Vatansızlar

Sığınmacı kavramı, mülteci statüsünde olduğu gibi başka ülkeye kaçmış olan kişilerin, sığınma talebinde bulunduğu ülke yetkilileri tarafından soruşturma aşamasında bulunmasıdır. Mülteci statüsünde yer alan nedenlerle aynı olan sığınmacı statüsü ve arasındaki temel fark hukuki olarak sığınmacının soruşturma kademesinde bulunmasıdır (Akıncı vd., 2015: 66– 67).

1.5.6. Geçici Koruma

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91. maddesine göre:

“Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabileceği” belirtilmiştir (YUKK, 2013).

Bu kapsamda Türkiye'ye göç eden Suriyeliler YUKK'a göre geçici koruma statüsü altındadır.

6883 sayılı geçici koruma yönetmeliği birlikte geçici korumaya ilişkin esaslar ele alınmıştır. Bu yönetmelik sağlık, eğitim, iş imkanı, sosyal yardım vb. hizmetlerin sağlanabilmesi için hazırlanmıştır.⁶

Bu uygulamanın belli bir süreye tabii olmaması ve Suriyelilerin geri dönme durumu gün geçtikçe azalması insan ve mülteci hakları savunucuları tarafından eleştirilmektedir (Erdoğan ve Çorabatır, 2019: 6-7). 2010 yılında başlayan Arap Baharı hareketlenmesi Suriye,

⁶ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “Geçici Koruma Yönetmeliği”. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Mısır, Libya, Yemen ve diğer Orta Doğu ülkelerinde iç ayaklanma ve bölgesel çatışmayı arttırması büyük bir göç hareketine öncü olmuştur (Sayın vd., 2016: 5). Özellikle Suriye'deki iç krizin Türkiye'ye etkisi büyük olmuş ve 2011 yılında Hatay ilinden göç akını gelmeye başlamıştır (Erdoğan ve Çorabatır, 2019: 4).

1.6. Göç ve Çok Kültürlülük

1.6.1. Kültür

Kültür, insanların evrensel olanın dışında kalan davranış, değer ve inanç gibi özellikleri için kullanılmış bir kavramdır. Bu çerçevede her grubun kendine özgü özellikleri vardır. Dil, din, tarih, ırk, sınıf, cinsiyet, milliyet gibi faktörler ise grupları bir veya birden fazla gruba dahil etmektedir (Balı, 2000: 189). Bu durum eski alışkanlıkları yeni bağlamlarla yeniden uyarlar ve değiştirir. Kültür yeniden bir üretim süreciyle kültürel değişimi de beraberinde getirmektedir (Baumann, 2006: 33-34). Göçle birlikte kültürel değerlerin taşınması ve değişimi hız kazanmış, ev sahibi ülkenin toplumu ve göç eden kişi ve gruplar karşılıklı olarak yaşamlarını etkileyerek kültürleşme evresinin önünü açmıştır. (Doytcheva, 2009: 36).

Bu evrede kişiler, içinde bulunulan durumu kişisel ya da kolektif çıkar hesaplarına göre değerlendirmektedir. Kişiler kendi ve siyasi karakteristik yapılarının oluşmasında aile içi yetiştirilme tarzı olduğu kadar yaşanılan ülkenin egemen olan toplumsal ve ulusal kültürüyle de ilgilidir (Barutçugil, 2011: 85-86). Göç politikalarını oluşturan kültürel anlayışların temelinde iki yaklaşım vardır. Bunlar; bireyci ve kolektivist yaklaşımlardır. Bu yaklaşımlara göre kişiler arasındaki belirgin farklılıkları gösteren temel özellikler şunlardır; Bireyci Yaklaşım:

- Kendilerini kişisel özellikleriyle tanımlarlar.
- Davranış ve tutumlar kişisel tercihe göredir. Beklenenleri değil kendi istekleri doğrultusunda hareket ederler.
- Kişisel amaçlar ve grup amacı bağlantılı değildir. Uyumsuzluk durumunda kişisel amaç önceliklidir.
- Karşılıklı ilişkilerde kişisel hesaplar ve yeterli yarar önem taşır. Bu anlayışta maliyet faydayı aşmamalıdır.
- İnsani ilişkiler bireyler arasında değerlendirilir. Diğer insanların kişisel özellikleri ön plandadır ve onları daha iyi anlamak isterler.

Kolektivist / Toplulukçu Yaklaşım:

- Kendilerini bir ailenin, organizasyonun, bölgenin, dinin veya ülkenin insanı olarak tanımlarlar.
- Sosyal davranışlar sosyal normlarla öngörülebilir.
- Kişisel amaçlar aidiyet duydukları grup ile benzerdir. Herhangi bir farklılıkta grubun amacı ön plandadır.
- Başkalarının ihtiyaçları önem taşır. Kendilerini doğrudan yararı olmasa bile diğer insanların ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda ilişkilerini sürdürürler.
- İnsani ilişkiler gruplar arası ele alınmaktadır. Gruplar arası ilişkilerde yaşanan olumsuz durumlar, çatışmalar ve uyumsuzluklar grup kimliğiyle ve aidiyet duygusuyla hareket etme eğilimini artırmaktadır. Diğerlerini kategorize etme ve dışlamaya yönelim arttığı için belli bir kategoride değerlendirme yapılır (Barutçugil, 2011: 85-86).

Göçle birlikte insanların kendi değerleri de taşınmış, ev sahibi ülkenin toplumu ve göç eden kişi ve gruplar karşılıklı olarak yaşamlarını etkilemiş ve kültürleşme evresinin gelişimi artmıştır (Doytcheva, 2009: 36). Toplum, kültürel açıdan çeşitli ve çoğul olmuş, bu çeşitliliğe ve farklılıkların birlikteliği konusunda farklı dönemlerde farklı siyasi politikalar üretmiştir. (Doytcheva, 2009: 25).

1.6.2. Çokkültürlülük

Birkaç yüzyıllık tarihsel süreçte bazı ülkeler devamlı olarak göç almakta ve nüfuslarının tamamına yakını göçmenler oluşturmaktadır. Amerika ve Avustralya tamamen bu kategoriye girerken Asya, Afrika ve Avrupa ülkeleri de bir kısmıyla bu sürece dahildir. Yüzyıllar süren Amerika ve Avustralya’da yerli halka yönelik etnik kırım politikaları ve uygulamaları yerel nüfusun genel nüfusa oranla azalmasına ve zaman içerisinde bu ülkeler göçmen toplumu niteliğine dönüşmesine sebep olmuştur. Yerli halkın imhasından sonra farklı yollardan buralara gelen insanlar, Kuzey Amerika ve Avustralya’da ki yerli halkı etnik azınlık haline getirmişlerdir. Bu ülkelerde hoşgörüsüzlük, önyargı ve baskı içeren politikaların yerini çok kültürlülüğe önem veren farklılığa ve yeni yaratıcı mekanizmalara girişim önemli bir hal almaya başlamıştır (Vatandaş, 2002: 23- 24).

Çokkültürlülük, ilk olarak Kanada’da ortaya çıkmış ve ardından Avustralya gelerek bu iki ülkede kökenlerinin çeşitliliğine verilen önem artmıştır. ABD gibi göçle meydana gelen Kanada ve Avustralya’da 1960’lı yıllardan sonra ırkçı kısıtlamaları azalmış ve Avrupa’dan göç alarak eski topluma katılmak üzere çeşitlenme artmıştır (Doytcheva, 2009: 36).

Doytcheva, çokkültürlülüğü toplumun bir özelliği olarak değil ideal veya siyasi bir program olarak tanımlamıştır. İlk olarak çok kültürlülük, kültürel farklılıkların bir sorun olmaya başladığı süreçte toplumsal adalet meselelerine yol açmasıyla birlikte demokratik toplumlarda ortaya çıkan bir yenilik olmuştur(Doytcheva, 2009: 25). Göç hareketleri çok kültürlü toplumların bir araya gelmesinde önemli bir olgudur. Touraine, göç hareketlerini yerlilerin ve toplulukların karşılaşması olarak algılanmaması gerektiğini ifade etmiştir. Farklı bireyler ve grupların göç edilen toplumun yaşam deneyleri ve tasarılarında yeniden birleştirmenin yollarına vurgu yapmaktadır (Touraine, 2000: 55). Çokkültürlülük kavramı bölgesel, dilsel, kültürel birliğe ve ulus devlet anlayışına dayanır. Ulus-devletler, kültürel çeşitliliği siyasal toplum içerisinde barındırarak yönetmeye ve 1980’li yıllarla birlikte çeşitli kültürel değerlerin kamu kurumları tarafından tanınması tartışılmaya başlayan konular arasında olmuştur (Touraine, 2000: 50).

Çokkültürlülük siyasi alanda farklı anlamları çağrıştırmaktadır. Bazıları kültürel kimliklerin, demokrasinin, hak ve fırsat eşitliğinin önemini arttırdığını düşünürken bazıları ise kabileciliğin önünü açtığını ve ulusçuluk anlayışına zarar verdiğini düşünmektedir. Bu tartışmanın ana eksenini liberalci görüşlerle toplulukçu görüşün karşıtlığı üzerine kurulmuştur. Bireysel özgürlüğe vurgu yapan liberal anlayışla toplumsal adalet kapsamında üniter toplumu öne alan cumhuriyetçi anlayış çokkültürlülüğe karşı tezat konumda yer almışlardır (Kastoryano, 2009: 21).

Kymlicka, Çokkültürlü Yurttaşlık (MulticulturalCitizenship) adlı eserinde kültürel çeşitliliği oluşturan iki aktörden bahsetmiştir. Bunlar ulusal azınlıklar ve etnik gruplardır. Ulusal azınlıklar, özerk ve bölgesel olarak yoğun azınlıkların geniş devletle bir araya gelerek oluşan çeşitli kültürleri içeren gruplardır. Etnik gruplar ise bireysel veya ailevi olarak başka bir yerleşik topluma göçeden kurumsal olarak kültürel bütünlük arz etmeyen gruplardır (Göksel, 2019: 50).

Touraine, göçmen sorununa yönelik iki çözüm önerisini ele alır. İlk çözüm önerisi benzeştirmedir (asimilasyon). Eğitim sistemindeki birlik, bütünleştiricilik, ve kitle tüketimi gibi unsurlar bu yöntemi kolaylaştırmaktadır. Fakat etnik olarak birbirine yakın ülkelerde bu durum daha kolay bir çözüm yolu olmuştur. Bu yöntemle örnek olan Arjantin’e göç eden İspanyollar, İtalyanlar, ve diğer uluslardan gelen insanlar, I. Dünya Savaşından sonra Arjantin uyruğuna dahil olmuşlardır. Ama bu durum genelde hızlı bir ekonomik gelişmeye açık olmayan Avrupa ve Kuzey Amerika gibi ülkeler için geçerli değildir. Diğer çözüm önerisi ise göçmen nüfusu ev sahibi toplumdan ayrı bir şekilde kendi kendini denetleyen ve örgütleyen topluluklar olarak yaşamalarına olanak sağlanmasıdır. Örneğin Almanya’daki Türkler,

ABD'deki ve Fransa'daki Çin mahalleleri vs. Asimile bütünleştirme tarzına göre bunalım ve tepkileri hafifletse de bu çözüm topluluklararası sorunlara yol açabilmektedir.

Touraine, bu iki yöntemin de çok kültürlü topluma uymadığını belirtmiştir. İlk öneride ulusal topluma sonradan dahil olan birey ve gruplar bu toplum içerisinde eritilmek istenmektedir. Diğerinde ise toplulukların çoğunluğu önemlidir fakat topluluklar arası iletişimi öne alan bir yol izlememektedir. Nitekim azınlık, niteliksiz ve yoksul gruplar daha çok eşitsizliğe ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır (Touraine, 2000: 53-54).

Kymlicka'ya göre göçmenler kendi dilleri, bakış açıları vb. seçenekler kültürel zenginliklerini çeşitlendirmektedir. Fakat onlara karşı toplumsal kültür kapsamında siyasi kurumlarda değişim gerçekleşse de kendi toplumsal kültürlerini oluşturamayacaklarını belirtmiştir. Kymlicka'ya göre ev sahibi toplumun göçmenlere yönelik iki temel varsayımı vardır. Bu varsayımlar göçmen ailelerin en geç üçüncü kuşağıyla veya göçmenlerin zorunlu olarak devletin toplumsal kültürüyle entegre olmasıdır. İkinci varsayım ise göçmen grupların genel olarak kabulü için ev sahibi toplumun kültürüne uymaları beklenmektedir. Ancak Kymlicka, etnik azınlık grupların sosyal ve kültürel katılımından daha çok ekonomik ve siyasi katılımın ön planda olduğunu belirtmiştir.

Bu hususta göçmenlerin kendi istekleriyle gittikleri ülkelerde liberal anlayışın benimsemesinin yanı sıra gidilen ülkelerin resmi dilinin bilinmeside istenmektedir. Devlet kurumları entegrasyon politikaları konusunda göçmenlere adil bir yaklaşım sergilemesi, göçmen grupların farklılıklarına ve gereksinimlerine bilinçli bir yöntem geliştirmesi beklenmektedir. Göçmen kimliğine yasal olarak eşit hak tanınması, göçmenlere adil bir ortam oluşturması için oldukça önemlidir. Fakat bu yaklaşım için bu ortamın oluşturulmasında siyasi kurumlara ve etnik azınlıklara verilen yetkiler doğrultusunda dengesiz güç dağılımı olması ve göçmen uyumunda sosyo-ekonomik şartlarının geri planda kalması tartışılan konular arasındadır (Göksel, 2019 50-53).

Habermas ise çok kültürlü toplum anlayışını, ulusal ve etnik azınlıklar "farklılıklara duyarlı" bir dahil ediliş olarak hukuk devletine organize edilebileceğini ifade etmiştir. Bunu sağlamanın yolları olarak federal yetkilerin bölüşümü, devlet yetkilerinin özgülleşerek devredilmesi veya yerel makamlara devri, kültürel özerkliğin güvence altına alınması, azınlığın etkin bir biçimde korunması sınıflara özgü haklar ve eşitlik politikaları gibi ilkeler belli bölgeler ve siyasi alanlarda vatandaşın temel bütünlüğünü bozmayacağını belirtmiştir. Habermas, çoğulcu toplumlarda "doğurulan" azınlık sorunu olarak ifade ettiği çok kültürlülük sorununu toplumlarda elzem bir konuma burundüğünü, bireysel ve sınıfsal farklılıkların kültürel tabanına saygı duyarak ve onları topluma dahil ederek sorunun çözülebileceğine

işaret etmiştir. Habermas'ın ideal çok kültürlü toplum anlayışı farklı etnisitelere ortak yurttaşlık bağı çerçevesinde eşit haklar sağlanarak ayrımcılık gözetilmemesine dayanmaktadır (Habermas, 2002: 51-54). Rawls ise bireysel özgürlüklere vurgu yapmış ve bunu sağlayacak aktörün devlet olduğunu ifade etmiştir. Dezavantajlı gruplara özel bir yaklaşım sergilenmesi yerine bireysel özgürlüklerin yeterliliğine vurgu yapmıştır (Hazır, 2012: 7).

Doytcheva'ya göre kurumsal alanların değişimi ve kamu kurumlarının rolü, siyasi bir program olarak çokkültürlülük için oldukça önem taşımaktadır. Bu bakımdan melezleşme, kozmopolitleşme, kültürlerarasılık gibi kavramlarla kültürel çeşitliliği temel alan bireysel çözümlerden bu konu farklı düşünülmesi gerektiğine vurgu yapmıştır (Doytcheva, 2009: 25).

1.6.3. Kültürel Çeşitliliğin Yönetim Modelleri

Günümüz ulus devletleri farklılıkların birlikteliği konusunda farklı politik amaçları benimsemiştir. Bunlar; çokkültürcü, cumhuriyetçi ve ayrımcı entegrasyon modelleridir. Bu politikalar kapsamında göçmenlerin konumları farklılık göstermektedir (Kabakuşak, 2018: 113).

1.6.3.1. Çokkültürcülük Modeli

Çokkültürlülük tartışmaları Amerika'daki yerli azınlık halkların hakları ve II. Dünya Savaşı sonrasında Amerika'ya ve Batı Avrupa'ya artan göçlerle başlamıştır. Bu kavram modern anlamda doğuşu Kuzey Amerika olmakla birlikte ilk olarak 1957'de İsviçre'de kullanılmış ve 1960'lı yıllardan sonra Kanada'da kendi anlamını bulmuştur. Çokkültürlülük farklı kültürel kimliklerin tanınırlığı, toplumun bu farklılık içerisinde birbiriyle eşit haklara sahip olması ve politik imkanların dahilinde ayrıma uğramadan faydalanmasını öne çıkaran bir anlayıştır. Herhangi bir 'iyi'nin hakimiyetine girmeden, kültürel çoğulculuğu öne alan bu kavram, çeşitliliğin barışçıl bir bütünlüğü olarak ifade edilmiştir (Özensel, 2013: 5-6).

Azınlık gruplara kolektif haklar veren bu anlayış, 'çeşitlilik içinde bütünlük' (unity in diversity) olarak ifade edilmektedir. Göçmenler kültürel, etnik ve dinsel bakımdan farklı tanımlanmakla beraber ev sahibi toplumla uyum içinde yaşamları amaçlanmaktadır. Göçmenler kalıcı olarak algılanmakta ve göçmen hakları grup hakları içerisinde değerlendirilmektedir (Kaya, 2014: 26-27).

1.6.3.2. Cumhuriyetçi Model

Cumhuriyetçi entegrasyon modeli, farklılıklara yönelik bir politika üretmekten ziyade farklılıklar-üstü din, dil, ırk ve cinsiyet farkı olmadan siyasal yurttaşı ortaya çıkarmıştır. Cumhuriyetçi anlayış çeşitlilik-üstü-bütünlük (unity-over-diversity) anlayışını benimsemiştir.

Bu anlayışta yurttaşlık milli eğitimle şekillenerek bir siyasal kimlik oluşturur. Farklılıklara öncelik, yurttaşlar arasındaki eşitliği oluşturan bütünlüğe karşı tehlike yarattığı düşünülmektedir. Bireysel haklar ön planda olup çoğunluğun iradesi önem taşımaktadır.

Bu anlayışta göçmenler ev sahibi devlet tarafından kalıcı bir birey olarak değerlendirilmektedir. Ev sahibi toplumun yaşam biçimine asimile olmaları durumunda yasal statü elde etmektedirler. Ev sahibi devlet, göçmenlerin taleplerini farklılıkları gözetmeden bireysel haklar çerçevesinde değerlendirmektedir. Göçmenler diğer vatandaşlar gibi eşit hakları vardır (Kaya, 2014: 15-17).

1.6.3.3. Ayrımcı Model

Bu modelde ise göçmenler geçici bir pratik ihtiyaç olarak değerlendirilmektedir. Kültürel farklılıklardan doğan sorunlar ve yasal statüleri başat konular arasında değildir. Göçmenlerin talepleri ev sahibi devletin sunmuş olduğu imkanlar dahilinde değerlendirilmektedir. Bu model “farklılık içinde bütünlük modeli (timid-unity-in-diversity)” olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2014: 15).

1.7. Çokkültürcülük Anlayışı İnşa Eden Faktörler

Kymlicka’ya göre çokkültürcülükanlayışının gerçekleşmesi için önemli etkenler bulunmaktadır. Bunlara aşağıda ayrı ayrı değinilecektir.

Etnik ilişkiler: Ev sahibi devlet çok kültürlülük hak taleplerini göçmenlere sosyalpolitika dahilindesağlamalıdır. Örneğin 11 Eylül olaylarından sonra ABD’nin göçmenleri bir güvenlik tehditi olarak algılaması etnik ilişkileri güvensiz hale getirmiştir. Devlet ve azınlıklar arasındaki ilişki devlet güvenliği çerçevesinde değerlendirilmemelidir.

İnsan hakları: Çok kültürlülüğün etnik ve dini değerlerin arasında insan haklarıyla ortak bir bağı vardır. Devletlerde bazı topluluklar tarafından insan haklarına saygı duyulmaması veya isteksiz olmaları çok kültürlülük haklarını olumsuz etkilemektedir. Özellikle Müslümanlar ile ilgili temel kaygılar, liberal-demokratik değerlere adapte olmaları yönündeki algıdan kaynaklandığı belirtilmektedir.

Sınır Kontrolü: Ev sahibi ülke vatandaşları sınırlar üzerindeki kontrolün kaybedilmesinden oldukça korkmaktadır. Ülkede çok sayıda yasadışı göçmen veya mültecinin olması ve ani bir akınla karşı karşıya kalma durumu çok kültürlülüğü tartışmalı hale getirmektedir.

Göçmen Grupların Çeşitliliği: Tek bir ülkeden gelen göçmen gruplardan ziyade birçok farklı ülkelerden gelerek oluşan göçmen toplulukları kutuplaşan ilişkilerin önüne

geçmektedir. Bu sayede çok kültürcü bir anlayışın geliştirilmesi için ideal bir durum oluşmaktadır.

Ekonomik Katkıları: Göçmenlerin kendi sorumluluklarını ve topluma ekonomik anlamda fayda sağladıkları konusunda iyi niyetli bir algı içerisinde olmaları çok kültürlülüğe desteği olumlu yönde etkilemektedir (Kymlicka, 2013:298-299).

Kymlicka'ya göre çokkültürlülük politikalarını analiz etmek için 8 temel kriterbelirtmiştir. Bunlar;

Çokkültürlülük anlayışı merkezi veya yerel düzeyde, anayasa, mevzuat veya parlamento tarafından benimsenmesi

- Çokkültürlülüğün okul müfredatına dahil edilmesi
- Medya lisansı alınırken etnik temsilin göz ardı edilmemesi
- Farklı giyim şekillerinin yasalar ve yönetmelikler yoluyla muaf tutulması
- Kültürel faaliyetler için etnik grup aktivitelerine maddi imkan sağlanması
- İki dilli ve ana dilli eğitime teşvik
- Çift vatandaşlık olanağı
- Dezavantajlı durumda olan göçmenlere pozitif ayrımcılık yapılması (Kymlicka, 2013: 305).

Bu faktörlerin gerçekleşmesi göçmenlerin “düşük riskli” gruplar haline getirecek ve çokkültürlülüğün işlerliğine yol açacaktır. Göçmenlerin yasadışı ve dar görüşlü faaliyetlerin temsilcisi olarak görülmeleri ya da refah devleti üzerinde bir yük oluşturdukları algısı çok kültürlülüğün etkisini azaltmaktadır. Fakat bu durumda göçmen çokkültürlülüğünü reddetmek olumsuz sonuçları arttıracaktır. Bu yüzden çok kültürlülük bu durumlar için ideal bir anlayış olacak ve göçmenlerin entegre olma süreci daha kolay ilerleyecektir (Kymlicka, 2013: 298-299).

1.8. Göç ve Entegrasyon

1.8.1. Entegrasyon Kavramı

Entegrasyon, bütünleşme ve uyum anlamına gelmekle birlikte İngilizce ‘integration’ kelimesinden Türkçeye uyarlanmıştır. Avrupa Mülteci ve Sürgün Konseyi; entegrasyon kavramını uzun, geniş, kapsamlı bir süreç olarak göç edilen ülkenin siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal hayatına uyum sağlama aşaması olarak ifade etmiştir. Entegrasyon, birey veya grupların toplumsal ve kültürel birliğine, birlikte hareket etme becerisine ve kendi aralarında iş birliği gerçekleşmesine vurgu yapar (Kabakuşak, 2018: 111). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine göre ise yasal, ekonomik ve sosyo-kültürel açıları olan iki

tarafli ilerleyen bir surectir. Bu surec yabancilarin kendi kulturelerinden bir kopus yasamadan ev sahibi toplum tarafından kabulü, yabancilara kurumsal yardım ve ev sahibi topluma entegre surecini ele alır. Birey ve gruplarda eğitim, okul, kültür ve mesleki alanlar entegrasyon surecini arttırırken politika oluşum surecinin tek boyutlu geliştirilmesi ise yabancilar için sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve sosyo-psikolojik problemlere yol açmaktadır (Özgüler, 2018: 3). Burada önemli olan ev sahibi toplum ile göçmen veya azınlık grubun değişime açık olmasıdır. Entegrasyon sadece göçmen veya azınlık grupları bağlayan bir süreç olmamakla birlikte ev sahibi devletin de görev ve sorumlulukları önem taşımaktadır. Devlet ve diğer kurumlar, toplumsal kabul surecini hızlandırmaya yönelik çok yönlü bir süreci barındırmada önemli aktörlerdir. Aksi bir tutum içerisinde ise yabancı ve göçmen karşıtı söylemlerin egemen olduğu bir politik düzende süreç tersi yönde ilerleyecek ve yabanciların uyum çabası verimsiz kalacaktır(Çetin, 2016: 200).

1.8.2. Entegrasyon Politikalarının Evrimi

Tarihsel süreçte ulus devletler tarafından bir arada yaşamanın siyaseti çeşitli politikaları meydana getirmiştir. İlk olarak 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın başlarında göçmenlerin yoğun bulunduğu ülke olan ABD karşımıza çıkmaktadır(Çetin, 2016: 199).Amerika Birleşik Devletleri'nde "farklı olanla yaşamanın süreci" kolonyal Amerika dönemine dayanmaktadır. Kolonyal Amerika dönemi, Amerika'nın yerlileri olan Kızılderili kabileler ve İngiliz Kolonyalistleri arasında geçen mücadele dönemiyle başlamıştır. İki yüzyılı aşkın bu dönem sonrasında Amerika'nın Britanya Krallığına karşı bağımsızlığını kazanması ve ardından yaşanan iç savaş sonrası kendi birliğini kurması, Amerika'nın göç siyasetinin dünyaya açılmasına yol açmıştır. Uluslararası göç hareketleri artmasıyla Amerika'nın etnik çeşitliliği artmaya devam etmiş ve Avrupa'nın çeşitli bölgelerinden başlayan göç dalgasına Pasifik kıyıları başta olmak üzere Çin ve Japonya'dan da yapılan göçlerdahil olmuştur (şan ve Haşlak, 2012: 32-33).

1960'lı yıllarda Amerika'da meydana gelen İnsan Hakları Hareketleri, kültürel farklılıkları gözetken politikalar üretmenin önünü açmış ve Batı Avrupa ülkelerinde de bu tarz politikalar yayılmaya devam etmiştir (Yalçın, 2002: 46).Çokkültürlülük kapsamında ön plana çıkan bu politikaların gereği ulus kimlikle entegrasyonu sağlamaktır. Bu politikaların temel öncülleri ortak birlikteliği sağlamak, ulusal dilin öğrenimi, ekonomik etkinliklere katılım ve sosyal birlikteliği oluşturmaştır. Fakat son 20 yılı aşkın bir süredir Batı toplumlarında mülteci ve sığınmacılara karşı olumsuz söylemler artmış ve kendi ülkelerinin siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan olumsuz etkileneceğini belirtmektedirler. Entegrasyon sürecinde

önemli bir eylem olan sosyalleşmenin önündeki etmenler iki tarafı da etkilemektedir (Çetin, 2016: 199).

1.8.3. Entegrasyon Sürecine Yönelik Yaklaşımlar (Entegrasyon Teorileri)

1.8.3.1. İngilizliğe Uygunluk Teorisi

Bu teoride Amerika'ya gelen yabancıların Amerika'nın resmi dilini, politik sistemini ve toplumsal değerlerini özümsemesi beklenmektedir. Birinci Dünya Savaşı'nda "yüzde yüz Amerikalı" söylemleriyle ortaya çıkmıştır. Yabancıların kendi kültürlerinden kopması (asimile olması) ve hakim kültüre adapte olması istenmektedir (Yalçın, 2002: 46).

1.8.3.2. Erime Potası Teorisi

Bu teoride yabancıların farklılıkları tek bir potada eritilmesi amaçlanmaktadır. Yabancıların kendi bireysel, etnik ve dini kimliklerinden uzaklaşmaları ve egemen yapıya dahil olmaları istenir. Onlara karşı önyargıyı azaltacak evlilik vb. bütünleşmeyi artıracak eylemlerle ev sahibi toplumun kültürel yapılarına ve kurumlarına dahil olacaklardır. Bu durum vatandaşlık kapsamında asimilasyonu gerçekleştirecek ve farklı gruplar arasında çatışmaları azaltacaktır (Yalçın, 2002: 46).

1.8.3.3. Irk İlişkileri Döngüsü Teorisi

Irk İlişkileri Döngüsü Teorisi, Robert Park ve Ernest Bergess'in çalışmaları tarafından geliştirilmiştir. Kent hayatının değişen doğasını ve buraya sirayet eden birey ve grupların uyum süreçlerinin 4 aşamadan geçtiğini belirtmişlerdir. Bunlar:

- Karşılaşma ve araştırmacı ilişkiler
- Az bulunan kaynak ve işler üzerine rekabet
- Ev sahibi devletin yeni gelen göçmenleri kamusal alana dahil etmesi
- İsteğe bağlı ya da zorunlu birleşme veya asimilasyon süreci

Burada rekabetle birlikte artan ayaklanma ve çatışmaya yapılan vurgu asimilasyon sürecini ortaya koymuştur. Park vd'nin belirttiği üzere bu karşılaşma farklı dinsel, kültürel ve etnik kökenden kaynaklı birey ve gruplarda gerilimi barındırması olağandır. Artan rekabetle birey ve gruplar arasındaki ilişkiler gerilme ve siyasallaşmaya evrilmektedir. Park vd., burada uzlaştırıcı ve eşitlikçi çözümü bulacak aktörün devlet olduğunu belirtmiştir ve ev sahibi devlet, yabancıların ve kente yeni gelen grupların kamusal alana katılmasına yardımcı olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu süreçte ev sahibi toplum yabancıların siyasal, ekonomik, kültürel ve toplumsal olarak katılımlarını beklemelidir (Park ve Bergess'den aktaran Yalçın, 2002: 47; Kaya, 2014: 12-13).

1.8.3.4. Asimilasyon Süreci Teorisi

Milton M. Gordon, bu teoride “Uyum ve Amerikan Hayatı :İrk, Din ve Ulusal Kökenin Etkileri” adlı çalışmasında asimilasyon sürecinin 7 farklı tarafını ele almıştır. Bunlar:

- Kültürel ve davranışsal asimilasyon (Kültürleşme)
- Yapısal asimilasyon (Hakim toplumun kurumsal ve örgütsel yapısına katılma)
- Evlenme ile olan asimilasyon (Karışım)
- Tanımlamaya ilişkin asimilasyon (Toplumsal bütünün parçası olma)
- Kabullenilmiş hal asimilasyonu (Önyargılardan kurtulma egemen toplumu benimseme)
- Kabullenilmiş davranış asimilasyonu (Ayrımcılığın olmadığına inanma)
- Yurttaşlık asimilasyonu (Ortak yurttaşlık kimliği, değer ve güç çatışmalarının yok olması) (Yalçın, 2002: 47; Kaya, 2014: 14).

Gordon, Amerikan Erime Potası teorisinin savunucusu olmasından dolayı “asimilasyon” kavramını kullanmıştır. Fakat yabancıların kentte yaşamış olduğu yapısal ve psikolojik zorluklar, yabancıların kendi kimliklerine sarılma eğilimini daha da arttırdığını ifade etmiştir. Zaman içerisinde etno-kültürel ve dinsel kimliklerin çeşitliliği artmış ve 1960’lı yıllarla birlikte çokkültürcülük söylemleri gündeme gelmiştir. Gordon, kültürel çoğulculuğun Amerikan hayatında teoride kalmadığını ve farklı kültürleri temsil eden grupların kültürel farklılıklarından vazgeçemediklerini belirtmiştir (Yalçın, 2002: 49). Gordon’a göre uyum toplumsal, ekonomik, yapısal ve siyasal düzlemde gerçekleşebilir. Yabancıların eğitime, sağlığa, siyasal alana ve iş piyasasına eşit katılımı bu sürecin öncelikli kriterleridir

1.8.3.5. Tanınma Teorisi

Charles Taylor, farklılık ve çokkültürcülük üzerine “Tanınma Politikası” adlı çalışmasını ele almıştır. Taylor, bu çalışmada kültürel farklılıkların siyasal alanda tanınması ve eşit düzeyde saygı görmesi gerektiğini ifade etmiştir. Farklılıklara saygı ve kültürel kimliklerin tanınması önemlidir (Şan, 2005: 86). Taylor’un tanınma teorisi, azınlık grup haklarının savunusu üzerinedir. Temel sorun kültürel grupların kimliksel tanımıdır. Taylor, bu teoride iki temel koşul belirtmiştir. Bunlar; tüm bireylerin eşit hakka sahip olması ve belirli kültürel grup üyelerine özgü kimlikleriyle tanınır olmasıdır. Taylor’a göre kimliklerin kısmen ya da tamamen yok sayılması birey ve gruplarda büyük sorunlara yol açmaktadır. Kültürel gruplara yönelik adaletsizliklerin toplumsal ve siyasal kurumlar tarafından dikkate alınmaması, yüzeysel değerlendirmeler yapılması, farklılıklara tanınırlık sağlanmaması ve saygı gösterilmemesi temel sorunlardır. Fakat burada eleştirilen husus bireysel kimliklerin

tanınırlığı ile kalıplaşmış kültürel kimliklerin tanınırlığı benzer bir anlayış içerisinde olmalıdır. Katı kültürel haklar, grup üyelerinin tanınırlığını belli bir kültürel sınır ve kısıtları belli bir çerçevede grup üyelerini tanımlama şansı vermesidir (Göksel, 2019: 56-57).

Bu kısıtlılık grup üyelerini kendi içerisinde tekrar bir tanımlamaya olanak sağlamamaktadır. Bu durum göçmenlerin kimlik sorununu çözemeyecek ve onlara kültürel anlamda sınırlılık getirecektir

1.8.3.6. Asimilasyonun Yüzleri

RonTaft, 1960 yılında entegrasyon kavramını “Asimilasyonun Yüzleri” isimli çalışmasında Avustralya üzerine ele alarak asimilasyonu psikolojik ve sosyal boyutuyla yeniden değerlendirmiştir. Çalışmasında yerli toplum ve göçmenler arasında belli hususlara vurgu yapmıştır. Bunlar; karşılıklı temaslar ve kişisel etkileşim (kültür ve dil becerileri), egemen topluma yakınlık ve egemen toplumu benimseme, yeni topluma üyelik ve entegrasyon, egemen toplumun normlarına adapte olma şeklindedir (Yalçın, 2002: 48; Kartal, 2018: 121).

Fakat teorisyenler asimilasyon politikalarının verimli olmadığını ifade ederek kültürel çoğulculuk üzerine yapılan tartışmaların önünü açmışlardır. Kültürel çoğulculuk üzerine yapılan açıklamalar ise çokkültürcülük söylemlerinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

1.8.3.7. Kültürel Entegrasyon Modeli

1950 yılından itibaren asimilasyoncu söylemler azalmış, çokkültürcülük söylemlerin önemi artmaya başlamıştır. Bu söylemlerde yabancı grupların asimilasyonu anlayışı yerine onlarla bütünleşme üzerine teorik yaklaşımlar geliştirilmiştir. 1970’li yılların başında Andrew M. Greeley, çalışmasında etnik farklılıkları yok etmenin imkansız olduğunu ve bütünleşme temelli bir anlayışın geliştirilebileceğini belirterek Kültürel Entegrasyon Modelini ortaya koymuştur. Çalışmasında entegrasyon sürecini aşama aşama ele almıştır. Greeley’e göre göçmenler geldikleri ülkede;

- İlk zamanlar göçmenlerin kültürel şok yaşaması
- Kimlik bilinci geliştirme ve organize olma üzerine çabaların başlaması
- Elitler ve yetenekli bireylerin kendi grubu dışına çıkma ve yaşadığı topluma katılma isteği
- Orta ve üst sınıf güç elde eden göçmenlerin yaşadığı topluma aitlik hissi sonrası yaşadıkları şehri kendi etnik unsurlarına göre yönetebilme isteği

- Elitler ve giderek artan yetenekli kişilerin öğrenim görmesiyle ve uzmanlaşma vb. unsurlarla entegre sürecinin hızlanması ve kendi grubuna yabancılaşma, bireyselleşme ve modernleşmeyle birlikte yeni kuşakların etnik kimliğini ve öz kültürünü öğrenme isteği (etnik kökeni araştırma) şeklinde 6 aşamada meydana geldiğini belirtmiştir (Zafer, 2016: 79; Kartal, 2018: 122).

Bu çalışmada Greeley, tam asimilasyon sürecinden bahsetmenin olanaksız olduğunu belirtmiştir. Bütünleşme süreci birkaç kuşak sonrası gerçekleşmektedir. Bu model farklılıkların tamamen bitmeyeceğini vurgulaması, kimlik ve etnik farklılıklara yönelik geliştirilmesi bakımından çokkültürcü yaklaşımlara açık bir tutum sergilemiştir

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU HİZMETLERİNİN KÜLTÜRLERARASI AÇILIMI

2.1. Kamu Hizmeti Kavramı ve Kapsamı

Kamu hizmeti, kamu kurumları tarafından ya da onun denetimine bağlı olarak özel kişi tarafından “kamu yararı” amacına yönelik yürütülen faaliyetlerdir. Kamu yararı kapsamında toplumsal ihtiyaçların belirlenmesinde yaşanan ülkenin ekonomik, siyasi ve mali koşulları öne çıkmaktadır. Çağın koşullarına göre devlet ya da devlet yapısı içinde yer alan kamu kurumları, toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ayrıca hizmetlerin karşılanmaması ve mevcut gereksinimlere göre yetersiz kalması toplumdaki kamusal yaşıntının bozulmasına neden olmaktadır. Kamu hizmetlerine talep; sanayileşme, kentleşme, nüfus hareketliliği, çevresel sorunlar, devlet anlayışındaki değişim, sosyal ve kültürel değişiklikler, teknolojinin gelişmesi, haberleşme ve iletişim gibi faktörlerin artması ve çeşitlenmesi üzerine sürekli olarak artmaktadır. Giderek artan dünya nüfusu, göç hareketleri, ekonomik etkinlikler, artan gelir düzeyi, yükselen yaşam kalitesiyle beraber siyasal, ekonomik, yönetsel sistemlerin yeniden yapılandırılması gerektiği tartışmalarını başlatmıştır. Bu durum devletin kamu hizmetleri faaliyetlerinde yönetim, örgütsel yapı, denetim, katılım ve etkinlik gibi alanlarda önemini artırmaktadır (Altın, 2013: 102).

Kamu hizmetinin temeli, toplu ihtiyaçları karşılamak için mal ve hizmet üretim faaliyetidir. Bu üretim faaliyetleri, kamusal niteliği nedeniyle bireysel ve özel girişimlerin olağan üretim faaliyetlerinden farklılık gösterir. Dolayısıyla kamu hizmetleri alanı, bu faaliyetleri kamu hizmetleri olarak tanımlanabilir kılan temel ilkeleri oluşturan özel sektörden farklı bazı özelliklere sahiptir (Karahanoğulları, 2002: 45).

İlk bakışta, kamu hizmeti alanı, Habermas'ın anlamıyla kamusal alandaki tartışmaları çağrıştırır. Ancak, Habermas açısından kamusal alan fikrinin kamu hizmetleri alanıyla hiçbir ilişkisi yoktur. Habermas'ın kamusal alan kavramsallaştırması, siyasal katılımın konuşma yoluyla hayata geçirildiği modern toplumlarda bir yıkıcı anlamına gelir. Fraiser (1992)'in ardından, kamusal alan şu şekilde tanımlanabilir;

“...yurttaşların ortak işleri hakkında tartıştıkları ve dolayısıyla söylemsel etkileşimin kurumsallaştığı bir alan. Bu alan kavramsal olarak devletten farklıdır, prensipte devleti eleştirebilecek söylemlerin üretimi ve dolaşımı için bir yerdir. Kamusal alan da resmi ekonomiden farklıdır; bu bir piyasa ilişkileri alanı değil, satın alma ve satış ilişkilerinden ziyade söylemsel ilişkiler alanıdır” (Fraiser, 1992: 110).

Habermas'ın kavramsallaştırmasında, tanıtım, devletleri vatandaşlar için erişilebilir kılarak siyasi tahakkümü rasyonalize etmek için kurumsal bir mekanizma anlamına gelir (Fraiser, 1992: 118). Ancak, Habermas'ın anlayışından farklı olarak, kamu hizmeti tartışmalarında kamu, özellikle özelin zıddı, kamu mülkiyeti ve kamuya erişilebilirlik anlamına gelmektedir. Devlet tarafından sağlanan hizmet duygusu, hizmetlere uygulandığında kesinlikle halkın duyularından biridir, ancak başka pek çok şey vardır: halka hizmetler; kamu adına hizmetler; kamu malları sağlayan hizmetler; kamuya karşı sorumlu hizmetler vb. Kamu hizmetinin alanı açıkça kamusal alandan farklıdır, çünkü kamu hizmeti, kamusal alanın söylemsel karakterine zıt olan ve devlet / ekonomi ikilemi ve piyasa ilişkileriyle yakından ilgili bir tür mal ve hizmet üretim faaliyetidir (Uçar, 2006: 68).

Kapitalist toplumlarda, ekonominin ve toplumun iki sektörü arasında önemli bir ayrım vardır: kamu ve özel. Bu temel ikilik hem kurumsal farklılıklara hem de çıkarlara veya bireysel tercihlere atıfta bulunur. Siyaset, hükümet ve büro kurumları kamu sektörünü karakterize ederken, çeşitli piyasa kurumları özel sektörü belirtir. Kişiler, gruplar ve seçkinler genellikle kamu sektöründe politika oluşturmada bir kriter olarak kamu yararını kullanırken, özel sektörde kişisel çıkar hüküm sürmektedir (Lane, 1993: viii).

Temelde, kapitalist toplumlardaki ortak ihtiyaçlar, bireylerin özgür iradeleriyle hareket ettikleri piyasa tarafından karşılanır. Ancak tüm ihtiyaçların piyasadan karşılanması mümkün değildir. Bu gibi durumlarda, devlet bu tedarik faaliyetinin bir parçası haline gelir (piyasa başarısızlığı) ve bu nedenle, kamu sektörü ihtiyaçların karşılanmasına dahil olur. Nitekim, daha önce belirtildiği gibi, kamu hizmetlerinin sunumunda kamu sektörünün mü yoksa özel sektörün mü daha baskın olması gerektiğine karar vermek ideolojik bir devlet tercihidir (seçim ilkesi). Böylelikle ortak ihtiyaçları karşılamayı amaçlayan bazı faaliyetler teorik olarak özel sektörde üretilebilir ancak kasıtlı olarak devletin tercihi sonucunda bu faaliyetler kamu sektörü kapsamına alınabilir. Bu tercihin, bu üretim faaliyetinin karakteri üzerinde önemli etkileri vardır, yani; devletin bu taahhüdünden sonra özel sektörün herhangi bir faaliyeti kamu hizmeti haline gelebilir. Mal ve hizmetlerin üretim niteliğindeki bu değişikliğin bir sonucu olarak, kamu hizmetlerinin belirli ayrıcalıklar ve yükümlülüklerle yerine getirilmesi gerekmektedir. Temelde, bu faaliyetler, kar maksimizasyonuna dayanan piyasanın aktivasyon ilkelerine karşı bağımsızlık kazanır. Böylelikle kamu hizmetleri, tanıtımı nedeniyle piyasa ilkelerini takip etmekten çok, eşitlik, gelirin yeniden dağıtılması gibi sosyal amaçlara uygun olarak sunulmaktadır. Bu nedenle kamu hizmetleri, kamu hizmeti olmanın ontolojik öncülü olarak kabul edilen bazı temel ilkelere uymak zorundadır (Karahanoğulları, 2002: 189).

Bu ilkeler, toplu ihtiyaçları karşılamayı amaçlayan mal ve hizmetlere kamu hizmeti niteliği yükler. Kamu hizmetlerinin ontolojisindeki önemli rollerine ek olarak, bu ilkeler, kamu hizmeti kavramının epistemolojisinde de belirleyici bir role sahiptir çünkü bu ilkeler, kamu hizmetlerinin özel hukuk veya kamu hukukuna bağlı olacağı kanunu belirler. Bu nedenle kamu hizmetlerinin temel ilkeleri “kamu hizmetlerinin ortak hukuku” olarak adlandırılmaktadır. Bu temel ilkeler; srekliplik, tanıtım, hakkaniyet, eşitlik, değişim ve kamu yararı olarak özetlenebilir (Karahanoğulları, 2002: 118; Gözler, 2003; Ulusoy, 2004).

2.2. Kamu Hizmetlerinin Temel İlkeleri

Kamu hizmetini değerlendirmenin ortak ölçüsü, onu özel sektörden ayıran içsel ilkelerini veya özelliklerini incelemektir. Ancak, bu temel kamu / özel ayrımı, piyasa güdümlü reformların mevcut ahlakı nedeniyle aşınmış durumda. Bunun bir sonucu olarak, rekabetçilik, verimlilik, etkinlik, ekonomi, üretkenlik ve karlılık gibi iş normlarının yerini alması için kamu hizmeti normlarından vazgeçildi. Ayrıca klasik olanlara erişilebilirlik, sorumluluk, katılım ve şeffaflık gibi yeni ilkeler eklenmiştir.

Kamu hizmetlerinin ilkeleri ilk olarak 1930 yılında Fransa'dan bir idare hukuku uzmanı olan Lois Rolland tarafından formüle edilmiştir. Bu nedenle literatürde kamu hizmetlerinin temel ilkeleri Rolland Kuralları olarak adlandırılmıştır. Rolland'e göre kamu hizmetlerinde eşitlik, srekliplik ve uyum ilkelerine uyulur. Bu ilkelere ek olarak, kamu hizmetlerinin ayırt edici özellikleri bağlamında kamu yararı ve karşılıksızlık ilkeleri de dikkate alınmalıdır (Gözler, 2003: 221-263, Karahanoğulları, 2002: 189-226).

2.2.1. Srekliplik İlkesi

Bu ilke, ortak ihtiyaçların sürekliliğine uygun olarak, toplu ihtiyaçları karşılayacak mal ve hizmetlerin üretim faaliyetini ifade eden kamu hizmetlerinin sunumunun sürekliliği anlamına gelir. Srekliplik ilkesinin kalıcılık ve düzgün işleyiş olmak üzere iki boyutu vardır ve her birinin farklı sonuçları vardır. Örneğin, milli savunma, i güvenlik ve ilk yardımlarda srekliplik kalıcılığı ifade ederken, diğer hizmetlerde srekliplik hizmetlerin düzgün işleyişini ifade eder (Karahanoğulları, 2002: 190).

Srekliplik ilkesinin kamu hizmetlerinde grevlerin yasaklanması gibi idare hukuku açısından önemli etkileri vardır (anayasanın 54 ve 71. maddeleri). Bu ilke, devlet işlevlerinde öngörü ve istikrar fikrine dayanan hukukun üstünlüğü ile de yakından ilgilidir. Ayrıca kolektif ihtiyaçların karşılanmasındaki srekliplik, mevcut siyasi ve ekonomik sistemin teminatı olarak düşünülebilir. Daha da önemlisi, srekliplik ilkesi, kamu hizmetlerinden yararlananlara hizmetlerin işleyişi için biçimsel bir talep hakkı sağlar (Karahanoğulları, 2002: 190).

2.2.2. Eşitlik İlkesi

“Tarafsızlık” ve “laiklik” olarak alt kategorileri bulunan kamu hizmetlerinde hukukun temel ilkelerinden biri olan (Anayasanın 10. maddesi) eşitlik ilkesi, yasallık ilkesinden kaynaklanmaktadır. Buna göre, devletin hukuku ve faaliyetleri bireysel ayrımcılık yapılmadan her vatandaşa uygulanmaktadır (Karahanoğulları, 2002: 200). Ancak, kamu hizmetlerinin sunumunda eşitlik mutlak eşitlik anlamına gelmez. Aksine, kamu hizmetlerinin kamusal özelliklerinin bir sonucu olarak, gelir eşitsizliklerini azaltmayı amaçlayan servetin yeniden dağıtımını sağlamak için, yoksul sınıfları korumak için pozitif veya meşru ayrımcılık yapmak mümkündür (Uçar, 2006: 70).

Süreklilik ilkesi gibi bu ilkenin de iki boyutu vardır; birincisi, vatandaşlar açısından hukukun öznesi olarak eşit olmak anlamına gelir ve ikincisi, hukukun uygulanmasında ve faaliyetlerinde devletin tarafsızlığına atıfta bulunur. Bu ilkenin kamu hizmetlerinden yararlananlar açısından ciddi bir anlamı vardır; eşitlik ilkesi, “tüm vatandaşların çıkarlarını içeren evrensel olarak erişilebilir bir alanı” önermektedir. Bunu sağlamak için, kamu hizmetlerinin, eşitliği oluşturan çeşitli sosyal grupların ve sınıfların ihtiyaç ve taleplerine "seçilmiş bir sınıf veya grubun dar menfaatinin ötesinde" hizmet etmesini sağlamak esastır. Bu bağlamda, kamu hizmetinin hedefleri ortak kamu refahı veya tüm vatandaşların refahı ilkesine dayanmalıdır” (Haque, 2004: 66-68).

Herhangi bir mal ve hizmetin kamu hizmeti olarak sağlanması, “daha fazla sayıda veya daha geniş kapsamda hizmet alıcıları sağlamayı amaçlamaktadır”. Mevcut dönüşümden kaynaklanan kamu hizmetindeki kaymaya paralel olarak, kamu hizmetlerinin içerik ve yöntemlerinde, yeniden yapılanma kamu hizmetlerinin eşitlik ilkesi üzerinde bozucu etkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Haque, 2004:70).

Bu değişim, yararlanıcıların statüsü üzerinde de dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Bu etkiye göre, kamu hizmetlerinden yararlanma hakkına sahip olan vatandaşlar, bu hizmetler için ödeme yapması gereken kamu hizmetlerinin müşterileri haline gelmiştir.

2.2.3. Uyum İlkesi

Bu ilke, kamu hizmetlerinin bilim ve teknolojiye meydana gelen değişen koşullara uyarlanması gerekliliği anlamına gelmektedir. Buna göre devlet, kamu hizmetlerinin sunumunu çağdaş değişikliklere göre ayarlamalıdır. Bu ilke, kamu hizmetinin geçirdiği dönüşümün yorumlanmasında da kritiktir. Literatürde, klasik yöntemlerin, içeriğin ve ilkelerin doğasında var olan engellere ilişkin eleştirel açıklamalar ortaya çıktı ve “kamu hizmetinin kendisi, özellikle piyasa güçlerinin zaferi ve devlet politikalarının yeniden

yönlenmesiyle karakterize edilen mevcut küresel bağlamın etkisi altında iş benzeri bir dönüşüm yaşadı.”(Haque, 2004: 65).

Bazı akademisyenler bu değişimi tercih etmiş ve bu süreci kamu hizmetlerinin bir “gelişimi” olarak yorumlamışlardır (Eryılmaz, 2004 ve Savaş, 1998). Öte yandan, bazı akademisyenler bu değişime karşı son derece eleştireldirler ve bunu, kamu hizmetlerinin kamusal niteliği üzerinde ciddi bozucu etkileri olan dönüşüm olarak adlandırırlar (Aksoy, 2004; Karahanoğulları, 2002; Haque, 2004).

Kamu hizmetlerinin değişen koşullara uyarlanması gerekliliği yadsınamaz. Ancak bu değişimi, değer yüklü bir ifade olan bir gelişme olarak görmek, bu dönüşümün kaçınılmaz olduğu ve hatta neo-liberalizm olarak nitelendirilen mevcut küresel bağlamın bir sonucu olduğunu görmek gerekmektedir.

2.2.4. Karşılıksızlık İlkesi

Kamu hizmetlerinden hiçbiri ücretsiz olmadığı için bu ilke kamu hizmetlerinde ortak bir ilke olarak görülmemektedir (Karahanoğulları, 2002: 226). Kamu hizmetlerinden yararlananlar, doğrudan olsun ya da olmasın, kamu hizmetlerinden yararlanmaları için ödeme yaparlar. Yani, kamu hizmetlerinin bedeli toplu vergilerin ödenmesiyle finanse edilir, ancak fayda sağlayan bir öncül olarak, kamu hizmetlerinin çoğu ücretsizdir, oysa vatandaşlar bazen kendileri için fayda sağlayan elektrik, gaz ve posta hizmetleri gibi kamu hizmetlerinin bir kısmı için ödeme yaparlar. Ancak bu ödeme hizmet bedeli olarak değerlendirilemez, genel olarak bu ücret hizmetin gerçek maliyetinin altındadır; Sağlayıcı ile faydalanıcılar arasında ticari anlamda bir alım satım ilişkisi yoktur ve bu ödemeler genellikle fiyattan ziyade gider, aidat olarak adlandırılır. Ticari anlamda fiyat, mal veya hizmetlerin hem maliyetini hem de kârını içerir. Kamu hizmetleri söz konusu olduğunda, devletler kar maksimizasyonunu amaçlamazlar. Kamu hizmetinin kamusal niteliği nedeniyle, devletin amacı, çeşitli sosyal gruplar ve sınıflar da dahil olmak üzere daha geniş sayıda vatandaş için erişilebilir mal ve hizmetler sağlamaktır. Bu bağlamda, kamu hizmetlerinin servetin yeniden dağıtımında gelir eşitsizliklerinin üstesinden gelmesinde bir rolü vardır (Uçar, 2006: 72-73).

Kamu hizmetlerindeki kaymaya paralel olarak, “kamu kaynaklarının tahsisinde ve kullanımında önemli bir yeniden yapılanma olmuştur” (Haque, 2004: 68). Bunun sonucu olarak, kamu hizmetleri vatandaşların doğrudan ödenmesi ile finanse edilecek hale geldi. Neredeyse her kamu hizmeti, vatandaşlar tarafından kullanılan hizmetin bedelinin ödenmesi öncülüne uymaktadır. Bu bakımdan vatandaşlar, kamu hizmetlerini kullanma ve talep etme hakkına sahip vatandaşlar yerine kamu hizmetlerinin müşterisi haline gelmiştir. Literatürde

vatandaşların “yararlanıcılar” terimi yerine kamu hizmetlerinin “kullanıcısı” olarak adlandırılması önerilmektedir (Gözler, 2003: 430).

2.2.5. Kamu Yararı İlkesi

Kamu yararı kavramı sosyal bilimlerde hayati bir role sahiptir ve daha büyük sorulara yol açmış ve kavramsallaştırılması önemli bir konu haline gelmiştir. Platon, Aristoteles, Rousseau, Hegel ve Marx gibi çeşitli yazarlar, kavramın kavramsallaştırılmasına büyük ölçüde katkıda bulunmuşlardır. Bununla birlikte, kamu çıkarının anlamı konusunda yaygın bir anlaşmazlık var ve kavram belirsiz bir terim olarak kaldı. Antik Yunan'dan beri filozoflar, bireylerin çıkarlarının toplamından daha fazlası olan bir kamu çıkarının varlığını varsaymışlardır. Ancak faydacılar ve Yeni Sağ teorisyenleri, kamu çıkarının bireylerin çıkarlarının toplamı olduğunu iddia etmişlerdir (Elcock, 2006: 101).

Kamu yararına ilişkin bu rakip görüşler, devletin rolü üzerinde önemli etkilere neden oldu. Kamu yararının, ortak iyiliğe hizmet ettiği düşünülen tam istihdam ve yaygın kamu hizmetlerinin sağlanması yoluyla sağlandığı varsayılırken, 1980'lerden itibaren Yeni Sağ teorisyenlerinin etkisiyle kamu yararının, bireylerin zenginliği, mutluluğu ve acıdan kaçınma toplamı. Bu nedenle, devletin rolü, bireylerin özgürlüğünü en üst düzeye çıkarmakla sınırlandırılmalıdır. Bürokratlar ve politikacılar kendi çıkarları doğrultusunda rasyonel hareket ettiklerinden, sayıları ve yetkileri özelleştirme yoluyla küçültülmelidir (Elcock, 2006: 103).

Kamu menfaatinin içeriği hakkındaki tartışmalar, kamu hizmeti kavramı için de kapsamlı sonuçlara sahiptir. Bu bağlamda, zaman boyutunda kamu hizmeti kavramına ilişkin farklı yaklaşımların farklı kamu yararı anlayışlarından kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Devletin rolü, kamu hizmeti üretimi yoluyla kamu yararı sağlama temelinde meşrulaştırıldığından, kamu hizmetleri alanındaki değişiklikler, kamunun farklı kavramsallaştırmaları ile yakından ilişkilidir. Bu bakış açısına göre, kamu hizmetleri, farklı devlet türleriyle sonuçlanan kamu yararının araçları olarak kabul edilir (Ataay, 2005: 28-29).

Ancak mevcut literatürde, kamu yararının kamu hizmetlerinin temel ilkelerinden biri olup olmadığı konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bazıları için bu, yalnızca baskın iradenin istediği politikanın genel menfaatinki olarak rasyonelleştirilebileceği bir efsanedir. Bu bağlamda, “devlet, kapitalist toplumun bireysel çıkarlarına dayandığı için halkın ortak çıkarlarının temsilcisi olarak kabul edilir. Genel veya toplumsal irade, bireylerin gerçek çıkarlarından soyutlanır”(Gough, 1981: 43) ve kamu yararı, atomist bireylerin yalnızca çıkarlarının toplamı olarak algılanır.

Karahanoğulları'na (2002a: 44, 2002: 4 ve 50) göre, bu mistifikasyon yoluyla gerçek ortak çıkarı yansıtmak mümkün değildir ve bu nedenle kamu yararı, kamu hizmeti sunumunun genel bir ilkesi değildir. Gözler (2003) ve Ulusoy (2004)'a göre ise kamu yararı, kamu hizmeti olmanın ontolojik öncüllerinden biridir. Gözler (2003: 226)'e göre kamu yararı kavramı muğlak bir terimdir. Bu belirsizliğin üstesinden gelmek için, mevzuat yalnızca belirli bir faaliyette kamu yararının olup olmadığına karar verme yetkisi olmalıdır.

Kamu yararına ilişkin tartışmaların ayrıntılarına girmeden, kamu hizmeti sunumunun bir ilkesi olarak kamu yararı kavramının, kamu hizmetinin aleniyetine vurgu yapan kişisel çıkarların tersine atıfta bulunduğu sonucuna varılabilir. Daha spesifik olarak, kamu yararı, kamu hizmeti alanının kar maksimizasyonuna dayalı piyasa kurallarına karşı bağımsızlığı ile yakından ilgilidir. Bu bağlamda, kamu yararı kaygısı, “insan ve insan arasında” herhangi bir ayırım yapmadan kamu yararına hizmet etmek zorunda olan devletin evrenselci karakterine atıfta bulunan kamu hizmeti sunumunda ahlak veya etik” olarak düşünülebilir (Bhattacharya, 1991: 4) ve idare hukuku ve kamu yönetiminde yöneticiye rehberlik eden bir standarttır.

Sonuç olarak kamu hizmetleri, kamu hizmeti olmanın ontolojik öncüllerini oluşturan bazı temel ilkelere uygun olarak sunulmaktadır. Kamu hizmetlerinin temel ilkelerinin yardımıyla, kamu hizmetleri kolayca tanınır hale gelir. Bu ilkeler, kamu hizmetinin sunumunda toplumsal kaygıların bir yansıması olan kamu hizmetlerinin kamusallığını vurgulayarak, kamu hizmetlerinin diğer faaliyetlerden ayıran doğal özellikleri olarak kabul edilmektedir. Bu klasik ilkelerin yanı sıra neo-liberal politikaların etkisiyle ve özellikle kamu yönetimi alanında Yeni Kamu Yönetimi yaklaşımının ve Avrupa Birliği'ne uyum sürecinin etkisiyle kamu hizmetlerinin hesap verebilirlik, açıklık, yanıt verme, şeffaflık, sorumluluk ve katılım ilkeleri de dahil olmak üzere çeşitlendirilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, kamu hizmetlerinin sunulma süreci piyasa kurallarını takip etmemektedir. İmtiyazsız ve yoksulların korunması gibi sosyal kaygıları nedeniyle, kamu hizmetleri alanının aktivasyonu, piyasa ilişkilerinden muaftır. Bu nedenle, kamu hizmetleri alanı, onu piyasa alanından ayıran bazı ayrıcalıklara ve yükümlülöklere sahiptir. Öncelikle kamu hizmetlerinin finansmanı, vatandaşlardan toplanan vergiler, transferler ve parasal gelirlerden oluşan kamu kaynaklarından sağlanmaktadır. Kamu sektörü, düşük gelirli ve yüksek gelirli nüfus arasında geliri yeniden dağıtmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, kamu kaynaklarına katı kurallara ve yasalara uyulur. İkinci olarak, kamu hizmetlerinin yerine getirilebilmesi için her bir kamu hizmeti için bir kamu kuruluşu kurulmalı ve bu kuruluşun bütçesi kamu kaynaklarından karşılanmalıdır. Üçüncüsü, bu kuruluşların personeli, sözleşmeye dayalı bir ilişki yerine devlet ve sivil çalışan arasında yasal bir ilişki ile istihdam

edilen memurlardır. Kısaca kamu hizmetlerine, kurumlarına ve çalışanlarına uygulanacak hukuk, hür iradeye dayalı kişisel ilişkiler hukukundan tamamen farklıdır, kamu hizmetlerinde detaylı ve katı usuller ve kontrol mekanizmaları içeren kamu hukukuna uyulur (Uçar, 2006: 75-76).

2.3. Göçle Birlikte Öne Çıkan Kamu Hizmetleri

Göç hareketi süreklilik arz eden bir olgu olmasıyla birlikte belirli dönemlerde coğrafi, siyasi ve toplumsal nedenlerle kitlesel bir harekete dönüşmüştür. Bu süreçte yüksek sayıda göç alan coğrafyalarda kültürel, sosyal ve siyasal yapıların değiştiği gözlemlenmektedir. Bu değişim kendiliğinden ya da yerli halkın mutabakatıyla gerçekleşmemiştir. Göç eden kişiler ve özellikle zorunlu göç hareketine katılan gruplar, göç edilen toplumun iktisadi, siyasi ve toplumsal etkenleriyle karşı karşıya getirmesi çeşitli çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Göç eden kişiler ve göç edilen toplum arasındaki ilişkinin yönetimi gelecek dönemlerde yürütülecek politikalar bakımından önemlidir.

Göç eden kişilerin yaşadıkları ülkelerdeki kamu kaynaklarından ve hizmetlerinden faydalanması konusu ise ülkelerin siyasi karar mekanizmalarının ve kamu yönetimlerinin tutum ve davranışları çerçevesinde belirlenmektedir. Bu mekanizmaların, göç edenler ve yerli halk arasındaki uyum ve bütünleşme süreci bakımından yürüttüğü uzlaştırma ve uyumlaştırma çalışmaları kamu yönetiminin etkin rolünü vurgulamaktadır (Gökçe, 2017: 99). Kamu yönetiminin siyasi, diplomatik, sağlık, ekonomik, eğitim ve bu gibi alanlarda alacağı kararlar doğrultusunda sunduğu hizmetler, ülkeye gelen kişilerin uyum sürecine olumlu bir katkı sağlayacaktır. Özellikle mültecilere yönelik atılacak adımlar şu şekilde belirtilmektedir; Kaçakçılığa ve kayıt dışı ekonomiye yönelik yaptırımların uygulanması ve hukuki alt yapının oluşturulması

- Yeni ekonomik eylem planları ve destek programlarının arttırılması
- Mültecilerin vasıfsız ve kayıt dışı çalışmalarının önüne geçmek için gelir getirici meslek edindirme kurslarına yönlendirilmesi
- Göç eden kişiler ve yerli halk arasında oluşan ayrışma ve ötekileştirme sürecine yönelik özellikle yerel hizmetlerin toplumsal uzlaşmayı sağlamak adına çalışmalar yürütmesi
- Mülteciler ve yerel halk arasında oluşan ideolojik, mezhepsel, ekonomik sorunların çözümü için mültecilerin yaşadıkları bölgelerde yerel aktörlerin ortak kararıyla yerel unsurlar dikkate alınarak destek planlamaları yapılması

- Milli Eğitim Müdürlükleri merkezinde halk eğitim, kamp ve okul gibi alanlarda ücretsiz dil kurslarının düzenlenmesi
- Mülteciler için faaliyet gösteren yerel, ulusal ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları desteklenmeli ve arttırılmalı
- Mülteciler ve yerel halkın kaynaşmasına destek olacak projelerin yürütülmesi
- Mültecilere yönelik eğitim müfredatının yenilenmesi ve okulların çift dilli eğitime teşvik edilmesi (Tuncer vd., 2017: 129).

Kamu yönetimlerinin bu adımlar doğrultusunda hareket etmesi kamu hizmetlerinin sunumu ve paylaşımı bakımından göç eden kişiler ve yerli halk arasındaki çatışmayı azaltacaktır. Göç eden kişilerin ve yerli halkın toplumsal uyum ve bütünleşme bakımından tezat konumda yer almamaları için bu kriterler siyasi ve kamu idarelerinin izlemesi gereken önemli adımlardır

2.4. Amsterdam Anlaşması ve 2012 Ulusal Planlaması Gibi Uluslararası Anlaşmaların Getirdiği Yükümlülükler

Önüne geçilemeyen bir durum olan göçle alakalı olarak devletlerin en iyi yapabilecekleri şey hem yerel halk açısından hem de göçmenler açısından sosyo-ekonomik olarak olumlu sonuçlar ortaya çıkarabilecek bir etki durumu meydana getirebilmektir. Bunun yanında başlıca bir politika konusu olarak, toplumun en zayıf halkası olarak görülen göçmen bireylerin sosyal yönden içerilmeleri gerekmektedir. Ele alınması gereken bu politika, aynı zamanda sosyal harmoninin oluşmasının sağlanması yönünden; kişilerin çoğunluğa mı, azınlığa mı ait olduklarını tespit etmede de önemli bir rol oynayacaktır. II. Dünya Savaşından sonra Avrupa ülkelerine yoğun bir göç dalgası başlamıştır. Savaşta genç yaşta birçok insan hayatını kaybettiği için, Avrupa ülkelerinde hemen hemen her sektörde işçi açığı meydana gelmiştir. Daha ucuz bir iş gücü sağlayabilmek amacıyla, Belçika, Fransa ve Almanya; Yunanistan, İtalya, İspanya, Portekiz ve Türkiye vatandaşlarından işçi kabulü yapmışlardır. Bu kabul işleminde Avrupa ülkelerine gelen bu işçilerin geçici olarak orada kalacakları düşünülmüş ve o işçilere “misafir işçi” sıfatı yakıştırılmıştır. Hollanda, Fransa ve İngiltere işçi alımlarını çoğunlukla kendi kolonileri üzerinden gerçekleştirmişlerdir. İspanya ve İtalya da bu ülkelere göre hareket ederek tarım alanlarından işçi getirme yoluna gitmişlerdir. Avrupa ülkelerinde istihdam yönünden çok büyük krizler yaşanmış ve ülkelerin yeniden kurulup, gelişip ayağa kalkabilmeleri için göçmen işçiler oldukça önemli bir araç şeklinde değerlendirilmiştir. OPEC 1970’li senelerde petrol ambargosu uygulamıştır. Bu ambargo küresel alanda bir durgunluk yaşanmasına ve işsizlik oranının giderek artmasına neden

olmuştur. Bu durum ülkelerin yerel halkının sırf kendi işlerini kaybetmemek adına göçe karşı geliştirilen politikalara destek vermelerine yol açmıştır (Koçak ve Gündüz, 2016: 68).

Özellikle 1980'lerden sonra Avrupa genelinde göç hareketlerinde yeni özellikler oraya çıkmaya başlamıştır. Sığınmacı sayıları bu dönem içerisinde giderek çoğalmış ve yasadışı göç olayları meydana gelmeye başlamıştır. Evlilik yoluyla göç olayları da 1980'lerden sonra giderek artmıştır. Vasıfsız işçiler bu döneme kadar genel olarak Kuzey Avrupa ülkelerinde boşlukları doldurmuşlardır. Bu dönemden sonra ise göçmen işçiler Güney Avrupa ülkelerine yönelmişlerdir (Penninx vd., 2008: 11).

Avrupa Birliği, Soğuk Savaşın artık bittiği 1990'ların ilk yıllarına kadar nüfus kontrollü bir politika benimsemiş ve bunu uygulamayı başaramışlardır. Bu dönemden sonra Avrupa Birliği ülkeleri yeni göç hareketleri ile karşı karşıya gelmişlerdir. 1992 senesinde göç akışı en yüksek seviyeye ulaşmıştır. İtalya, Portekiz ve İspanya dışardan göç alımı yapmıştır. En fazla iltica başvurusu ise Almanya'ya yapılmıştır (Hermann, 1993: 4-5). Bu dönemde göç eden kişi sayısı milyonlara ulaşmıştır. Bu durum göçmen kaçakçılığının yaygınlaşmasına ve bunun uluslararası bir kazanç olarak görülmesine neden olmuştur (Salt vd., 1997: 15). Avrupa Birliği tarafından uygulanan göç politikaları bu gelişmeler doğrultusunda günümüz açısından değerlendirildiği zaman, özellikle 1990 senesinden sonra Avrupa ülkelerinde göçle ilgili olarak bir ikilem meydana gelmiş durumdadır. 1990 senesinden sonra Avrupa Birliği, kendi milli güvenliği ve ekonomisi ile demokrasi ve insan hakları arasında bir denge kurmaya çalışmıştır. Meydana gelebilecek yeni göçlerin önünü kesebilmek için daha çok önlem almış mevcuttaki göçmenlerin entegrasyonları ile ilgili de politikalar geliştirebilme üzerinde durmuştur (ABKDB, 2006: 1-3).

Oldukça cazip bir yapıya sahip olan AB uluslararası göç yönünden en çok tercih edilen merkez haline gelmiştir. AB'de üye ülkeler arasında sınır kaldırıldığı için göçmen ve mülteci kontrolünü sağlamak giderek zorlaşmış ve üye ülkeler ortak bir tutum belirlemek zorunda kalmışlardır. Bu amaç doğrultusunda 25.09.2008 tarihinde AB içerisinde "Göç ve İltica Avrupa Sözleşmesi" imzalanmıştır. Politik bir belge olan bu sözleşmenin bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu sözleşmenin amacı, göç yönetimi ile alakalı geliştirilecek yeni politikalara canlılık kazandırmaktır. AB'deki rekabet stratejisi yönünden göçmenlerin önemi büyüktür. Bununla birlikte göçmenlerin potansiyellerinin ortaya çıkabilmesi için bulundukları ülkenin toplumuna ve ekonomisine entegre olmalarına olanak tanınmalıdır. Öncelikli bir süreç olan, yasal bir şekilde ikamet hakkı kazanmış göçmenlerin entegrasyonları, AB'nin göçle ilgili politikaları açısından da büyük öneme sahip bir bileşen olma özelliği taşımaktadır. Bir yandan entegrasyon planı dahilinde ev sahibi ülkelerde göçmenlerin belirli haklara ulaşmaları

sağlanmaya çalışılırken, diğer yandan göçmen konumundaki kişilerin entegrasyon dahilinde, bulundukları ülkenin yasalarını, değer yargılarını ve kurumsal yapısını benimsemeleri sağlanmaya çalışılmaktadır (Tekin, 2009: 69-79).

AB ülkelerinde iki aşamaya ayrılmış bir göç ve iltica politikası bulunmaktadır. İlk aşama sayı ile ilgilidir. Bu aşama göçmen ve mülteci sayısını sınırlandırabilmek için, iltica talebinden caydırıcı milli politikaları içermektedir. Bu politikalar arasında bir koordine bulunmamaktadır. Bu politikaların ikinci aşamasının başlaması ise entegre hale getirilebilmiş olan Avrupa iltica ve göç politikasının takdimi ile gerçekleşmiştir. İki temel hedeften dolayı göçmenlerle ilgili politikalar Avrupalılaştırılmıştır. Göçmen sayısında oluşabilecek ek bir yükselmenin kontrol altında tutulabilmesi, göç yönetiminin tek yönlü olmasının olumsuzluklarının azaltılabilmesi ve sayıların sınırlandırılabilmesi bu hedeflerin ilkidir. İkinci hedef ise, AB üyesi olan ülkelerin birbirleri arasındaki sınırların kontrolünün kaldırılmasına neden olacak bir Avrupa Pazarı girişimleri için hazırlıklı olmaktır. (Bingöl, 2006: 47).

AB üye ülkelerinin kendi sınırları içerisinde uygulamakta oldukları ulusal göç politikaları, zamanla yalnızca kendi ülke sınırları dahilinde değil, sınırların dışına çıkarak diğer ülkeleri de etkileyebilmektedir. Bu nedenle üye ülkeler kendi geliştirdikleri değişik göç politikalarını diğer üye ülkelerle de paylaşmaktadırlar. Üye ülkelerden bazıları kültür mozağından, bazıları ise çok kültürlülüğten bahsetmektedirler. Sonuçta sistemlerin hiçbirinin diğerine benzemediği mevcut göç politikaları, genel olarak üye ülkelerin kendileri ile ilgili çıkarlarını ortaya koymaktadır (Tekin, 2009: 69).

Son zamanlarda AB üyesi ülkelerin ekonomik büyümeleri yavaşlamıştır. Ancak istihdama yönelik olarak işgücü ile ilgili göçün artmasına neden olan bazı etmenler bulunmaktadır. Üye ülkeler eğitim alanında, sağlık alanında, bilgi alanında ve iletişim alanında nitelikli insan gücüne ihtiyaç duyabilmektedirler. Bu ihtiyaçlarına yönelik olarak da bu alanlarda nitelikli olan kişileri çekebilmek amacıyla hem istihdam hem de ikametle ilgili olarak kolaylıklar içeren yasal düzenlemeler gerçekleştirebilmektedirler (Gençler, 2005: 182). Bu durum göçmenlerle ilgili olarak AB üye ülkelerinin kendilerine özel yasalar ve düzenlemeler yapmalarına neden olmuştur. Tüm bunların yanında AB, siyasi ve ekonomik açıdan hem birliğin hem de bütünlüğün sağlanabilmesine yönelik olarak, iç ve dış güçleri kontrol edebilecek düzenlemeler de gerçekleştirmiştir. Bu durumla alakalı olarak değişik dönemlerde tüm Birliği kapsayacak şekilde anlaşmalar da imzalanmıştır (Koçak ve Gündüz, 2016: 69).

Amsterdam Anlaşması 1997 senesinde bu bağlamda düzenlenmiştir. Bu anlaşma Birlik genelinde, insanların serbest bir şekilde dolaşabilmeleri ile ilgili hakların ve prensiplerin belirlendiği ve göç sorunlarına değinilen ilk anlaşmadır⁷ (Apap, 2001: 11). Göçle ilgili sorunlar bakımında ortak bir politikanın benimsenmesi AB'nin ekonomik açıdan gelişmesi ve genişlemesi sürecinde büyük önem arz etmiştir. Buanlaşmanın, “Adalet ve Ev İşleri Bölümü” içerisinde ve IV. başlık altında göç hususuyla alakalı düzenlemelere yer verilmiştir. Bu başlık altında “göç, iltica, vize ve serbest dolaşım hakları” üzerinde durulmuştur. Değişik bakış açılarını bir araya getiren bu düzenlemede, uluslar üstünde bir bakış açısı ile özel mekanizmaların iptali üzerinde durulmaktadır. AB 1997-2000 seneleri arasında %3,5 büyümüştür. Bu büyüme sayesinde 2,5 milyon kişilik yeni iş olanakları ortaya çıkmıştır. Bu kadar fazla iş olanağının ortaya çıkması ile birlikte AB ülkeleri daha cazip bir hale gelmiş ve daha fazla göç akınına uğramıştır (Silaşi vd., 2006: 11).

Amsterdam Anlaşması çerçevesinde AB üyesi ülkelerde, göçmenlerin ve ailelerinin ülkeye adaptelerini kolaylaştırabilmek için bazı programlar üretilmiştir. Bu programların büyük bir çoğunluğu dil eğitimi ve mesleki eğitimle ilgilidir. Bu eğitim programları özellikle kadınlara ve işsizliğin etkilediği genç göçmenlere yöneliktir. Çalışma hayatı göçmenlerin hayatlarının merkezindedir ve programların göçmenlerin çalışma hayatına girebilmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu programlar, yalnızca göçmenlerin ikamet ettikleri ülke açısından sosyal ve ekonomik yönden adapte olmalarına değil aynı zamanda kendi ülkelerine dönüş yapanların da ülke şartlarına adapte olmalarına kolaylık sağlayıcı özelliktedir. Sosyal olarak bütünleşebilmek açısından eğitim ve öğretim vazgeçilmez olgulardandır. Göçmenlerin sosyal yönden hareketli olabilmeleri ve içinde yaşamlarını sürdürdükleri topluma adapte olabilmeleri için ana öncelik eğitimidir. Göçmenlerin gelecek dönemlerde nasıl bir entegrasyon göstereceklerinin göstergelerinden biri de göçmen çocuklara mevcut verilen eğitim ve çocukların bu eğitim sonucundaki kazanımlarıdır. Bu nedenle içinde bulundukları topluma uyum sağlayabilmeleri amacıyla göçmen çocuklara iyi bir eğitim verilmesi gerekmektedir (Bingöl, 2006: 76).

Türkiye’de ise bu kapsamda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından 2012 yılında hazırlanmış olan “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” ile özellikle Suriye’de yaşanan iç savaş nedeni ile ülkemize gelen sığınmacılara yönelik kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır. Düzenlemede, öncelikle sığınma, iltica, göç vb. kavramlar yürürlükteki yasal mevzuat ve AB müktesebatı

⁷ Apap, J. Shaping Europe’s Migration Policy: New Regimes For The Employment Of Third Country Nationals: A Comparison Of Strategies in Germany, the Netherlands and the UK”.
https://www.files.ethz.ch/isn/29114/179_Shaping%20Europe's%20Migration%20Policy.pdf

doğrultusunda açıklanmış ve bu sayede uluslararası düzeyde bir standardizasyona gidilmiştir. Daha sonra, yabancılara ilişkin yasal düzenlemeler ve bu kişilere sağlanan haklara değinilmiştir. Bu bölümde sığınmacıların ikamet, çalışma, eğitim ve sağlık haklarına, bilimsel ve ticari faaliyetlerine, kamuoyunun bilinçlendirilmesine, sosyal yardımlara, topluma entegrasyonlarına ve sınır dışı edilme veya geri dönme işlemlerine yönelik hususlar tüm detayları ile açıklanmıştır. Ayrıca, “İltica ve Göç Eylem Planı”nın finansmanının nasıl sağlanacağı da belirtilmiştir.⁸ (GİGM, 2020).

2.5. Kültürlerarası Açılım / Farklılıkların Yönetimi

Kültürlerarası açılım kavramının gelişmesine başlangıç teşkil eden gelişmelerin 1960’larda Amerika’da başladığı kabul edilir. Amerika’da söz konusu kavramı ortaya çıkaran etmen İkinci Dünya Savaşı sonrasında özellikle 1955’lerde Amerika’nın büyük bir göç dalgasına uğramasıdır. İtalyanlar, Yahudiler ve diğer kültürlere mensup kişiler kendi milletlerinin çoğunlukta yaşadığı bölgelerde (Getto) kendi yaşam ve hayat düzenlerini kurdular. Amerika hükümeti bu insanları Amerika’nın işgücüne ihtiyaç duyduğu farklı şehir ve alanlara dağıtabilmek için, Amerika’ya uyumlu, ortak noktalarda buluşan bir insan modeli oluşturma düşüncesiyle tüm insanların eğitimden ve sunulan hizmetlerden eşit olarak faydalanması ilkesi doğrultusunda çalışmalara başladı. Sonuçta sadece özel sektörde değil, kamusal ve özellikle askeri alanda da insana ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu ihtiyaçtan yola çıkılarak, 1960’ta Amerika Birleşik Devletleri’nde Türkçeye farklılıkların yönetimi olarak çevirebileceğimiz “Diversity Management” kavramı ortaya çıkmıştır. Bahsi geçen farklılıklar grubu “toplumda çoğunlukta bulunan gruba nazaran azınlıkta olan gruplar” diye tanımlanmakta, farklılık olarak ise deri rengi, cinsiyet, engelli olma durumu ya da yaş olarak belirtilmektedir (Akdoğan, 2016:10).

ABD’de farklılıkla kastedilen ne olduğu ifade edilirken ilk önce deri renginin, sonrasında cinsiyetin ele alınması, bir önceki cümlede yer alan tanımla çelişmektedir. Amerika’da doğmuş, büyümüş bir siyahi farklı grubu içine girerken, sonradan gelen bir İngiliz beyaz tenli olması nedeniyle çoğunluk grubuna dahil olduğu için farklı grubuna girmemiş mi oluyor? Ayrıca derinin rengi denilirken renk kavramı da boşlukta kalıyor. Örneğin bir Pakistanlı yeterince koyu mu ya da Çinli ise yeterince beyaz mı? Cinsiyet konusunu ele alırsak toplumlarda erkekler hep çoğunlukta da kadınlıklar azınlığı mı teşkil ediyor? Kısaca tanım yüzeysel ve insanların bir yönetimden duymak istediklerini içeren, derin felsefeye dayanmayan nitelik taşımaktadır.

⁸ T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı. “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı”. <https://www.ab.gov.tr/files/uepwebsont.pdf>

“Farklılıkların Yönetimi” kavramının devamında ortaya çıkan “Kültürlerarası Açılım” kavramına açıklık getirmekte fayda vardır. Açılım; bir kurum, kuruluş ya da şirketin dil, etnik köken, cinsiyet, eğitim düzeyi, engellilik ya da yaş gibi farklılıklara sahip kişilerin bu farklılıklarını çalışma alanında verimli, başarılı bir şekilde yaşayabilmesini sağlayan çalışmalardır. Başka bir bakış açısıyla, bir kurumun, kuruluşun ya da şirketin küresel bir gerçek olan göç olgusunu kendi alanına entegre etmek için attığı adımların tümüdür. Kültürlerarası açılım ise ülkede bunun zeminini oluşturan temel normları oluşturmaktır. Bunu yaparken dil, etnik köken, cinsiyet eğitim düzeyi, engellilik ya da yaşa verdiği değeri, standartları belirleyerek göstermektedir. Farklılıkların Yönetimi ve Kültürlerarası Açılım şeklinde adlandırılan her iki kavram da toplumdaki farklılıkları potansiyel kaynak olarak görmekte ve bu farklılıkların güncel yaşam ve faaliyet alanlarına olumlu bir kazanç sağlayacağına inanmaktadır. Aralarındaki fark, farklılıkların yönetiminde şirketlerde, ileriye dönük bir kar, kazanç hedeflenmekteyken, kültürlerarası açılımda amaç kar etmek değil, toplumsal alanda uyum ve birlikteliği sağlamaktır. Ancak günümüz modern kamu anlayışında verimlilik de çok önemli bir faktör olduğundan, aralarındaki bu farkın biçimsel kaldığını söyleyebiliriz. Sonuçta kamu alanları da bu yönetim biçimi ile belki karlılık oranlarını değilse de verimliliklerini artırdıklarını gördüklerinde farklılıkların yönetimi alanındaki uygulamalara açık olacaklardır.

Kültürlerarası açılım alandaki çalışmaların başlaması 1990’larda olmuştur. Başlangıç sebebi aslında Amerika ile benzerlik göstermektedir. En çok işçi göçü alan Almanya ele alındığında, 1955’lerde işçi sıkıntısını gidermek için geçici çözüm olarak görülen işçi alımları, bu işçilerin sonradan ailelerini de Almanya’ya getirmişlerdir. 1980’lerin başında Almanya’ya göç eden veya burada doğan yabancıların topluma entegre olabilmelerinde yaşadıkları bu sorunların çözümüne yönelik atılan adımlar, gelen işçilerin nasılsa bir gün gidecekleri düşüncesinin de etkisiyle, daha çok yardım niteliğindeki kamu hizmetleri şeklindedir (Filsinger 2002: 5).

Yardım kuruluşları adı altında, bu gruplara, sadece dinleri gözetilerek, danışma hizmetleri sunulmuştur. Almanya’da bulunan, daha çok kiliseye ait olan yardım kuruluşları kıyafet, para yardımında bulunma, kreş hizmeti sunma vb. faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır. Göçmenlerin yaşadıkları sorunlarla ilgilenen kurumlar arasında en etkin ve düzenli araştırma ve bilgi platformunu hazırlayan kurum, 1978’de başlayıp 15 yıl boyunca araştırmalarını aralıksız olarak “Almanlar ile Yabancıların birlikte Yaşamı” adı altında sürdüren Robert Bosch Vakfı olmuştur. Çok yönlü olarak ana okuldan, iş hayatına geçişe kadar farklı dallardaki yaşam süreçlerini inceleyen araştırmalar hazırlayan bu vakıf, sonunda

şu ana soru üzerinde çözüm arayışı peşinde olunması gerektiğini bildirmiştir: “Kurum ve Kuruluşlar nasıl olmalı ki, bunlar farklılıkları ile bir bütün olmuş bir topluma eşit şekilde hizmet edebilsin ve toplum içinde oluşan değişimlere ayak uydurabilsin?”

1955-1973Almanya’da yılları arasında 14 milyon yabancı işçinin 11 milyonu kendi ülkesine geri dönmüştür. İşçi alımının durdurulmasından sonra geri dönen deneyimli yabancı çalışanların tekrar Almanya’ya gelme yolu tıkanmıştır. Alman Hükümeti göçmenlerin Almanya’da yaşayan çocuklarına nakdi destek verme kararı almasıyla, göçmen işçilerin aile üyeleri Almanya’ya göç etmeye başlamıştır. İşçi alım yasağının gelmesinden sonra özellikle Türk işçilerinin aile üyeleri sayısı 1980 yılında kadar 3 kattan fazla artmıştır. Fakat Türkiyeli işçilerin ailelerini getirmeleri desteklenmiş olsa da sonraki yıllar aile üyelerine getirilen istihdam yasakları Türkiyeli göçmenlerin istidam oranlarını giderek düşürmüştür. Ülkesine geri dönmeyen göçmen işçiler az eğitim ve iş deneyimi gerektiren işlerde çalışırken, aile üyeleri ise düşük ücretli ağır işlerde çalışmak durumunda kalmıştır. Almanya’nın göç politikaları Özellikle Türkiyeli göçmenlerin dil, istihdam ve eğitim gibi alanlardaki ihtiyaçlarını dikkate almayarak Türkiyeli göçmenleri sosyal hizmetlerin hedef kitlesi haline getirmiştir. Hatalı sosyal yardım ve yabancı istihdamı politikaları sonucunda göçmenlerin çoğunluk toplumuna uyumu ve toplumsal alana katılımı zorlaşmış, göçmen işçiler ve aileleri ‘sosyal vaka’ya dönüştürülmüştür (Esen, 2011: 18; Esen, 2022: 5).

Almanya o dönemde yaptığı hatayı 10 yıl sonra farketmiş, 1990’lı yıllardan itibaren bu eksikliklerin kapatılması için eldeki insan kaynaklarının nasıl değerlendirilmesi gerektiği yönünde düşünce geliştirmeye ve çalışmalarda bulunmaya başlamıştır. 1990’lı yıllarda Almanya da Amerika’yı örnek alarak kamu politikasında değişime gitmiş ve kamusal alanda bu uygulamalara yönelik çalışmalar yapmıştır. Birçok makale ve raporlarda kültürlerarası açılım çalışmalarının verimliliği arttırdığı yazılmış olsa da bu verimliliği ölçen bilimsel bir çalışma bulunmamaktadır. Fakat “Farklılıklara açık olma ilkesi”ni (Charta der Vielfalt) imzalayan kayda değer ünlü isimlerin çoğalması, Almanya’nın bu yöne doğru adımlar atmaya hazır ve istekli olduğunu göstermektedir. 2012 ulusal planlamada resmi olarak devlet, eyaletler ve yerel birlikler (yerel birlikler üyelerine bunu tavsiye niteliğinde sunmuştur) kamu alanındaki hizmetlerde yabancı kökenli vatandaşların oranını yükseltme kararı almıştır. Almanya’da son yıllarda birçok kamu kuruluşu bu uluslararası kültürel açılıma geçmiştir. Yine de “mülteciler, ilticacılar ve entegrasyon”dan sorumlu bakanı Maria Böhmer, 2012yılıının başında sunduğu ikinci entegrasyon raporunda, yabancı kökenli vatandaşların payının kamu alanında hala düşük olduğunu belirtmiştir.

Artan etnik ve kültürel çoklukta, elde bulunan becerileri, bilgileri ve yetenekleri tüm vatandaşların toplumsal ve ekonomik menfaat olarak değerlendirmesi gerektiği fikrinin henüz toplumda yerleşmediği, bu konuda daha zamana ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Farklılık sözcüğü İngilizcede “diversity” sözcüğü ile ifade edilmektedir. Sözlükteki tanımı ise “farklı olma veya farklılıklara sahip olma durumu, çeşitlilik (the condition of being different or having differences, variety)” şeklindedir.⁹Farklılık kavramını Luis ve arkadaşları (2012) insanları diğer insanlardan ayıran kişisel özellikler şeklinde tanımlamışlardır. İngilizcede kişilerin bu özelliklerini (çalışkan, hırslı, dışa dönük, düzenli vb.) ifade etmek için yaklaşık 23.000 sözcük bulunduğu da belirtilmektedir.¹⁰Bu yönden ele alındığı zaman tüm insanların birbirlerine karşı neredeyse sonsuz sayıda farklılıkları olduğundan söz edilebilmektedir. İnsanları birer birey haline getiren özelliklerin tümü açısından bakıldığı zaman farklılık kavramının tanımı çok fazla genişlemektedir. Örgüt politikaları açısından bakıldığında ise farklılık kavramının tanımı mümkün olduğunca daraltılmalıdır (Kirton, 2003: 3).

Yönetim bilimi ile ilgili alan yazın incelendiği zaman “çeşitlilik” kavramına rastlansa da çoğunlukla “farklılık” kavramının kullanıldığı görülmektedir. Bu kavramlarla ilgili olarak Aksu (2008: 5) farklılık sözcüğünün kaynağı olarak kabul gören “diversity” sözcüğünün Türkçede iki farklı derecede anlamının olduğunu belirtmektedir. Bu anlamlardan birinci derecede olanı “farklılık” ikinci derecede olanı ise “çeşitlilik”tir (Aksu, 2008: 5).

Farklılık anlamı olarak ele alındığı zaman; dili farklı, ırkı farklı, dini farklı, ulusu farklı, etnik kökeni farklı olan bireylerin ya da insan topluluklarının farkında olunması ve bilinmesi kastedilmektedir. Çeşitlilik anlamı ile ele alındığı zaman ise; dili, dini ve soyu aynı olduğu halde, toplulukların içinde fiziki görünüş, konuşma şekli, giyim tarzı gibi birçok farklılığın görülebileceğinin bilinmesi gerekliliği kastedilmektedir. Anlamca birbirine yakın olmasından dolayı Memduhoğlu, bu iki kavramın “Farklılık ve Çeşitliliklerin Yönetimi” şeklinde “ve” bağlacı ile kullanılmasını daha doğru bulmaktadır (Memduhoğlu, 2008: 9).

Ülkelerin birçoğunda farklılık sözcüğü ile ilgili olarak anlam ve uygulama farklılıkları görülmektedir. Bunun nedeni farklılık kelimesine çok fazla anlam yüklenmesidir. Avrupa’nın ve ABD’nin farklılık kavramına yaklaşımları birbirinden farklıdır. Avrupa ülkelerinin çoğunda ayrımcılık kelimesinin, farklılık kavramına çok yakın olduğu ifade edilmektedir.

⁹ Longman. <https://www.ldoceonline.com/>

¹⁰ Mejia, L. vd., “Managing Human Resources”. <https://industri.fatek.unpatti.ac.id/wp-content/uploads/2019/03/183-Managing-Human-Resources-Luis-R.-G%C3%B3mez-Mej%C3%ADa-David-B.-Balkin-Robert-L.-Cardy-Edisi-7-2011.pdf>

ABD’de ise; içine katma, dahil etme, kapsayıcı olma gibi anlamlara gelen kelimelerin farklılık kavramına daha yakın olduğu kabul edilmektedir (Daft, 2010: 345).

Farklılık kavramı Avrupa ülkelerinde genellikle yaş, cinsiyet ve etnik konular üzerinde sınırlı kullanılmaktadır. ABD’de ise farklılık kavramı anlamca daha geniş alanda kullanılmaktadır. Bu kullanım alanları; toplumsal ve demografik farklılıklar (cinsiyet, ırk, yaş vb.), beceri ve yetenek farkları, kişisel farklar (görünüş, inançlar vb.) gibi oldukça geniştir. Bu yönden ele alındığı zaman toplumun mevcut yapısında bulunan yatay, dikey, kültürel, toplumsal ve çok düzeyli bütün farklı durumlar, farklılık kavramının kapsamındadır. Bu yüzden farklılık kavramı kişisel ve ortak yönlerin nesnel şekilde bir araya gelmesi sonucunda oluşmaktadır. Farklılıkların yönetimi kavramı yukarıda belirtilen yaklaşımdan dolayı, ayrımcılığın engellenmesi ve fırsat eşitliği sağlanması kavramlarına doğru kaymaktadır (Schwenken, 2009: 86).

Geçmiş dönemlerde iş gücü alanındaki azınlıklar için ve kadınlar için kullanılmış olan farklılık kavramı ve anlayışı 1970’li senelerden beridir sürekli gelişim göstermektedir.¹¹ (Keil vd., 2007: 4). Yönetim bilimiyle ilgili olarak Roosevelt ve Thomas (1991) bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışma “farklılıkları yönetme” (managing diversity) kavramının ilk defa ortaya atıldığı çalışmadır. Bu açıdan ele alındığı zaman farklılık kavramının geleneksel bir şekilde ahlaki ve yasal bağlamda düşünüldüğü görülmektedir. Farklılık konusunun; değişik bakış açıları ve farklı konu başlıkları ile tartışılmakta olan bir konu olduğu ifade edilmiştir. Bu farklı başlıklardan ve bakış açılarından bazıları; hümanizm, kadın hakları, sivil haklar, ahlaki tutumlar ve toplumsal sorumluluklardır. Yönetim bakış açısının da bu bakış açılarına son zamanlarda dahil edildiği belirtilmiştir. Çalışanların tamamı açısından geçerli olarak kabul edilebilecek bir ortamın meydana getirildiği, kapsamı geniş bir yönetim süreci ise; “farklılıkların yönetimi” olarak ifade edilmektedir. Cinsiyetin ve ırkın çok daha ötesinde olmak üzere farklılık olgusunun tüm bireyleri kapsadığı ifade edilmektedir (Thomas ve Roosevelt, 1991: 16-17).

Farklılıkları yönetmek kavramı; farklılıklar üzerinde bir kontrol mekanizmasının oluşturulması veya farklılıkların bünyede barındırılması gibi anlamlar taşımamaktadır. Bu kavramın temel anlamı; işgücüne dahil olan tüm çalışanların potansiyellerini ortaya koyabilmeleri için onlara fırsat tanınmasıdır (Sürgevil, 2010: 88).

Hem ekonomi alanında hem de uluslararası rekabet alanında yaşanan küreselleşmeden dolayı iş gücünde ve hitap edilen müşteri grubunda değişiklikler meydana gelmiştir. Meydana gelen bu değişikliklerden dolayı da hem örgütlerin içinde hem de örgütlerin dışında bazı

¹¹ Keil, M. vd., “Diversity Management” <https://adoc.pub/diversity-management-vzdlavaci-manual.html>

farklılıklar meydana gelmiştir. Meydana gelen bu farklılık durumlarının, örgütlerin yönetmek zorunda oldukları bir sorunu teşkil ettiği öne sürülmektedir (Kreitz, 2008: 101).

Farklılıkların yönetimi kavramı; çalışanlarla ilgili olarak ayrımcılık içeren hiçbir tutumun kabul edilmediği, çalışanların hiçbirinin ayırım gözetilmeden eşit fırsatlardan yararlandığı, her çalışana eşit şekilde davranıldığı, vatandaşların her birinin sahip olduğu yetenekler doğrultusunda uygun olan istihdam imkanlarının sunulduğu politikalar içeren bir yönetim türü, şeklinde de ifade edilmektedir. Bu politikaların özünü farklı özellikler taşıyan insanların her biri için imkan sağlayan insan kaynakları yönetimi oluşturmaktadır. Bu tanımlamaların yanında farklılıkların yönetimi kavramı; her türlü insani tutumlar, farklı değerler, hayat tarzlarındaki farklılıklar ve değişik davranış türleri arasında farklılık durumlarının, özellikle toplumların temel yapı taşı olarak görülen eşitlik ve demokrasi ilkeleri ile uyum içerisinde olmaları gibi hususlara dikkat edilerek ve karşılıklı saygıyı temele oturtarak meydana getirilen örgüt kültürü olarak da ifade edilmektedir.¹²

Farklılıkların yönetimi kültürünün sürdürülebilir olması için mutlaka var olduğu örgütün yasal politikalarına ve moral ortamına yerleşmesi gerekmektedir. Bunun yanında farklılıkların yönetimi, insanlar arasında meydana gelecek ayrımcı tutumların önüne geçebilmek için, geleneksel insan hakları ile ilgili olarak hem yasal hem de ahlaki nitelikler taşıyan bir kimliğe bürünmelidir.¹³ Farklılıkların yönetiminde, örgüt içerisinde çalışanların her birine ve tüm yöneticilere yol gösterici olabilecek ortak hedeflerin, başarıya ulaşmak için gerekli standartların, başarıya teşvik için sunulacak ödüllerin, herkes için aynı özellikler taşıyan bir geleceğin ve tüm çalışanları ortak olarak ilgilendiren iş kurallarının benimsendiği bir örgüt ortamı hedeflenmektedir. Bu nihai hedefin temelinde örgütteki her bireye saygı, bireylerarası saygı, adalet, işbirliği ve anlayış değerleri üzerine oturtulmuş bir örgüt meydana getirebilme arzusu bulunmaktadır (Ewoh, 2013:115).

Farklılıkların yönetimi kavramını içinde bulunduğumuz mevcut dönem üzerinden ele aldığımızda ise; cinsiyet, etnik ve ırk kavramlarının daha da ötesinde farklı coğrafyalardan gele insanları, her türlü yaş grubunu ve mesleki yönden farklı nitelikler taşıyan her türlü bireyi de kapsadığı görülmektedir. Günümüzdeki nitelikleri bakımından ele alındığında farklılıkların yönetiminde, örgütün yapısını oluşturan çalışanların tümünün ihtiyaçlarına cevap verebilecek kapsayıcı bir kültürün meydana getirilebilmesi amacı bulunmaktadır. Aşağıda belirtilen çıktılar farklılıkların yönetiminin etkinliği açısından oldukça önemlidir (Luthans, 2011: 34):

¹² Diversity and Human Resources. "Belgian and International Good Practices".

https://www.eupan.eu/wpcontent/uploads/2019/05/2010_2_BE_Diversity_and_HR_Belgian_and_International_Good_Practices.pdf

¹³ Keil M. vd., "Diversity Management" <https://adoc.pub/diversity-management-vzdlavaci-manual.html>

1. Çalışma ortamını ve kültürünü tüm çalışanların örgüte katkıda bulunmasına izin verecek ve teşvik edecek hale getirmek,
2. İş gücünde var olan mevcut benzerlikleri ve farklılıkları stratejik yönden avantaja dönüştürmek,
3. Deneyimleri ve geçmişleri farklı olan çalışanlara beraber çalışabilme yeteneği kazandırmak.

Farklılıkların yönetimi, insanların tümüne eşit fırsatlar sunulması ve her insanın bir diğerindeki farklı özelliklere saygı duyması anlayışını yansıtmaktadır (Sürgevil ve Budak, 2008: 67). Bu anlayış barındırmasından dolayı, sosyoloji bilimi, insan kaynakları yönetimi, hukuk, antropoloji, işletme alanı, siyaset bilimi ve psikoloji gibi disiplinlerin birçoğu farklılıkların yönetimi olgusu üzerine eğilmektedirler. Farklılıklarla ilgili çalışmaların birçoğunun son zamanlarda yapıldığı ve bu alanla ilgili çalışmaların yeni oldukları görülmektedir. Bazı çevreler farklılıkların yönetiminin, alan olarak oldukça bakir olduğunu ve kuramsal yönden altyapısının bulunmadığını ifade etmektedirler. Kuramsal yönden farklılıkların yönetimi anlayışının daha da fazla gelişim gösterebilmesi için, yukarıda belirtilen disiplin alanlarının birbirleri ile işbirliği içerisinde olmalarının gerekli olduğu ifade edilmektedir (Sürgevil, 2010: 33).

2.6. Farklılıkların Yönetimine İlişkin Teoriler

Zaman geçtikçe farklılıkların yönetilmesi ve kabul edilmesi ile ilgili olarak bazı teoriler geliştirilmiştir. Farklılıklar yönetilirken ve kabul edilirken ne tür engellerin ortaya çıkabileceğinin anlaşılması ve farklılıklarla ilgili olarak belirli zaman aralıklarında görülen yaklaşımların aktarılabilmesi açısından bu teoriler oldukça önemlidir.

2.6.1. Liyakat Teorisi

Liyakat teorisi bireylere toplumsal değerlerin dağıtımı yapılırken, bireylerin bu kaynağı hak etme derecelerinin dikkate alınması, olarak ifade edilmektedir (Bell, 2012:253). Bu teoriye göre her birey yeteri kadar çalıştığı zaman başarıya ulaşmaktadır. Bireylerin işlerine yapmış oldukları katkıların, harcadıkları emeklerin ve yatırımlarının, onların hayattaki mevcut konumlarını belirlediği kabul edilmektedir. Başarıya ulaşabilmenin tek yolu çalışmak ve emek sarf etmektir. Başarısızlığın nedeni olarak, bazı yeteneklerden yoksun olunması ve yeteri kadar emek sarf edilmemesi gösterilmektedir (Sürgevil, 2010: 164).

Liyakat teorisi hususunda Bell tarafından şu şekilde bir örnek gösterilmektedir. ABD’de yaşamakta olan beyaz insanlar; siyah insanların iş alanlarına yatırım yapmadıklarını, girişimci özellik taşımadıklarını ve çalışma konusunda pek sıkı olmadıklarını

düşünmektedirler. Bu nedenle de beyaz insanlar, siyah insanların kendileri kadar başarılı ve zengin olmayacakları inancını taşıdıklarını ifade etmektedirler. Beyaz insanların siyah insanlarla ilgili sahip oldukları bu düşüncenin bazı yanlışlıkların temelini oluşturduğu ve birçok farklı soruna neden olduğu belirtilmektedir (Bell, 2012: 50).

Sürgevil, bu teorinin çoğunlukla kadınlara ve azınlıklara yönelik olarak bir darbe şeklinde kullanılmakta olduğunu ifade etmektedir. Bunun görüşün nedenini de; kadınların ve azınlıkların yetenek ve çabaları az olduğu düşüncesi ile örgüt içerisinde daha düşük kademelerde görevlendirilmeleri, şeklinde açıklamaktadır. Yalnızca doğuştan bazı yeteneklere sahip olanların ve çok çalışanların başarılı olabilecekleri yönündeki inanç, bu teoriyi benimseyenlerin özellikle üzerinde durdukları bir anlayıştır (Sürgevil, 2010: 164).

2.6.2. Renk Körlüğü İdeali Teorisi

ABD’de asimilasyon, liyakat, bireycilik ve eşitlik kavramları ile bütünleşmiş bir anlamda kabul edilen renk körlüğü teorisi, örgüt yapısını oluşturan bireylerdeki farklılıkların görmezden gelinmesini ve yok olarak kabul edilmesini ifade etmektedir. Bu teoriye göre örgüt yapısını meydana getiren bireylerin kendi hayat tarzları, yaşları, ırkları ve cinsiyetleri gibi farklı durumları inkâr edilmekte ve bireyler arasında farklılık yokmuş gibi bir çalışma politikası benimsenmektedir (Eğinli, 2009: 129).

Bu teoride bireyler arasındaki farklılıklar önem arz etmemektedir. Bu nedenle bireysel farklılıkların üzerinde pek durulmamalı ve bu farklılıklar yokmuş gibi davranılmalıdır. Her ne kadar pozitif bir yapıya sahip gibi görünse de bu teori; azınlıklarla ilgili mevcut durumlar, kültürel farklılıklar ve bireysel özellikler dikkate alınmadığı için, azınlık gruplar üzerinde negatif etkilere neden olmaktadır. Bu teoriyi benimseyenler, farklılıklara kesin olarak karşı durmaktadırlar. İnsanların ırklarıyla ilgili olarak herhangi bir tartışmaya girmeyi ve bu hususla ilgili herhangi bir konuya dahil olmayı da bir tabu olarak benimsemektedirler. “Her insan birbirinin aynısıdır ve farklılıkların herhangi bir önemi yoktur” mesajını taşıyan bu anlayış baskın grupları destekleyen bir özellik taşımaktadır. Verilen bu mesaj sayesinde baskın gruplar, avantaj sahibi oldukları mevcut pozisyonlarını daha da güçlü hale getirmektedirler. Bu sayede ırkçılıkla ilgili herhangi bir konunun üzerinde durulmayarak, tabulara karşı koymayı kabul etmemek gibi bir düşüncenin meydana gelmesine neden olunabilmektedir (Sürgevil, 2010: 164).

2.6.3. Erime Potası Teorisi

Erime potası miti renkkörlüğü miti ile paralel özellik taşımaktadır. Bu mit; dili, dini, ırkı ve rengi gibi özellikleri farklı olsa dahi insanların bir arada ve uyum içerisinde

yaşayabileceklerini ifade etmektedir. Bu mit; her bireyin sahip olduğu kendi asıl kimliğinden vazgeçerek, herhangi bir renk ya da ırk ayrımı yapmadan, ulusal bir kimlik meydana getirecek biçimde “Amerikan” kimliğini seçeceği varsayımı üzerinde durmaktadır (Sürgevil, 2010: 165). Erime potası anlayışında söz konusu olan durum; ülke dahilinde ki tüm hayat stillerinin, her türlü geleneğin, kültürün ve benzeri özelliklerin birbirlerinin içerisine girerek karışmaları ve bir dönüşüm geçirmeleridir. Söz konusu olan bu anlayışı daha iyi ifade edebilmek amacıyla; ABD, 1950 senesinden 1960’lı senelerin ortaları arasındaki dönemde, dünyanın değişik yerlerinden gelmekte olan bireyler açısından “erime potası” şeklinde ifade edilmektedir (Gibbs, 1997: 91). Bu hususla ilgili olarak Kanada’ya ise; “toplumsal mikser” ifadesi yakıştırılmıştır (Eğinli, 2009:131).

ABD için, içinde bulunduğumuz dönemde erime potası ifadesi değil de daha çok; farklı desenlerin, farklı renklerin ve farklı tatların bir araya geldiği “salata kâsesi” ifadesi kullanılmaktadır. Salatayı meydana getiren malzemelerin sahip oldukları özellikleri yitirmemeleri gibi, örgütü meydana getiren insanların asimile edilmeleri yerine onlarda var olan değişik yetenekler ve farklı bakış açılarından faydalanılması ve farklılıklara saygı gösterilmesi üzerinde durulmaktadır (Griffin ve Moorhead, 2013: 42).

Daft, yukarıdaki tanımlamalara benzer bir biçimde, geçmiş dönemlerde ABD’nin ırkı, dini ve kökeni gibi özellikler yönünden farklı olan bireylerin bir araya gelerek harmanlanıp birbirlerine benzedikleri bir yer olduğunu, son zamanlarda ise farklı özelliklerin harmanlanarak yansıtıldığı bir yer haline geldiğini ifade etmektedir. Bu anlayış, örgütleri ve toplumları meydana getiren her bireyin, ırk yönünden, kültür yönünden ve yaşam tarzı yönünden farklı özelliklerde oldukları halde, aynı yaşam tarzlarını, aynı değerleri ve aynı inançları paylaşmaları açısından cesaret kazanmaları sonucunu doğurmaktadır (Daft: 2010: 343).

Yukarıda bahsi geçen mitlerin üçünde de farklılıklar teşvik edilmemekte, homojenliğe ayrıcalık tanınmaktadır. Bu mitlerin meydana getirdiği sosyal iklim baskın özelliklere sahip olan grubun normlarını tanımlayıcı özelliktedir. Örgütlerde çalışmakta olan bireyler, toplumun yapısında mevcut olan insanlar, değerler, tutumlar ve kendilerinde mevcut olan değer yargıları ile birlikte örgüt yapısına katılmaktadırlar. Bu nedenle örgütlerin çalışma yaşamlarında toplumun yapısında var olan özelliklerin ve farklılıkların yansımaları görülmektedir (Sürgevil, 2010: 166).

2.7. Kültürlerarası Açılımlı Zorunlu Kılan Faktörler

İnsanların düşünce yapılarının gelişmesinde ve belirli bir olgunluğa erişmesindeki en önemli aktörlerden biri kültürdür. Sosyal bir varlık olan insanlar, birbirleri arasındaki iletişim aracılığı ile yapı taşını oluşturdukları toplumun ve o topluma ait kültürün zamanla meydana gelmesini ve değişim göstermesini de sağlamaktadırlar. Durağan bir özelliğe sahip olmayan kültür olgusu; sürekli olarak değişim ve gelişime açık bir özellik taşımaktadır. Toplumların özellikle teknoloji alanındaki gelişmeler olmak üzere gelişmelerin her birine açık olmaları ve bütün evreni kuşatan değerlerden beslenmeleri, bunları yaparken de kendi toplumlarının yapısında bulunan temel değerlerini korumaları büyük önem arz etmektedir. İnsanlar arasında meydana gelen bir olgu olan iletişim aracılığı ile insanlar, düşüncelerini ve duygularını birbirlerine aktarmaktadırlar.

İnsanlar iletişim esnasında düşünce ve duygularını bir başkasına aktarırken  yesi olduğu toplumun kültürel yapısından faydalanmakta ve mevcut kültürel ortamdan etkilenmektedirler. İletişim olarak da ifade edilen kültürlerarası açılım; Farklı toplulukların ve farklı kültürlerin birbirleri arasında oluşturdukları iletişimdir. Mesaj kaynağının ve alıcının farklı toplumlardan ve farklı kültürlerden meydana geldiği kültürlerarası iletişim sürecine dahil olan kişilerin yaşam biçimleri de birbirinden farklıdır. Kültürlerarası iletişim sürecinde insanlar temelde varlık olarak aynı sözleri kullansalar dahi sözlerin anlamları arasında farklılıklar olabilmektedir. Bu yönden ele alındığı zaman kültürler arası iletişim kendine özgü nitelikler barındırmaktadır. Bu niteliklerin bilinmesi etkili bir kültürlerarası iletişim açısından oldukça önemlidir. İletişime geçilen kültürün özellikleri hakkında bilgi sahibi olunmadığı zaman ya da karşı tarafın kültürel özellikleri önemsenmediği zaman, kurulacak olan iletişimin başarisından ve etkisinden söz etmek pek mümkün olmayacaktır. Farklı kültürler arasında gerçekleştirilen iletişim, deneyim ve etkileşimler kültürlerarası açılım ile anlamlandırılmaktadır. Kültürler arası açılımdaki temel amaç; kültürleri birbirlerinden farklı olan insanlar arasındaki iletişimin ne şekilde meydana geldiğine, iletişim süresince kullanılan sembollerin niteliklerine ve bu insanların aralarında anlaşmayı nasıl başarabildiklerine yönelik olarak öngörüler sunabilmektir. İncelenmekte olan kültürlerin iyi tanınması sunulacak olan öngörüler açısından son derece önemlidir. Farklı özelliklerdeki kültürler arasında meydana gelen iletişim ya da açılım sürecinde kimi zaman güçlüklerin yaşanması kaçınılmaz bir durumdur. Çünkü her kültür kendine özgü unsurlar barındırmaktadır ve karşı tarafın kültürel yapısındaki farklı unsurlar iletişimi zorlaştırabilmektedir. Kültürlerarası açılım sürecinde asıl

önem arz eden durum, mevcut zorlukların farkına varıp bunların aşılabilmesine yönelik olarak çözüm yolları aranmasıdır.¹⁴

Kültürlerin her birinin diğerlerine benzemesi gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Toplumların her birinin yapıları, dünyayı algılayışları, gelenekleri, âdetleri ve kültürleri birbirinden farklıdır. Her ne kadar bu farklılıklar mevcut olsa da farklı farklı özellikler barındıran toplumlar dünya üzerinde varlıklarını devam ettirmekte, birbirleri ile iletişime geçerek birbirleri ile ilişki kurmaktadır. Diğer toplumların yapısında bulunan farklılıkları anlamsız ve önemsiz bulsalar dahi insanların bu farklılıklara saygı göstermeleri ve bu konuya önem vermeleri önemli meziyetlerden biridir. Başka toplumların yapısında bulunan farklı kültürleri dışlamak, o toplumun bireylerini ötekileştirmek ve onları küçümsemek doğru kabul edilen bir davranış olmadığı gibi kimsenin de haddi olarak kabul edilmemelidir. Bununla birlikte diğer toplumların kültürlerinde değişiklik meydana getirmeye uğraşmak da doğru bir tutum değildir. Aslı anlamlı ve doğru olan tutum, her türlü toplumu ve kültürü mevcut haliyle kabul etmektir. Farklı toplumlar birbirlerini mevcut halleri ile kabullenip, birbirleri ile iletişim içerisine girdiklerinde, birbirlerinin farklı özelliklerinden etkilenip zamanla aralarında çok fazla ortak nokta bulunduğunun farkına da varabilmektedirler. Bu farkındalıkların eşliğinde gün geçtikçe kendilerinde bazı değişim yollarına da gidebilmektedirler. Bu durumun meydana gelmesi doğal ve olması gerektir. Bu durum yaşandığı zaman hiç kimsenin bir diğerini zorlaması ve baskıda bulunması doğru değildir. Zaten değişim zorlama ile gerçekleşen bir durum değildir. Farklı kültürler arasında bir iletişim kurulduğu, kültürler birbirlerini tanıdıkları ve birbirlerini anladıkları zaman, kültürler arasında bir etkileşim meydana gelmektedir. Bu etkileşim, bireylerin güzel ve iyi olana doğru yönelmelerini sağlamaktadır (Güngör, 2011: 20).

2.7.1. Göçmen Kaynaklı Sorunlar

a) Bilgi eksikliği

- Hizmetler ve destekler konusunda bilgi eksikliği
- Hizmetlerden faydalanma şartları ile ilgili bilgi eksikliği
- Bu bilgilere erişme yolları konusunda bilgi eksikliği
- Dil farklılığı

b) Karmaşık, modern ve ülke kültürü ve kurum kültürü ile direkt ilişki içinde olan bürokratik yapılanma

¹⁴ Özkan, A. “Uluslararası Ve Kültürlerarası İletişim Kampanyaları”.
http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/halklailiskilervetanitim_ue/ukikampanyalari.pdf

2.7.2. Kamu Kurum ve Kuruluşlardan Kaynaklı Sorunlar

a) Örgütsel yapılar

- Sosyal hizmetlerin kamu hizmeti niteliğinde olmasına rağmen, kamuda göçmenlerin bilgi gereksinimini karşılamaya yönelik kurumsal destek hizmetlerine nadiren rastlanması
- Hizmet ücretlerinin yüksekliği
- Göçmen evleri ve iş yerleri ile hizmet verilen yerlerin birbirilerine uzak olması
- Göçmenlerin çalışma saatleri ile kurumun mesai saatlerinin çakışması
- Kamu kaynakları ile sunulan hizmetlerin tekel niteliğinde olması, göçmenlere kurum seçme olanağı vermemesi

b) Kurum ve kuruluşlarda çalışan personelin nitelikleri

- Personelin göçmenlerle iletişimde deneyiminin az ya da hiç olmaması
- Personelin göçmenlerin kültürel farklılıklarına duyarsızlığı
- Hizmet süreçlerinde göçmenlere karşı önyargı ile hareket edilerek baskı ve dışlama yaratılması

c) Kamu hizmetlerinin sunum nitelikleri ve etkileri:

- Eğitim ve istihdam alanında göçmenlere yönelik ek bir tedbir alınmaması
- Kamusal alanda göçmenlerin anadillerini kullanmalarının olumsuz karşılanması
- Kamusal alanda sergiledikleri farklılıklar ve göçmenlere karşı hüküm süren ayrımcılık ve önyargılar nedeniyle göçmenlerin toplumsal alana katılımının kısıtlanması
- Hizmeti sunan personel ve göçmen arasında kültürel uzaklık ve farklı dil kullanımı nedeniyle hizmet veren kişilerin bir otorite olarak tanınmaması
- Uyum sürecinde sorumluluğun göçmenlere bırakılması ve devletin bu konuda kendini muhattap almaması (Esen, 2013: 33, Esen, 2021).

2.8. Hizmetlerin Kültürlerarası Açılım Yolları

Kültürlerarası açılım, kurumların örgütsel yapı ve işleyişini göç toplumuna göre belirlemesidir. Bu açılım kamu yönetiminin her biriminde göç toplumunun gerçeklerini algılama ve görev tanımlama ve uygulamalarını buna göre uyarlamasıdır. Zaman içerisinde karmaşılaşan toplum karşısında kamu idari birimlerinin değişen koşullara göre kamu hizmeti sunma anlayışında değişikliklere ihtiyacı vardır.

Her resmi kurumda yabancı kültürden gelen kesimlere karşı ilişkileri çok farklı koşullar ve güdüler belirlemektedir. Kamu çalışanları arasındaki yabancı meslektaşlara ve çalışanların yabancı hizmetlerden faydalanmasına karşı yaygın önyargılar beslenmektedir.

Örneğin çalışanın göçle ilgili ek iş yapma korkusu, yerine getirilen görevin kabul görmemesi ve yabancılara yönelik hizmet alanlarında başa çıkamama korkusu gibi durumlardır. Göç kökenli hizmet alanlarının gerekliliği bakımından dil öğrenimi ve ülke bilgisinin aktarımı yetersiz bulunmaktadır. Çalışanların yabancılara yönelik hizmetiçi eğitim alanına dahil olması kuşkuyla bakılmaktadır. Göçmenlere danışmanlık hizmeti alanında yeterli imkanların sunulmamasına yönelik göçmenler bu duruma karşı özel bir kullanıcı tavrı sergilemektedir. Göçmelerin dışsal ve psikolojik durumu bakımından az sayıda göçmen danışmanlık hizmetinden faydalanmaktadır. Çocuk mahkemelerinde yardım, kadınlara sığınma evleri hazırlama, sokak çalışması vb. alanlarda göçmen sayısının ortalamanın üstünde olması daha çok önlem amaçlı çalışmaların ön planda olduğu danışmanlık ve yardım olanaklarını arttıracak hizmetlerin geri planda kaldığı görülmektedir. Görevli ve göçmen arasında, görevlinin somut görev dağılımından kaynaklı eşit olmayan, asimetrik bir ilişki bulunmaktadır. İdari kurumların resmi görev tanımı ve kurum yapısı, toplumsal bir işlevi gerçekleştirmesinden hareketle yeni düzenlemeler ihtiyacı vardır.

Göçmenlerin hizmet bürolarına erişimi, anlaşmada sorunlar, zaman kaybı ve çatışmalar yaşanmaktadır. Bu sorunların temelinde sadece dilsel değil göçmenlerin özel toplumsal ve yasal konumları hakkında yeterli bilgi sahibi olmaması da varolan çatışmaların nedenidir. Göçmenlerin ise kamu birimlerinin sunduğu hizmetler hakkında bilgi eksikliği ve psikolojik olarak yaşadığı korkular vardır.

Kültürlerarası açılım, göçmenlerin kamusal hizmetlerine erişimini arttıracak önemli bir süreçtir. Kamusal hizmetleri günlük yaşam için temel gereksinimler ve yerel kamusal hizmetleri içerisinde barındırır. Bu olanakların toplumun her kesimine ulaşması, ‘yurttaş dostu’ kamu idari kurumlarını oluşturacak ve yerel kamusal entegrasyon yönetimi açısından büyük bir başarı gerçekleştirecektir. Kültürlerarası açılım hareketinin temel hedefi göç nedeniyle değişen topluma uyum sağlamak, kamu idaresinin sunduğu olanak ve hizmetlere azınlıkların erişimini arttırmaktır. Bu nedenle kamu kurumlarının kültürlerarası açılımı şu temel hedeflere dayanmaktadır:

Fırsat Eşitliği: Kamusal hizmetlere eşit erişim, anayasanın eşit davranma ve adalet doğrularını koruyarak, yurttaşların katılımı ve hizmetlerin şekillenmesinde birlikteliğin sağlanmasıdır.

Çeşitliliğini Kabulü: Çeşitliliği kabul eden ve ona değer veren, önyargısız bir ortamın oluşturulması ve bunun temel tutum olarak benimsenmesiyle birlikte özanlayışın geliştirilmesine önem verilmesidir. Göçmen kökenli insanlarla ilerleyen ilişkiler, bu anlayış içerisinde kültürlerarasılığın temel yansımasını bulacaktır.

Erişim Engellerinin Kaldırılması: Olanaklar, kamu idarelerinin davranışları, yetersiz bilgi verilmesi, dilsel zorluklar, farklı tarzlarda iletişim, ayrımcılık, kültüre dayalı durumları farklı yorumlama biçimleri, bürokratik çalışma tarzı vb. etkenlerin iyileştirilmesidir.

Resmi kurumlarda çalışan kişilerden kaynaklı diğer sorunlar ise klişe fikirlerin kabulü, sosyo-kültürel açıdan göçmenleri kabul etme yetersizliği, yabancılara karşı korku, yabancılardan kültürü ve yaşam tarzı hakkında yeterli bilgiye sahip olmama, aşırı yük duygusu, yetersizlik hissine kapılma ve alışılmış eyleme ve rutinlere uyma isteği oluşturmaktadır. Siyasi ve kamu idareleri tarafından bu tarz durumların iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmelidir.

Potansiyellerin Keşfi: Karşı tarafın değerlerini kabul etmek, tanımak ve erişim engellerini ortadan kaldırmak, eksikliklere odaklanmaktan ziyade varolan potansiyele yönelerek göçmenlere yönelik farklı bir bakış açısı geliştirilmesidir.

Dışsal Etkiler: Kamu idarelerinin davranışları ve hizmetleri, göçmenlere karşı şeffaf ve erişilebilir olması önemlidir. Göçmenlerin toplumun bir parçası olarak tanınmaları farklı olana yakınlığı arttıracaktır.

İçsel Etkiler: Göçmen kökenli çalışanların kamu idaresi için mesleki yaşamda öneminin arttırılmasıdır. Kurum içerisinde çok çeşitli bakış açılarını dikkate almak, yaratıcılığı, yenilikçiliği, kültürlerarası deneyimlerin ve yeterliliklerin kullanımını arttıracaktır.

Kültürlerarası açılım, kamu kurumlarını yeni kaynaklara ulaşılabilirliğini ve verimlilik düzeyini güvence altına alacaktır. Gerek kamu idaresinde oluşan dışsal etkisini gerekse resmi kurumların iç yapılanmasını olumlu anlamda etkileyecektir. Kültürlerarası açılım kamusal hizmetlere erişim engelini kaldırılmayı hedeflemektedir. Kamu idareleri bu noktada örnek model işlevi görmektedir. Sadece belediyeler, semtler ve yerel kamu kurumlarında değil, kamu idaresinin bütün kademelerinde kültürlerarası açılım ve reform koşulları gerçekleşmelidir. Öncelikle okul, emniyet, adalet ve sosyal işleri kapsayan alanlarda uygun şartların oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca uzun vadeli gelişim için insan kaynakları, organizasyon geliştirme, bilgilendirme ve kamuoyu çalışmaları gibi tüm örgütlenme alanları geliştirilmelidir. Cami, kültür dernekleri ve spor kulüpleri vb. alanlardakültürlerarası açılımı desteklemek ve gözlemlemek dikkat çekici olacaktır.¹⁵

¹⁵ Remmo, F. “Kamu Yönetiminin Kültürlerarası Açılımı”. <http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi2908.html>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYEDE'Kİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN KAMU HİZMETLERİNDEN FAYDALANMASI

3.1. Göç Alan Ülke Olarak Türkiye

Osmanlı Devleti'nin yıkılması sonucu Balkan topraklarının kaybedilmesinin ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla bu bölgelerden gelen göçler kabul edilmiştir. Türk ve Müslüman nüfusa artan baskılar göçleri daha çok artmıştır. Balkan ülkelerinin dışında farklı ırk ve dine mensup kişilerde yaşadığı ülkedeki sorunlardan dolayı gelmiş, bazıları ise hedef ülkeye ulaşmak için Türkiye'yi geçiş ülkesi yaparak transit göç yapmaktadırlar (Yıldız, 2018: 15).

3.2. 1923-1960 Dönemi Göç

Balkan devletlerinden Türkiye'ye kitlesel göçler, Osmanlı'nın son dönemlerinden başlayarak Türkiye'nin kurulduğu ilk yıllardan itibaren devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hakimiyetinin azalmasıyla, Balkanlarda yaşayan Müslüman ve Türk azınlıklara sistematik bir şekilde baskılar ve zulümler yapılmıştır. Yapılan bu baskı ve zulümler Balkanlardan göçün asıl nedenini oluşturmuştur (Yıldız, 2018: 16).

1912-1913 yılları arasında yapılan Balkan savaşları sonucunda, Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hakimiyetinin sona ermesiyle bu ülkelerde yaşayan Türk ve Müslüman etnik toplulukları, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır. Balkanlardan 1923-1960 yılları arasında (374,478'i Bulgar, 269,101'i Yugoslav ve 121,351'i Rumen ve Makedonlar olmak üzere) toplamda 1.204.205 insan Türkiye'ye göç etmiştir.

Bazen de bu göç karşılıklı mübadele şeklinde gerçekleşmiştir. Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan nüfus mübadelesi sonucunda Yunanistan'da yaşayan 407,000 Türk 1923-1960 yılları arasında Türkiye'ye göç etmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Azeriler, Ahıska Türkleri, İranlılar, Özbekler ve Çeçenler Avrupa'ya yerleşmek için Türkiye'yi transit bir ülke olarak kullanmaya başlamışlardır. Türkiye'de kalıcı olarak yaşamayı hedeflemeyen bu topluluklar göçmen statüsünde değerlendirilmemişler ve bunlarla ilgili herhangi bir veri bulunmamaktadır.

1922-23 yılından itibaren Mustafa Kemal, Cumhuriyet'in modernleşme sürecini hızlandırması gerektiğini belirterek eğitim, ekonomi ve adalet alanlarında değişimin gerçekleşmesi gerektiğini ifade etmiştir. 1933 yılında "Üniversite Reformu" sürecinin Mustafa Kemal tarafından başlatılmasıyla beraber o dönem Nazi Almanyası'yla beraber

Ülkelerini terk eden birçok önemli bilim insanına Türkiye tarafından 1945’li yıllara kadar ev sahipliği yapılmıştır. Türkiye’ye zorunlu göçle gelen bilim insanları, Cumhuriyet rejiminin eğitimci ihtiyaını, istenilen düzeyde eğitim ve ğretim düzeyine erişim konusunda birçok katkıları olmuştur. Ayrıca yabancı hocaların Türkiye’deki sanat ortamına katkıları da oldukça dikkat çekicidir (Erden, 2019: 49). İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte Türkiye, Avrupa’dan gelen mültecilere de ev sahipliği yapmıştır. Almanların Yahudilere uyguladığı soykırım politikalarından kaçıp Türkiye’yi transit bir ülke olarak kullanıp İsrail’e yerleşen 800 kadar Alman Yahudi mülteci de o dönemde gerçekleşen bu duruma örnek verilebilir. (Dromgold, 2016: 95-96).

3.3. 1960-2000 Dönemi G

“Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarında gerçekleşen uluslararası göç hareketlerini takip eden kentleşme sürecinde, Türkiye öncelikle yoğun bir şekilde kıır-kent göçüne sahne olmuştur. Daha sonra kentleşme sürecinin uluslararası işgücü pazarına eklemlenmesiyle, Türkiye’den yurtdışına yönelen yoğun bir işgücü görülmüştür. Türkiye, 1960’lı yıllara gelindiğinde, yurtdışına yönelen uluslararası işgücü göçü ile dünya işgücü pazarında “g veren” bir ülke haline gelmiş, 1960’larda Avrupa’ya, 1970’lerde Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerine, 1980’lerin sonunda SSCB’nin dağılmasıyla birlikte Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerine yönelerek farklı güç sistemleri içinde yeni konumlar edinmiştir.” (İçduygu vd., 2014: 173).

1960-1970 yılları arasında Türkiye’den Avrupa’ya işçi göçü genellikle Almanya’ya, daha yaygındı. Daha sonra Avrupa’ya yayılan bu güç aile birleşimi şeklinde oluştu. Aynı dönemde Avustralya, Suudi Arabistan, Libya ve Irak gibi ülkelere işçi göçü artmaya başladı. Ancak aynı dönemde Türkiye göç almaya devam etmiştir. 1980’li yıllarda farklı bölge ve hedefler için Türkiye yeni bir güzergah haline geldi. Bu dönemde hem Cenevre Sözleşmesi’nin dahil ettiği Avrupalı hem de sözleşmenin dahil etmediği Avrupalı olmayan birçok mülteci ülkelerindeki siyasi baskı ve şiddet olaylarından kaçmak veya daha batıdaki ülkelere gidebilmek için Türkiye’yi transit olarak kullanmak gibi sebeplerden ötürü Türkiye’ye göç etmiştir(Dromgold, 2016: 98-99).

3.4. 2000’lerde G

1990’lı yılların sonlarında Türkiye’ye eskiye kıyasla farklı ülkelerden gelen iltica amaçlı, ekonomik, düzensiz ve keyfi gler 2000’li yılların başında da devam etmiştir. Düzensiz göç 2000 yılından beri artmaktadır. 2007 yılı itibariyle Türkiye’ye 150,000 ile bir milyon düzensiz göçmenin göç ettiği tahmin edilmektedir (Dromgold, 2016: 99).

Türkiye'nin 2000'li yıllardan sonraki göç politikaları, Avrupa Birliği'nin 'Düzenli Raporlar Serisinde' ifade edilen beklentileri çerçevesinde oluşmuştur. Bu amaçla Türkiye, Avrupa Birliği'nin beklentilerini karşılamaya çalışmakta, gittikçe büyüyen düzensiz göç önemli problemlerin oluşmasına sebep olabilmektedir. Türkiye üzerinden transit bir şekilde göç eden kitleler veya Avrupa'da yakalandıktan sonra Türkiye üzerinden kendi ülkelerine gönderilmek istenen kişiler sebebiyle Türkiye'ye yeni sorumluluklar getirmiştir (Yıldız, 2018: 119).

Türkiye'ye daha çok “yabancı” olarak nitelendirilen kişilerin kitleler halindeki gelişleri, Türkiye'nin uluslararası göç rejimindeki konumunu değiştirmiştir. Daha önceleri “göç veren” ülke olarak bilinen Türkiye, tekli konumuna artık “göç alan” ve “transit” ülkesi olma durumlarını da ekleyerek üçlü bir konum oluşturmuştur. Bu yeni konumda bilhassa sınır komşusu ülkelere ya da diğer yakın ülkelere Türkiye'ye gelen uluslararası göç hareketleri mülteci, sığınmacı, kaçak işçi ve transit göçmen gibi çeşitli kitlelerin sınır ötesi hareketlerini içermektedir (İçduygu vd., 2014: 221).

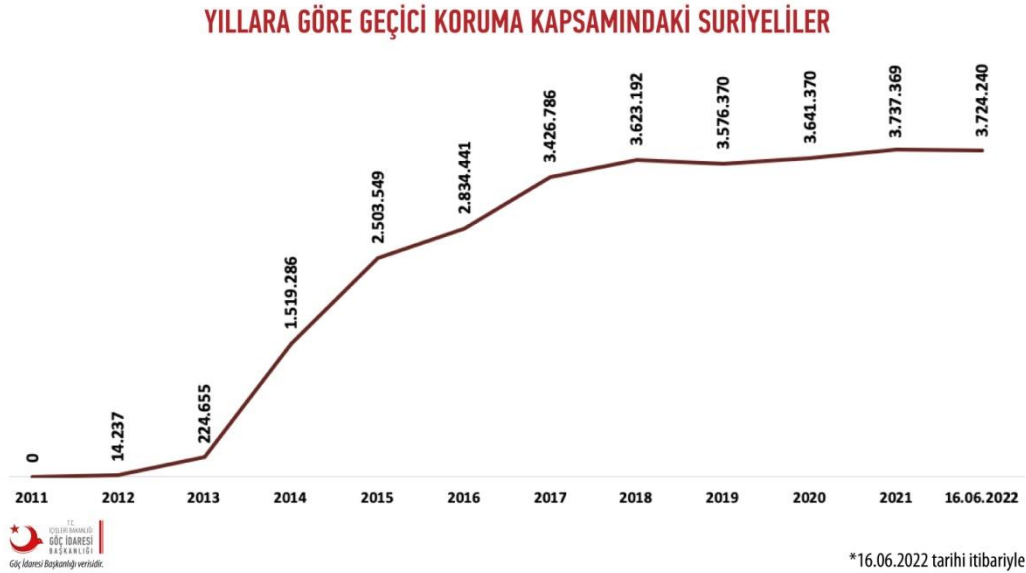
3.5. Suriye'den Gelen Göçler

2010 sonrası Türkiye'ye yapılan en dikkat çekici göç olarak 2011 yılının bahar aylarında isyanlar ve iç savaş sonucunda Suriye'den gelen kitle oluşturmuştur. Nisan ayının başında Türkiye'ye geçiş yapan Suriyeliler bu dalganın başlangıcını oluşturmuştur. 2011 yılının ekim ayında Türkiye Suriyelilere “geçici koruma statüsü” vaadini vererek onları misafir olarak görmesini sağlamış ve onlara açık kapı olarak burada yaşamalarına olanak sağlamıştır. 2015 yılının ağustos ayında 1.9 milyon Suriyeli mülteci kayıtlı olup, bu da Türkiye'yi mültecilere ev sahipliği yapan 4. en büyük ülke konumuna yükseltmiştir. Türkiye bu durumda hem şehirde hem de kamplarda mülteci sahipliği yapmış bulunmaktadır. Bu yılda 25 mülteci kampı kurulmuş durumdaydı. Bu kamplar Suriye sınırına yakın olan şu illerde kurulmuştur: Hatay, Kilis, Şanlıurfa, Gaziantep ve Mardin'dir. Buna rağmen %76'sı kampların dışında yaşam sürmekteydi, bu da barınma ve beslenmeden mahrum kalmalarına sebep olmuştur. Ayrıca bazı şehirlerde çoğunlukta Suriyelilerin yaşadığı şehirler olmuştur. Bu şehirlerde kiraların artmasına, iş rekabetinin, etnik-din temelli gerilimlerin yükselmesine, Suriyelilerle evlenme oranlarının artmasına, Türkiye'de Suriye asıllı çocuk doğumlarının artmasına neden olmuştur (Dromgold, 2016: 107-108).

2010 yılında başlayan Arap Baharı hareketlenmesi Suriye, Mısır, Libya, Yemen ve diğer Orta Doğu ülkelerinde iç ayaklanma ve bölgesel çatışmayı arttırması büyük bir göç hareketine öncü olmuştur (Sayın vd., 2016: 5). Özellikle Suriye'deki iç krizin Türkiye'ye

etkisi büyük olmuş ve 2011 yılında Hatay ilinden göç akını gelmeye başlamıştır. (Erdoğan ve Çorabatır, 2019: 4).

Tablo 1'e bakıldığında GİGM verilerine göre Kasım 2021 tarihi itibarıyla 3.7 milyonu aşkın Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Suriye dışında diğer ülkelerden gelen (Afganistan, Irak, İran, Somali vd.) 330.000'e yakın mülteci bulunmaktadır. Suriyeli mültecilerin %98'inden fazlası Türkiye'nin bütün illerine dağılmıştır.¹⁶

Şekil 3.1.Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler¹⁷

Kaynak:<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Suriye'den Türkiye'ye yönelik ilk toplu göç hareketi 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişilik bir grupla gerçekleşmiştir. Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilerin 2014 yılı itibarıyla sayılarında büyük bir artış başlamıştır. Son verilere göre son yıllarda azalan bir oranda da olsa Türkiye'ye giriş aralıksız devam etmektedir. Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyelilerin 16 Haziran 2022 tarihi itibarıyla sayısı 3.724.240'dır. Ayrıca Türkiye'de 102.843 Suriyeli ikamet izni ile bulunmaktadır.¹⁸ En son 2019'da belirtilen verilere göre ise geçici koruma altında olan 110.000 Suriyeliye Türk vatandaşlığı verilmiştir. Bu sayı son yıllarda artan bir tempoda devam etmektedir.¹⁹

2011'den bu yana Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı her geçen gün artmaya devam etmektedir. Suriye'deki iç karışıklık bitse dahi genel öngörü Suriyelilerin Türkiye'de kalmaya devam edeceği görüşüdür. Bu süreçte Türkiye toplumuna dahil olan Suriyeliler, toplumun bir parçası olarak kabul edilmeli ve ülkeye uyumun artması için gerekli çalışmalar

¹⁶ UNHRC Türkiye İstatistikleri. <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>

¹⁷ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

¹⁸ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. www.goc.gov.tr

¹⁹ T.C. İletişim Bakanlığı. www.iletisim.gov.tr

yürütülmelidir. Fakat farklı kültürlerin bir araya gelmesi ve yeni ülkeye uyum süreci kolay bir evre değildir. Özellikle Suriyelilerin göç etme nedeni ele alındığında ülkeye olan adaptasyon süreci zorlu bir aşamadan geçmiştir.

3.6. Göçmenlerin Kamu Hizmetinden Faydalanması

Farklılıklar kendi içinde bile çeşitlilik gösterirken, özellikle göçmenler iş imkanı, barınma, sağlık, eğitim, dil ve politik anlamda farklılık gösteren ülkelere göç etmelerinden dolayı zorlu bir süreç içerisinde bulunmaktadır. Bu nedenle göçmenlerin psikolojik, sosyo-kültürel, ekonomik ve hukuki boyutta uyum sağlaması oldukça önemlidir. Göçmenler kamu hizmetlerine erişim konusunda sorunlar yaşamaktadır. Göçmenlerin sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimi, konut edinme, sosyal güvenlik, politik güvenlik hakkı gibi gerekli hizmetlerin sağlanmaması sorunları beraberinde getirmektedir. Kamu kurum ve kuruluşları göçmenlerle iletişim ve onlara destek konusundaki yardımı farklılıkların ayrışmasını ve kutuplaşmasının önüne geçebilecek önemli aktördür. Göçmenlerin sosyo-kültürel uyumu, - yerleşik olma hissi-, kendisine bağlı olduğu kadar göç edilen ülkenin egemen kültürü de oldukça önemlidir. Göçmenin ayrımcılığa uğramaması, iş yerinde beraberlik hissi, aynı mekanda komşuluk, farklı gruplarla arkadaşlık kurulması ve evliliklerin gerçekleşmesi gibi kriterler sosyo-kültürel uyumu arttıran kriterlerdir. Göçmen ailelerin sürdürülebilir bir gelecek sağlaması için aile birleşimi oldukça önemlidir. Göçmenin iş sahibi olması, ev sahibi ülke vatandaşlarının yaşam standartlarını yakalaması toplumsal sisteme dahil olmalarını kolaylaştıracaktır. Mesleki kurslara teşvik, yeni istihdam alanlarının yaratılması göçmenlerin iş imkanlarını arttıracaktır. Uyumun önemli bir parçası olan ekonomik katılım göçmen kitlenin marjinalleşmesinin önüne geçecektir. Göçmenlerin siyasi olarak katılımı ise göç edilen ülkenin bir bireyi olduğunun açık göstergesidir. Vatandaş olan bir göçmen yasal hakları kullanma konusunda en azından hukuki olarak faydalanabilecektir. Göçmenler için yasa dışı yollardan gerçekleşen göçlerle birlikte insan ticaretinin önüne geçilmeli, mülteciler ya da sığınmacılar iltica haklarını nasıl kullanacağı konusunda bilgilendirilmeli ve hukuki süreç içerisinde yönlendirilirken farklı dillerde hizmet imkanı arttırılmalıdır. Kişisel vasfın artması ve yaşadığı topluma daha iyi bir uyum için eğitimin de önemli bir rolü vardır. Eğitim, göçmenlerin daha yapıcı ve aktif bireyler olmasına katkı sağlayarak yaşamlarını kolay inşa etmelerini ve topluma aidiyet hislerini daha çok arttıracaktır. Aksi taktirde eğitimsiz bir göçmen düşük ücretli, kolay olmayan ve standartları düşük işlerde çalışmak durumunda kalacaktır.

İstihdam eşitliği, adil ücretlendirme, standartlara uygun barınma ihtiyacı, eğitim, sağlık, kamu hizmetlerine erişim, göçmenlerin yasal haklarının korunması göçmen ve ev sahibi toplum arasında karşılıklı iletişim kanallarının açık tutulması, dil problemini çözecek önlemler alınması, ulusal ve yerel düzeyde teşkilatlanmış esnek bir kamu idaresi oluşturmak kamunun göçmenler sorununu çözmesi için temel kriterleridir(Karasu, 2011: 637-640)

AB'nin kamu hizmetleri kapsamında yaptığı düzenlemeler ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrımın temelinde göçmenlere yönelik dışlanmayı önlemek olduğu belirtilmiştir. Bu hizmetler Genel Yarar Hizmetleri ve Genel Ekonomik Yarar Hizmetleri olarak adlandırılmaktadır. Genel Yarar hizmetleri özel yükümlülöklere dayanarak ticari ya da ticari olmayan hizmetleri ele alırken, Genel Ekonomik Yarar Hizmetleri ise ekonomi alanındaki hizmetleri kapsamaktadır. Bu hizmetlerin sınıflandırılması temel ihtiyaçlara ulaşım hakkı, sosyal, yerel, maddi dayanışma ve kamu politikalarının tasarısı, pazarın zayıf alanlarını çözme ve uzun dönemli gelişim gibi düzenlemelerdir. Genel Ekonomik Yarar Hizmetleri, Maastricht Anlaşmasıyla birlikte başlayan bir süreç olup Amsterdam Antlaşması ile ise AB'nin ortak değerlerinin bir bütünü olarak kabul edilmiştir. Lizbon Antlaşması ile anlaşmaya ek 26 numaralı protokolde üye ölkelere ekonomik ya da ekonomik olmayan hizmetlerde genel yarara yönelik şeffaflık, eşit muamele ve ayrımcılık yasağı gibi temel ilkeler çerçevesinde eylemde bulunma serbestisi verilmiştir.

2011 yılına ait Komisyon Bildirisiyle yasal olarak ölkede yaşayan göçmenler Genel Yarara Yönelik Hizmetlerden faydalanabilecekleri belirtilmiştir. Ayrıca 2006 yılına ait "Genel Yarara Yönelik Sosyal Hizmetler" başlıklı komisyon bildirisinde ilgili sosyal hizmetlerin içerisinde göçmenleri de kapsayacak şekilde dil kursları, rehabilitasyon ve iş yaşamına katılım için gerekli formasyon hizmetlerinden bahsedilmiştir. 2004 tarihli Adalet ve İç İşleri Konseyi'nin 14615/04 Sayılı Konsey Belgesi ile 11 Ortak Temel İlke benimsenmiştir. Bu ilkeler; entegrasyonun temel yapısının Avrupa değerlerine saygıyı, eğitim ve istihdam alanında göçmenlerin topluma katılımı, kamusal ve özel mal ve hizmetlere erişimi; Temel haklar çerçevesinde çeşitli kültürel ve dini faaliyetlerin garanti altına alınmasıdır. Yerel düzeydeki entegrasyon araçlarının belirlenmesi sürecinde demokratik katılım ve karar prosedürlerine göçmenlerin dahili gibi ilkeler belirtilmiştir. Çokkültürlü toplumlar adına birey ve gruplarda kültürel ve psikolojik uyum ve değişime yönelik gereklilikler ifade edilmiştir. Komisyon'un 2007-2013 bütçesi kapsamında komşularla farklılık yönetimi, kültürlerarası eğitim ve diyalog, karşılaştırmalı öğrenme platformu ve araçları gibi konuları içeren hibe programları hazırlanmıştır. 2014-2020 bütçe döneminde ise "Sığınma Göç ve Entegrasyon Fonu" 3.137 milyar euro kaynağa sahip genişletilmiş bir fon kurulmuştur. Bu fon sığınma,

yasal göç ve entegrasyon, geri dönüş ve dayanışma konularının ana faaliyetler olduğu belirtilmiştir (Sönmez ve Süleymanov, 2017: 47-48).

Türkiye'ye gelen yabancıların ülkeye kabulü, yasal haklara erişimi ve devletin uluslararası göç alanında ilgili politika oluşturma sürecini etkileyen kanun Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'dur. Bu kanunun 91. maddesinde yer alan Geçici Koruma Rejimi genişletilmiş ve AB ve Türkiye arasındaki diyalog sürecinde göçmen entegrasyonu, bir arada yaşama kültürünü geliştirme gibi konularda etkileşim artmıştır. 2008 Katılım Ortaklığı belgesinde ayrıntılı olarak ele alınan 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi kısıtlılık kaldırılmış ve mülteciler için ikamet ve sosyal destek birimlerinin geliştirilmesi, entegre sınır yönetimi ve iltica alanında AB müktesebatı ile uyum sağlamak amaçlanmıştır. Türkiye'de 2005 yılında yayınlanan "İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı" ayrı bir başlık olarak tekrar değerlendirilmiştir. Bu plan entegrasyon eylemleri ile ilgili olarak denetleyici ve düzenleyici aktörün devlet olduğunu vurgulamıştır. Entegrasyon eylemleri yasa ile yetkilendirilmiş kurumun yönetmesi ve bu kurumun yerel yönetimler, STK'lar ve iş verenler ile iş birliği içerisinde çalışması ifade edilmiştir. YUKK, göçmenlerin entegrasyonu ve bir arada yaşama kültürünü oluşturmayı amaçlayan sivil bir alt yapı sunmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü adıyla kurulan bu kurum yabancılara ilişkin işlemleri yürüten Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yetkisi İçişleri Bakanlığına vermesi bu alanda yapılan yeni düzenlemeleri sivilleştirmiştir. 2013 yılında kurulan GİGM'eYUKK'un 96. maddesine dayanarak uluslararası koruma statüsü sahibi kişi ve yabancılar için yerli toplum ile uyumu kolaylaştırma, bağımsız hareket edebilme imkanı sağlayacak faaliyetler gerçekleştirme görevleri verilmiştir. GİGM'in kanun ile belirlenmiş bir diğer görevi ise Suriyeli vatandaşlar da dahil olmak üzere ülkedeki yabancıların bir arada yaşama kültürü geliştirilmesi ve kurumun gönüllük esasına dayalı toplumun birbirini anlama anlayışı arttırılmasıdır. GİGM uyum konusunu ne asimilasyon ne de entegrasyon olarak tanımlamış ve faaliyetlerini "göçmenle toplumun gönüllülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan harmonizasyon" anlayışı üzerine kurulduğunu ifade etmiştir. GİGM, YUKK'un 96(3) maddesine göre bu kişilere kamusal ve özel mal ve hizmetlerden faydalanma, eğitim ve ekonomik faaliyetlere ilişkin hizmetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, sağlık hizmeti sağlamaya yönelik kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerini barındıran eylem programlarını içermektedir. Bu noktada faaliyetlerin toplumda yaygınlaşması adına kamu kurum ve kuruluşları ve STK'larla birlikte işbirliği yapılması öngörülmüştür. Fakat Türkiye'de yaşayan geçici koruma altındaki kişi sayısı yoğunluğu ve müdürlüğün geniş görev tanımı çoğu faaliyetlerin gerçekleşmesi hususunda yetersiz olduğu

düşünülmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliğinin 6. maddesinde belirtilen geri gönderme yasağı Suriyeli vatandaşları dahil ederek şekillenmiştir. Gelen kişilerin hayatı ve özgürlükleri tehdit altında bulunacağı yere geri gönderilmeyeceği hükmü ve dolayısıyla Suriyeli vatandaşların Türkiye’de kalmaları garanti altına alınmamaktadır. Yönetmelik kapsamında yabancılara sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ve tercümanlık hizmetlerinin verilme şekli ayrıntılarıyla birlikte düzenlenmiştir. Bu yönetmeliğin temel amacı geçici koruma statüsü uyarınca yabancılara sağlanan hizmetlerle birlikte Türkiye’de kaldıkları süre boyunca yerel halk ya da toplumla uyumu arttırabilmektir. Yabancıların Türkiye’ye gelmelerine neden olan sebeplerin ortadan kalkması kişilerin geri gönderilmeleri için hukuki bir engel bulunmamaktadır. Diğer yandan bu yönetmelikte yabancıların vatandaşlığa geçmesine ilişkin herhangi bir hüküm de bulunmamaktadır. Bu anlamda özellikle Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilere yönelik benimsenen ‘‘misafir’’ söylemi devam etmektedir. (Sönmez ve Süleymanov, 2017: 49-50).

Kamu hizmetlerinin kültürlerarası açılımı bağlamında göçmenlerin eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerden faydalanması üzerine başlıklar ele alınacaktır.

3.6.1. Sosyal Hizmetler

Sosyal hizmetler, gönüllülük esasına dayanan çalışmalardan ortaya çıkmıştır. Yoksul kişilere ve ailelere yardım sağlama bireysel motivasyonu arttırmak ve toplum yaşamının standartlarını yükseltmek sosyal hizmetlerin temel amacıdır. Günümüzde ise birey ve grupların toplumsal refahını ‘onlar’ için sosyal adaletin sağlanması amacına evrilmiştir. Nitekim sosyal hizmetler hak temelli bir yaklaşımla hareket ederek hassas gruplara itinayla davranmaktadır. Bu yüzden sosyal hizmet uzmanları çoğunlukla yoksulluk içerisinde yaşamını sürdüren, bireysel ve toplumsal krizlerden en fazla etkilenen ve hak ihlallerine maruz kalan gruplar ile çalışmaktadır (İçağasıoğlu, 2018: 84-85).

‘‘Farklılıkların tanınması’’ olarak modernist anlayışa karşı politik bir duruş sergileyen postmodernist anlayış, siyaset, eğitim, ekonomi ve sanat gibi birçok alanı etkilemiştir. Bununla birlikte toplumsal yaşamda kültürel ve dini çeşitliliklerin giderek artması kamu yönetiminde yeni bir dönemi beraberinde getirmektedir. Sosyal hizmetlerin sunumunda bu çeşitlilikleri dikkate alarak hareket etmesi zorunlu bir hal almış, ‘‘kültürel yetkinlik’’ ve ‘‘kültürel duyarlılık’’ gibi kavramlar ön plana çıkmıştır.

Bu nedenle göçmen gruplarla çalışırken sosyal hizmet uzmanlarının kültürel yetkinliğe sahip olması önemlidir. Göç eden kişi ve gruplar bu çeşitliliğin önemli bir kesimini oluşturmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının bu grupları değerlendirirken insan hakları odaklı

hareket etmesi ve kültürel yetkinliğe sahip olması kültürel değerler arasındaki çatışmayı azaltacaktır.²⁰

Göç akımlarındaki hızlı değişim sonrası çokkültürcülük tartışmalarının yanında sosyal hizmetler ve diğer yardım meslek kuruluşlarını da etkilemiştir. Geleneksel sosyal hizmet anlayışının farklı kültürel gruplara cevap vermede etkisiz kalması kültürel farkındalığın ve yetkinliğin önemini artmıştır. Toplumlarda giderek artan farklılıklar toplumun değerlendirilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması bakımından karmaşık bir hal almıştır. Çeşitli kökenden insanları içinde barındıran ülkeler toplumsal ihtiyaç ve sorunları değerlendirirken sosyal hizmetleri de içerisinde bulunduran sosyo-politik sistem, entegrasyon isteğini ve sosyal hizmet mesleğinihemeğitim, hem araştırma hem de uygulama alanında farklılığın kabulünü geliştirme ihtiyacı duymuştur (Özgür, 2010: 93).

Kültürlerarası açılım, göçmenlerin somut sorun ve ihtiyaçlarından yola çıkarak göçmen grupların hizmetlere erişimi, farklı dil, din ve kültürel kökenlere sahip kişilerin nasıl engellerle karşılaştığına dikkat çekmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarına göre göçmenlere yönelik çalışmalar çoğunluk toplumuna göre başarılarının düşük olduğu gözlemlenmiştir. İlgili kurum ve kuruluşların işleyişini oluşturan örgütsel yapı ve kuruluşlarda çalışan personelin tutumu önemlidir. Sosyal hizmetler, kamu kuruluşları ya da kamu kaynağı kullanan sivil toplum kuruluşlarının sunduğu hizmetlerden oluşmaktadır. Fakat kamuda göçmenlerin bilgi eksikliğini azaltacak kurumsal desteğin yetersizliği, hizmetlerin ücretlendirilmesi ve yüksek ücretlendirmelerle hizmet alımının zorlaşması, çalışma saatlerinin kamu kurumlarıyla uyuşmaması, hizmetlere erişim yerlerinin ev ve iş yerlerine uzak olması ve bu hizmetleri sunan kuruluşların tekel niteliğinde olması hizmetlere ulaşımında temel sorunlardır. Ayrıca personelin gerekli iletişimi sağlayacak dil yeterliliğine sahip olmaması, göçmenlerin özel durumlarına ya da kültüründen kaynaklı problemlere karşı duyarlı olunmaması birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Kamu personelinin göçmenlere karşı önyargılı tutumu, hizmet süreçlerinde göçmenlere yönelik baskı ve dışlamayı artırmaktadır. Bu durum göçmenlerde kamu kuruluşlarına karşı güvensizlik ve çekingenliği oluşturmaktadır (Esen, 2011: 28-30).

Küreselleşmeyle birlikte toplumun kendi kültür ve gelenekleri değişim içerisinde. İçinde bulunulan kültürel ilişkileri tanımak, yeni bir grup kimliği oluşturmakta, yeni bir kültürel ve geleneksel düzeni ve sağlıklı bir var olmanın yolunu açmaktadır. Her türlü farklılığı yasal ve kurumsal açıdan düzeltmek oldukça zordur. AB ülkelerindeki duruma değinmek gerekirse, göçmenlerin siyasal, ekonomik ve toplumsal entegrasyonu sürecinde elde edilen veriler doğrultusunda başarısız olduğu görülmektedir. Örneğin Fransa'da Kuzey Afrika

²⁰ Akbaş, E. "Göç ve Sosyal Hizmet". http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyalhizmetlt_ao/gocvesoshiz.pdf

kökenli Müslüman gençler, üniversite mezunu olsalar bile istihdam edilme veya iş piyasalarına erişme konusunda yetersiz kalmaktadır. Fas ve Cezayir kökenli kişilerin ise okuma-yazma oranı oldukça düşüktür. Yapılan bilimsel araştırmalara göre Müslüman kökenli üniversite mezunu kalifiye geçlerin işsiz kalma oranı %27 iken, Fransız yerlisi gençlerin işsiz kalma oranı %5'dir. Bu oranlar Almanya'da %12'ye %4, Belçika'da %15'e %5 ve Hollanda'da ise %12'ye %3 şeklinde karşılaştırılabilir (Kaya, 2014: 28-29).

Son yıllarda yapılan araştırmalara göre göçmenler, toplumun çeşitli kesimlerine oranla farklı şekillerde temsil edilmektedir. Özellikle hizmet sektöründe çok düşük oranda istihdam edilmekte, kamu kurumlarında ise bu oranın daha da düşük olduğu görülmektedir. Göçmenlerin eğitim düzeylerinin düşüklüğü, tüm sektörlerde işsizlik oranlarının en yüksek grup olması bu grupların uyumunu daha da zorlaştırmıştır. Toplumsal grupların en önemli aracı olan sosyal hizmetlerin "son durağı" olarak nitelenen çocuk ya da gençlik ıslah evleri, kadın sığınma evleri, uyuşturucu ile mücadele merkezleri, çocuk mahkemeleri gibi alanlarda göçmenlerin temsiliyeti artmıştır. Toplumsal süreçlerin dışladığı yabancı kökenli insanlar bu durumlara karşı önleyici tedbirler sunulan hizmetlere erişim düşük seviyede kalmıştır (Esen, 2011: 24).

Yerel topluluklar göçmenlerin sosyal, kültürel ve ekonomik bir tehlike olarak algılamaları göçmenlerin marjinalleşmesine yol açacaktır. Önemli sayıda göçmenin yasa dışı işler yapması, yaşadığı bölgenin nüfusuna oranla göçmen nüfusunun işlenen suçlarda temsiliyetini arttırmıştır. Örneğin Almanya'da yabancılar halkın %9'unu oluşturuyorken suç oranının %33'ünü temsil ettiği, Fransa'da yabancılar halkın %8'ini oluşturuyorken suçluluk oranları ise %26 seviyesindedir. Suç oranlarındaki bu durum bazı suçların sadece göçmenler tarafından işlenmesiyle ilgilidir. Örneğin bulunduğu ülkede oturma izni olmaksızın kalması vb. Ayrıca göçmenlerin yerli halkın işlediği suç alanlarındaki suç oranı daha düşüktür. Avrupa Komisyonu'nun yapmış olduğu bir ankette yerel halk işleri olmayan ve uzun süreli işsiz olan göçmenlerin ülkeden gitmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Göçmeler ise bu durumun sebebi olarak bazı sektörlerden dışlandıklarını ve özellikle tercih edilmediklerini belirtmişlerdir. Diğer Avrupa Birliği ülkelerinde de benzer durumlar yaşanmaktadır. Bu hususlar doğrultusunda 3 ana fikir gündeme gelmiştir. Bunlar; göçmenler tarafından yerel halkın toplumsal kabulü, yerel halk tarafından göçmenlerin toplumsal kabulü ve kamu kurum ve kuruluşları dahilinde iki topluluk arasında nitelikli bir iletişim stratejisinin geliştirilmesidir.

AB ülkeleri farklılıkları azaltıcı politikalar uygulamasına rağmen, toplumsal uyum ve eşitliği sağlayacak kültür, dil, eğitim ve ön yargı gibi konular üzerine daha çok çalışma yürütme ihtiyacı vardır. AB, eşitlik, demokratik temsil ve sosyal uyum gibi değerlerin

iyileşmesi amacıyla, Avrupa Parlamentosu ülkelerin entegrasyon sürecini koordineli bir şekilde yürütmesi için gönüllü sektörler, toplumsal kuruluşlar ve göçmenlerden oluşan kurumların çalışmalarını desteklemektedir. Fakat Avrupalı politikacıların yürüttüğü entegrasyon politikalarının temelinde göçmen ve azınlık grupları, yerel halkla entegre etmek amacıyla neo-liberal devlet anlayışının bireyi önceleyen söylemi bu politikaların evrilmesine yol açmıştır. Entegrasyon politikalarında kültürel odaklanma artarak yeni gelen göçmenlerden yeni beklentiler söz konusu olmuştur. Bu süreçte her ülke farklı politikalar uygulamıştır. Almanya, dil öğrenimi ve ülke hakkında temel bilgilerin edinimine odaklanırken, Fransa Fransız kültürüyle uyumlu tutum ve davranışlar temelinde entegrasyon politikalarına yön vermiştir. Hollanda ‘‘kalben Hollandalı’’ söylemiyle kültürel entegrasyona dikkat çekerken, İngiltere ise öğrenilen kültürün uygulamaya yansımaları üzerine çalışmalar yapmıştır.

Son yıllarda Avrupa, sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamın fırsat eşitliğini artırma, eğitim ve sosyal hizmetlere ulaşım, sosyo-kültürel entegrasyon ve sivil katılım amaçlayan aktif bir politika izlemeye başlamıştır. Farkındalığı artırıcı projeler, farklılığı yönetmeye yönelik öğretici özel dersler, suçla mücadele ve destekleme ve eşitlik sağlama gibi amaçları gerçekleştirmek için AB üyesi ülkelerin katılımıyla özel Aksiyon Programı oluşturulmuştur.

Avrupa Birliği ülkeleri halkın ihtiyaç veya talepleri doğrultusunda politika ve strateji belirleyebilir. Fakat bu politikaların işleyişi AB’yi içinde barındıran bir çerçeveye belli disiplinler temelinde mümkün olacaktır. Avrupa Birliği her ne kadar Suriyeli göçmenlere karşı olumsuz tavırlarıyla dikkat çekmişse de göç konusundaki evrimini kurumsal ve yasal anlamda ilerletmesi beklenmektedir (Koçak ve Gündüz, 2016: 73-75).

3.6.1.1. Barınma Hizmetleri

Barınma ve yaşam yerlerine ilişkin yasal çerçeve zorunlu göç ile gelen kişiler bakımından T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, T.C. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, T.C. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ulusal düzeyde etkin kamu kurum ve kuruluşlarıdır. Yerel düzeyde ise T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile T.C. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü il düzeyinde örgütlenmeler, büyükşehir belediyeleri ve ilçe belediyeleri etkin kurum ve kuruluşlardır. Mülk sahibi kişiler ve emlak piyasasındaki aktörler, Türkiye’ye zorunlu göç ile gelen kişilerin etkileşim halinde olması bu alandaki hizmet sunumunda kamu kurum ve kuruluşları dışında özel sektörün belirleyici rolü görülmektedir. Türkiye’ye zorunlu göçle gelen kişilerin yerleşmek zorunda kaldıkları kentlerde yaşadıkları en temel sorunlardan biri barınmadır. Kentleşme politikalarına dair en büyük sorunlardan biri olan barınma sorunu 2011 sonrası zorunlu göç ile gelen Suriyeli mültecilerle birlikte farklı bir

boyut almıştır. Sosyo-ekonomik açıdan en kırılgan gruplar arasında yer alan Suriyeliler, barınma ihtiyacını karşılamak için en ucuz seçenek olan gecekondü bölgelerinde yoğunluk göstermeye başlamışlardır. Suriyelilerin sayısındaki artışla birlikte enformel yaşam biçimlerinin de artış göstermesi bu durumun karmaşık ve çok boyutlu bir hal almasına neden olmuştur (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 218).

Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin ülke içindeki dağılımı kaydoldukları illere göre belirlenmiştir. Geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı aşağıdaki tablo da gösterildiği şekildedir.

Şekil 3.2. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı²¹

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

25 Kasım 2021 itibarıyla kayıt yeri esasına göre en fazla Suriyeli barındıran il, 546 bin ile İstanbul’dur. İstanbul’u takip eden, Suriyelilerin yoğun olduğu diğer bölgeler ise Gaziantep, Şanlı Urfa ve Hatay’dır. Fakat bu dağılımın tespiti kayıt olunan il ile fiilen bulunulan il arasında farklılık göstermektedir. Suriyeliler kayıtlı bulundukları sınır bölgesindeki şehirlerden İstanbul, Bursa ve İzmir gibi büyük şehirlere geçiş yapmaları dağılımın tespitini güçleştirmektedir. Artan göç hareketi ile birlikte genel olarak pek çok yapısal sorunları olan şehirlere Suriyelinin gelmesi şehirlerdeki yoksulluğu ve kayıt olunan şehrin dışında bulunmalarından dolayı kamu hizmetlerinde yaşanan sorunları artırmaktadır.

Şanlıurfa’da 417 bin Suriyeli (nüfusun %21,01’i) yaşamaktadır. Kilis il bazında nüfusuna oranla en fazla Suriyeli barındıran ildir. Kilis yerel nüfusu 142 bin, Suriyeli sayısı

²¹ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı”. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

116 bindir. Yani nüfusun %81,56'sına denk gelen bir Suriyeli söz konusudur. Suriyelilerin Türkiye'de 100 binden daha fazla sayıda bulunduğu il sayısı ise 10'dur.²² Genel olarak zaten pek çok yapısal sorunu olan kentlere çok yüksek sayılarda Suriyeli mültecinin gelmesiyle, bu kentlerdeki yoksulluk ve kamu hizmetlerinde yaşanan sorunlar daha da artmıştır.

Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilerin illere dağılımı doğal olarak kayıt yeri itibari ile bilinmektedir. Ancak illerdeki kayıtlı sayılar ile fiilen o illerde bulunanların sayıları değişebilmektedir. Bu durum özellikle İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana gibi büyük illerde yaşayanların sayılarının kayıt sayısının üzerinde olmasına, sınır bölgesinde bulunan Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis gibi kentlerde ise kayıt sayısının altında sayılarda Suriyeli yaşamasına yol açmaktadır.²³(Erdoğan, 2020: 63).

2013 yılından sonra Türkiye'deki Suriyeliler kent mültecilerine dönüşmeye başlamış. 25 Kasım 2021 itibariyle 5 ilde bulunan 7 kampta bulunmaktadırlar.²⁴ Aşağıdaki tablodaki verileri incelediğimizde Geçici Barınma merkezlerinde Türkiye'deki Suriyeli nüfusa oranla sayıları azdır.

**GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLERİN
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİNE GÖRE DAĞILIMI (5 İLDE 7 BARINMA MERKEZİ)**

İL	GBM	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ADANA (1)	Sarıçam	16.399	16.399
HATAY (3)	Altınözü	2.480	7.694
	Yayladağı	3.290	
	Apaydın	1.924	
KAHRAMANMARAŞ (1)	Merkez	9.604	9.604
KİLİS (1)	Elbeyli	8.222	8.222
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	8.124	8.124
TOPLAM		50.043	
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURIYELİ SAYISI			3.674.197

*16.06.2022 tarihi itibarıyla

Şekil 3.3. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı²⁵

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Türkiye'deki Suriyelilerin %90'ından fazlası kentsel alanlarda yaşamaktadır. Yaşanılan yeri kalitesi, büyüklüğü gibi kentin yapısını oluşturan faktörlere göre yaşam

²²Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. www.goc.gov.tr, 2021

²³ Erdoğan, M.M. "Suriyeliler Barometresi Suriyelilerle Uyumlu Bir Yaşamın Çerçevesi". <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf>

²⁴Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. www.goc.gov.tr, 2021

²⁵ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. "Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı". <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

standartları ortaya çıkmaktadır. Türk toplumunun da yapı kalitesi bakımından oldukça sorunlu bölgelerde belli bir kesimin yaşadığı bilinmektedir. Suriyeli mülteciler, aile büyüklüğü, maddi yetersizlik gibi olumsuz durumların yanı sıra yerleşilen şehrin yapısal sorunlarıyla da karşılaşması birçok durumu etkilemektedir. Ev bulma, kira ödeme gibi sorunlar yaşayan Suriyeliler bulundukları şehrin yapısıyla beraber yaşadıkları konut alanları farklılık göstermektedir.²⁶

3.6.1.2. Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Çalışma Hakları

Türkiye’ye göç eden Suriyeli mültecilerin önemli sorunlarından olan biri olan çalışma hakkı birçok toplumsal sorunu beraberinde getirmektedir. Çalışabilir durumda Suriyeli mültecilere yeterli düzeyde iş sağlanamaması, maddi yaşam koşullarının yetersizliği, yerli hakla uyumlu ilişkilerin kurulamaması bu sorunu daha da derinleştirmektedir. Gelen kişilerin çoğu yeterli vasıflara sahip olmaması ve Suriyeli mültecilerin yaşadığı kentlerde işsizlik oranının yüksek olması, yeni iş alanlarının açılmamasından dolayı mevcut Suriyeli mültecilerin kayıt dışı ve düşük ücretle çalışmasından ötürü istihdam yaratmak genel hatlarıyla güç bir hal almıştır. Bu duruma çözüm olarak Suriyeli mültecilerin çalışma izni prosedürlerini pratikleştirmek özellikle Türk vatandaşlarını çalışmayı tercih etmediği vasıfsız işlerde ki eleman eksikliğini gidermek nispeten bu duruma katkı sağlamaktadır (Ağır, 2018: 122).

Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalışmalarına dair 6458 sayılı YUKK kanunun 91. maddesinde düzenlenen “Geçici Koruma Yönetmeliği”nin 29. maddesine göre “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” 2016 yılında yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğe göre geçici koruma altındaki Suriyeli mülteciler şu koşul ve imkanlarda çalışabilir (YUKK, 2016) :

Süre Şartı: Türkiye’de en az 6 ay geçici koruma statüsünde olmak

Yer Şartı: İstisnai izin verilenler dışında sadece kayıt olunan yerde çalışma

Kota Şartı: Bir işyerinde çalışan vatandaş sayısının %10’undan fazla çalışmama (eğer işverenin verdiği iş ilanına 4 hafta içinde vatandaşlar ilgi göstermez ise kota aşılabilmektedir)

İşveren Şartı: Çalışma izni başvuruları, geçici koruma sağlanan yabancıları çalıştıracak işveren tarafından yapılır.

Ücret Şartı: Asgari ücretin altında ücret ödenemez.

²⁶ Erdoğan, M.M. “Suriyeliler Barometresi Suriyelilerle Uyumlu Bir Yaşamın Çerçevesi”. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf>

İŞKUR: İŞKUR tarafından aktif işgücü hizmetleri kapsamında düzenlenen kurs ve programlara katılabilir ve bu kapsamda bir işyerinde mesleki eğitim ve işbaşı eğitimi görebilirler

Muafiyet: Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacaklar için valiliklere başvuru yapılması ile çalışma izni muafiyeti sağlanmaktadır.

Sınırlama: Kanunlarda yalnızca Türk vatandaşları tarafından icrasına izin verilen iş ve meslekler için Suriyeliler başvuramaz. Örneğin diş tabipliği, eczacılık, veterinerlik, avukatlık, noterlik, özel güvenlik görevlisi, turist rehberliği vd.

Zorunlu göç ile gelen kişilerin geçici bir süre çalışma yaşamına katılımını sağlayacak yasal düzenleme veya kanun tasarısı bir süre yapılmamıştır. 2016 yılında ‘Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik’ ve ‘Uluslararası İşgücü Kanunu’ kabul edilmesiyle Türkiye’ye gelmiş kişilerin çalışma yaşamı detaylı olarak düzenlenmiştir. Çalışma yaşamına erişimin düzenlenmesi bu kişilerin yerel halkla beraber yaşam şartlarının iyileşmesine ve kamu yararı bakış açısıyla sosyal uyum ve toplumsal bütünleşmenin işlevselliğine katkı sağlamıştır (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 78). Özellikle zorunlu göç ile Türkiye’ye gelenler ciddi maddi sorunlar yaşaması yerel halktan uzaklaşmasına sebep olmuştur. İş ve istihdam olanağının artırılması topluma aidiyetin ve toplumla birlikte üretme isteğinin artmasına destek olacak nitelikte bir düzenlemedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın ‘Yabancı Çalışma İzni İstatistikleri’ adlı yıllık raporundaki veriler en son 2019 yılında yayımlanmıştır. Bu verilere göre geçici koruma statüsündeki ve ikamet sahibi olan Suriyeli mültecilerden 63789 kişiye çalışma izni verilmiştir. 2016’da 13290, 2017’de 20966, 2018’de 34573 ve 2019’da 63789 Suriyeliye verilen çalışma izinlerinin 2016’ya göre büyük artış göstermesi Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik olduğu düşünülmektedir.²⁷

Türkiye’deki Suriyeli nüfus ile çalışma izni olan Suriyelilerin sayısı karşılaştırıldığında yasal çalışma hakkı olanların oranı düşüktür. Hem dönemsel hem çeşitlilik açısından sınırlı çalışma imkanıolan Suriyeliler, yerel halk ile düzenli çalışma yaşamına katılımı oldukça sınırlanmıştır.

3.6.1.3. İstihdam Alanındaki Uygulamalar

Zorunlu göçle farklı ülkelere göç eden insanların farklı toplumlarla yaşayabilmeleri konusunda yardıma ihtiyacı vardır. Kalış süreleri uzadıkça kamu hizmetlerine erişim çeşitlendikçe ve kamu kaynakları açısından insan kaynağı, altyapı ve finansal maliyetler

²⁷T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. www.csgb.gov.tr

netleşmedikçe yardım temelli yaklaşımlar zorlaşmaktadır. Bu hususta bu kişilerin çalışma hayatına katılması, teşvik edilmesi ve önünün açılması önemlidir. Fakat bu noktada yardım edilmesi sürekli olan gruplar ile çalışma hayatına katılabilecek kişilerin ayrıştırılabilmesi, kaynakların sürdürülebilir olarak aktarılması ve farklı gereksinimlere göre şekillenmesi gerekmektedir. Zorunlu göç ile Türkiye'ye gelen Suriyelilerin geldikleri günden itibaren sivil toplum kuruluşlarının ve uluslararası kuruluşların da desteğini alarak acil durum kapsamında yardımlar sağlanmaktadır. Bireyin yaşamını tehlikeye atan koşullar (insani kriz, iklim değişikliği, doğal afetler) gerçekleştiğinde bu durum da bireylerin bu ortamdan uzaklaşması olağan bir olgudur. Bu olgunun sürekliliği düşünüldüğünde uluslararası koruma sorumlulukları küresel aktörler tarafından anlaşılması ve paylaşılması gerekmektedir. Çalışma hayatına katılması bireylerin yardımları azalması durumunda temel geçim kaynağı edinmenin önemini ortaya koymaktadır. Zorunlu göç ile gelenlerin temel geçim kaynağı yaratabilmesi için kamu politikası oluşturulabilmesi açısından geçim kaynağı fırsatı yaratılması, uluslararası kuruluşların kaynakları geçim kaynağı programları bakımından Türkiye odaklı yeni programların kurgulanması ve çok aktörlü desteklerin yapılandırılması temel taslağı oluşturacaktır (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 57).

Zorunlu göç ile farklı ülkelere yerleşen kişilerin çalışma hayatına katılma konusunda yapılan çalışmalarda bu kişilerin genellikle emek yoğun sektörlerde ve vasıfsız iş kollarında çalıştıkları tespit edilmiştir. Zorunlu göç ile gelen kişiler, daha çok inşaat, tarım, tekstil ve imalat gibi sektörlerde çalışırken geçici/mevsimlik işçi, çöp toplayıcı, çiftlik işçisi, çocuk ya da yaşlı bakıcısı olarak da çalışmaktadır. Bu kişilerin çalışma alanları hem dönemsel hem de çeşitlilik bakımından sınırlı olduğu belirtilmektedir (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 81).

Kitlesel insani hareketlerin en hassas konusu olan çalışma alanları yerel toplumlar için endişe vericidir. Sonradan gelen ve daha çok 'ucuz işçi' olarak çalışan göçmen, mülteci ve sığınmacı grupların işlerini ellerinden alacağını düşünmektedirler. Bu haksız bir endişe olmamakla beraber işsizliğin de yüksek olduğu durumlarda yerel halkta endişe daha çok artmaktadır. Suriyelilerin 2011'de Türkiye'ye gelmeye başlamasından itibaren kısa bir zamanda ülke nüfusunun %5'ini geçmesiyle istihdam konusu gündeme gelmiştir. 2015 yılında Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu tarafından hazırlan rapora göre işgücü arzı nedeniyle işini kaybetme riski yaşayan emekçilerin yanı sıra kayıt dışı ekonomi nedeniyle ortaya çıkabilecek sorunlara karşı işverenler de kaygı duymaktadır. Bunun üzerine kurumsal şirketler ucuz işçilik ve kayıt dışı ekonomi ile başa çıkmanın zorluklarını dile getirerek Suriyelilere çalışma hakkı sağlanmasının daha doğru olacağını ifade etmişlerdir (Erdoğan ve Çorabatır, 2019: 37).

Türkiye'ye 2011 yılından itibaren gelmeye başlayan Suriyelilerin 2013'ten sonra çalışma konusu tartışılmaya başlanmıştır. 2013'e kadar sayıları nispeten az olan ve geneli kamplarda yaşayan Suriyeliler giderek sayılarının artması hem de kamp dışı yaşayan Suriyelilerin sayısında artış ile farklı bir evreye geçilmiştir. Kamplarda toplanmamanın nedenleri arasında; ülkeye kaçak giriş yapan ve kaydolmak istemeyen, kamp yaşamına uyum sağlayamayan, maddi imkanlara sahip olan kişilerin kamp hayatını tercih etmeme ve kamp kapasitesinin dolmasından dolayı beklemek zorunda kalmaları gibi durumlardır. (Koç vd., 2015: 84). Suriyelilerin kamplardan kent merkezlerine geçmesiyle birlikte ekonomik faaliyetlere katılımı kendiliğinden gerçekleşmiştir. Kamp dışında yaşayanların düzenli ve sürekli mali destek alamamaları söz konusu olduğundan çalışmak kaçınılmaz olmuştur. Fakat Suriyelilerin kamp dışı alanlarda yaşaması üzerine merkezi bir planlama yapılmamış, Suriyeliler öncelikle tanıdıklarının yanında kalmaya ve çalışmaya başlamış ya da günlük hayatlarını idame ettirebilecekleri yerleri tercih etmişlerdir. Kamplarda olup ihtiyaçları karşılanan Suriyelilerin %30'undan fazlası da izin alarak kamp dışında çalışmışlardır (Erdoğan ve Çorabatır, 2019: 37).

3.6.1.4. Sosyal Uyum Yardımı (SUY/ESSN)

Sosyal Uyum Yardım Programı, Avrupa Birliği, Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları Birimi tarafından finanse edilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Türk Kızılay ve uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu tarafından ortak yürütülen bir programdır. SUY, Türkiye'de Geçici ve Uluslararası Koruma ve İnsani İkamet İzni kapsamındaki kişilere yönelik nakit para yardımı, kamp dışında yaşayan sığınmacılara barınma, gıda ve giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamayı sağlayan bir programdır.²⁸“Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı” altında, Türkiye ve AB'nin 16 Mart 2016 Mutabakatı ile 4 sene boyunca AB'nin Türkiye'deki sığınmacılar için 6 milyar euro kaynak taahhüt ederek başlayan programdır. 2016 sonrası bu program Suriyeli ve diğer mültecilerin bir bölümü için düzenli bir mali kaynağa dönüşerek dünyanın en büyük nakit destek programı olmuştur. Ayrıca muhtaçlık duruma göre değerlendirme yapıldıktan sonra aile bazlı olmak üzere üç ayda bir mali yardım sağlanmakta ve KIZILAYKART aracılığıyla verilmektedir(Erdoğan, 2019: 41).

Aralık 2016 – Nisan 2019 tarihleri arasında AB tarafından finanse edilen 998 milyon euro ile Türkiye'de toplam 1.606.404 uluslararası koruma altında olan kişilere destek sağlanmış ve bunun %88.2'sini Suriyeli mülteciler oluşturmaktadır. Suriyeli mülteciler için

²⁸ Kızılaykart Nakit Temelli Destek Programları Koordinatörlüğü. <https://kizilaykart.org/TR/index.html>

bu kaynak kent merkezinde yaşayanlara kira, elektrik, su ve ulaşım temel ihtiyaçların karşılanmasına yardımcı olmuştur. SUY yardımları Suriyeliler için önemli bir kaynak olmasına rağmen Suriyelilerin yaklaşık olarak %39'una ulaşabilmiştir. Bu durum Türkiye'ye gelen Suriyelilerin ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaya sevk etmektedir (Erdoğan ve Çorabatır, 2019: 39).

3.6.1.5. İstihdam Alanındaki Bulgular

Türkiye'de 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan doğası gereği enformel olan bu sektörün önemli kaynağı kadınlar, çocuklar ve göçmen işçilerdir. Kayıt dışı ekonomi dünya ekonomilerinde önemli bir sorun olmakla birlikte ekonomik faaliyetler fiilen gerçekleşmesine rağmen belli bir kayıt dahilinde olmaması ve kontrolsüz bir şekilde ilerlemesi bir yandan sorun yaratırken diğer yandan kısa vadeli çözümler de sağlayabilmektedir. Kayıt dışı sektörlere yönelmenin nedenleri arasında mali durumlar, sosyo-kültürel nedenler, yoksulluk, yetersiz dil bilmek, çalışma izni alınamaması, ücret politikaları ve vasıfsız eleman statüsünde algılanma gibi birçok farklı sebepleri barındırmaktadır. Türkiye'de kamplar dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin çalışmaksızın yaşamlarını sürdürme şansı oldukça imkansızdır.

SUY programından yararlanan Suriyeli mülteciler dedahil büyük ölçüde çalıştığı bilinmektedir. Bu konunun doğası gereği resmi bir veriye ulaşmak mümkün değildir. Fakat kayıt dışı ekonomi Suriyeli mültecilerin çalışabilmesi bakımından imkan yarattığı görülmektedir. Kayıtdışılık, kabul edilebilirlik ve sürdürülebilirlik açısından sağlıklı bir durum olsa da Türkiye gibi işsizlik oranının yüksek olduğu ülkelerde düzenli bir istihdam alanı oluşturmak oldukça güçtür. Erdoğan'a göre Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin güncel kayıtdışı ekonomiye katılımının resmi verilere göre analizini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bu durumun Türkiye'de Suriyelilere yönelik “kırılgan” olsa da hala oldukça yüksek seviyede seyreden toplumsal kabulü kolaylaştıran bir husus olduğu değerlendirilebilir. Zira Türkiye'de TÜİK Mart 2019 verilerine göre, halen aktif çalışan T.C. vatandaşlarının % 33.9'u herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan çalışmaktadır. Yani Türkiye'nin toplam 32.3 milyon olan 15 yaş üstü “işgücü” içinde 10 milyondan fazla T.C. vatandaşı halen “kayıtdışı” çalışmaktadır. İşte bu geniş kayıtdışı ekonomi Suriyeliler için çalışma imkanı yaratmıştır. Suriyeliler Barometresi gibi kapsamlı saha çalışmalarında Suriyeliler içinde %30-40 arasındaki bir grubun çalıştıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Bu durumda 3.6 milyon Suriyelinin içinde en az 1 milyonunun, %40 dikkate alınırsa 1.4 milyonunun Türkiye'de çalıştığı varsayılabilir. Araştırmalarda kamplarda yaşayanların bile %30'dan fazlasının çalıştığını beyan ettiği görülmektedir. Ayrıca unutmamak gerekir ki, 630 bini aşkın Suriyeli hanenin her birinde sadece 1 kişi çalışıyor olsa bile sayı 630 bini aşmaktadır. Özellikle ücretlerin genelde düşük olması, bir ailenin –özellikle de kentsel alanlarda- tek bir kişinin çalışması ile

geçinemeyeceğini de ortaya koymaktadır. Bu bakımdan Türkiye’de kayıt dışı da olsa çalışan Suriyelilerin sayısının en az 1.2 milyon civarında olduğu tahmin edilebilir. Türk ekonomisinin önemli yapısal sorunlarında birisi olan kayıtdışılığın, Suriyeliler ile biraz daha büyüdüğü söylenebilir. Bunun çok ciddi bir emek sömürüne yol açtığı açıktır ve hem çalışan hakları hem de ülke ekonomisi bakımından sürdürülebilir bir durum olmadığı açıktır. Ancak kayıtdışı ekonomik alan hem Suriyelilerin kendi ayakları üzerinde durmalarına imkan sağlamış hem de Türkiye’deki işsizlik rakamlarının Suriyelilerden dolayı artmasını da sınırlamıştır.”(Erdoğan, 2019: 43).

Türkiye’de işsizlik oranının aşırı yükselişi bazı sınır iller dışında Suriyeli mültecilerden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Suriyeli mültecilerin iş yaşamına katılımı kadınların daha az çalışıyor olması, dil ve farklı çalışma kültürü, geçicilik hissi gibi nedenlerle de T.C. vatandaşlarından daha düşük olduğu gözlemlenmektedir. Türkiye’de 1 ile 1.2 milyon Suriyeli mültecinin kayıtdışı çalışarak yaşamını sürdürmektedirler. Büyük bir çoğunluğu enformel bir şekilde istihdam edilmesinden ötürü güncel işsizlik oranının çoğunluğunu Suriyeli mültecilerin oluşturduğunu düşünmek yanlış bir varsayım olacaktır (Erdoğan, 2019: 43).

İstidam alanında bir diğer sorun ise Suriyeli çocuk işçilerdir. Bunun temel sebebi yaşam koşullarının kötü olması, ailelerde çocuk sayısının fazla olması ve bu fazlalığın aile giderlerine yansması gibi farklı sebeplere bağlanabilir. Türkiye’de çocuk işçiliği 2011 öncesinde önemli bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Yaklaşık olarak 950 bin çocuk işçi olduğu tespit edilmiş bunun sebepleri arasında aileye destek amaçlı olarak çalışıldığı belirtilmiştir. Suriyeliler içinde %15 oranında yani 6-17 yaş arasında 150-200 bin civarında çocuk işçisi olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de 2010 yıllarında çocuk işçiliği önemli ölçüde düşürülmüş olmasına karşın son zamanlarda bu oran yine yükselme eğilimi içinde olmuştur. Suriyeli çocukların 400 bini Türk eğitim sisteminin dışında kaldığı görülmekte bu da çocuk işçiliğinin artmasına ve bu yöne doğru evrilmesine neden olmaktadır(Erdoğan ve Çorabatır, 2019: 40).

Türkiye’de Suriyeli girişimcilerin ekonomiye uyum ve katkısı önemli ölçüde etkili olmuştur. Burada Türk Ticaret Kanuna uygun olarak işletme kurabilmekteler. Türkiye’de resmi olarak kayıtlı işletmeler çalışma izni için başvurabilmektedir. Türkiye’de Suriyelilerin kurduğu şirket sayıları önemli bir artış eğilimindedir. 2017-2018’de Türkiye’de kurulan en fazla yabancı şirket Suriyelilere aittir. Ticaret Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre 26 Şubat 2019 tarihi itibarıyla en az bir ortağı Suriye uyruklu olan şirket sayısının 15,159 olduğu ifade edilmiştir. Kurulan şirketlerin başında toptan ticaret, gayrimenkul ve inşaat sektörleri gelmektedir. Bazı araştırmalara göre Suriye ortak sermayesi 100 milyon doları aşmıştır. Bu girişim hareketleri doğrultusunda Türkiye ekonomisi yeni bir pazar alanına

yönelmiş ve ciddi oranda Türk ekonomisine katkı sağlamıştır. Türkiye'nin Suriyeli girişimcilere istihdam alanları sağlaması, çalışma olanaklarını artırmada düzenli bir ivme kazandıracaktır (Erdoğan ve Çorabatır, 2019: 40).

2019 verilerine göre belirtilen çalışma izni ile çalışan Suriyeli mülteci sayısı 63789 kişidir. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ile çalışma yaşamına erişimin düzenlenmesi Suriyeli mültecilerin çalışma şartlarının iyileştirilmesi adına etkin bir yasal düzenlemedir. Fakat saha araştırmalarına göre kayıt dışı çalışan büyük bir kitle mevcuttur. Pandemi süreci ile birlikte artan işsizlik ve güvencesiz çalışma şartları toplumsal uyum sürecini zorlaştıran önemli bir nedendir (Erdoğan, 2021: 81).

3.6.2. Eğitim Hizmetleri

Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş sonucunda çok sayıda insan can ve mal güvenliği nedeniyle komşu ülkelere sığınmak mecburiyetinde kalmış ve gittikleri ülkelerde kültür ve dil yabancılığı çekmişlerdir. Bu sorunu gidermek için gittikleri ülkelere ayak uydurmak amacıyla her ülke kendine göre eğitim vererek Suriyeli mültecileri topluma kazandırmayı planlamıştır. Bu planlara göre, ülkeye gelmiş olan mülteciler topluma entegre olmaları için yeni iş alanları yaratılmaya çalışılmıştır.

Zorunlu göç deneyimi ile birlikte ülkelerinden göç etmek zorunda kalan çocuklar ve ergenler, ülkelerinde savaş, şiddet ve işkenceye maruz kalmaları veya tanıklık etmeleri yerleşilen ülkede temel gereksinimlerin karşılanmasında çeşitli travmatik tecrübelerden dolayı kırılgan gruplar içerisinde yer almaktadır. Zorunlu göçe maruz kalan çocuk ve ergenler, ruh ve beden sağlığı açısından hem de okullaşan akranlarına göre daha kırılgan özellikler göstermektedirler. Okullar, travmatik deneyimlerle baş edebilmenin mekansal ve toplumsal uyum sağlama konusunda önemli bir rolü vardır. Sosyal uyum ve toplumsal bütünleşme yaklaşımının benimsenmesi adına iki unsura vurgu yapılmaktadır. İlk olarak uygulanan kamu politikalarının ve programlarının sürdürülebilirliğidir. Diğer unsur ise kamu politikalarının ve programlarının geleceğe yönelik ve insan odaklı kamu politikası ilkesinin uygulanmasıdır (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 109).

Tüm toplumlarda olduğu gibi mülteci toplumlar içerisinde de en kırılgan, zayıf ve en yüksek risk grubunu çocuklar oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin de sık sık vurguladığı üzere mülteci çocukların eğitim hakkı en temel insan haklarından biri olmakla birlikte devletler, tüm çocuklara temel eğitim vermekle sorumludur. Mülteci çocukların eğitim hakkı uluslararası hukuk aracılığıyla Türkiye'nin de taraf olduğu Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Konvansiyonu, Çocuk Hakları Bildirgesi, Ekonomik,

Sosyal, Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi protokolü ile himaye altına alınmıştır (Özervd., 2016: 77). Ancak göç sürecinin beraberinde yerleşilen ülkelerde olumsuz etkiler ile karşılaşılması, eğitim hizmetine erişimi oldukça etkilemektedir. Sosyal algı ve kabuller, ekonomik ve psikolojik durum, ana dilinden farklı bir dilde iletişim kurma zorluğu gibi olumsuzluklar; kişilerin yalnızlaşmasına, farklı kültürlerle uyumun güçleşmesine, akademik başarısızlığa, akranlar tarafından öteki olarak görülmelerine, okula yönelik olumsuz tutumun gelişmesine, okuldan kaçma bırakma veya nedensiz olarak devam edilmemesine sebep olmaktadır (Tunga vd., 2020: 322).

Bu başlık altında Türkiye’de ki Suriyeli mülteciler için uygulanan eğitim politikalarına ilişkin yasal düzenlemeler, uygulamalar ve bulgular ele alınmıştır.

3.6.2.1. Eğitim Hizmetlerine İlişkin Yasal Düzenlemeler

Suriye’den gelen kitlesel göç hareketi öncesi dönemde 2006 yılında başlayan göç reform süreci doğrultusunda ülkeye gelen çocukların eğitim hakkına yönelik bazı çalışmalar yapılmıştır. Eğitim-öğretim hakkı Türk anayasasında da belirtildiği üzere mülteci ve sığınmacı çocuklar bakımından da bir hak teşkil etmekle birlikte 2016 tarihinde İltica Uygulama Talimatında da bu hakkın önüne bazı prosedürler konulmuştur. MEB’in 16 Ağustos 2010 tarihli “Yabancı Uyruklu Öğrenciler” adlı genelgesine göre mülteci ve sığınmacı çocukların okula kaydı için Türkiye’de ikamet izni bir zorunluluktur. Bu nedenle ikametgah harcı ödenmeyen ailelerin çocukları bu haktan yararlanamamıştır (Özer vd., 2016:90).

Uygulama talimatında eğitim kurumları ve STK’lar, yeni gelen çocukların eğitime erişimi konusunda teşvik etmesine karşın herhangi bir yasal yükümlülük bulunmamaktadır. 2013 yılından itibaren kamp dışı artan Suriyeli nüfus ile birlikte Suriye’de çocukların eğitim sorunlarının çözümlerine yönelik MEB, GİGM, AFAD ve YÖK önemli adımlar atmıştır. MEB, yeni gelenlerin eğitimine yönelik 2013 yılında “Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler” ve “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” adlı iki genelge yayınlamıştır. İlk genelge sorunların belirlenmesine yönelik bir yol haritası oluşturmaktadır. İkinci genelge ise kamp dışındaki eğitimi temel alarak uygulama örneklerinin artırılması, müfredata yönelik daha esnek ve ortak çözümler amaçlamıştır. 26 Eylül 2013 tarihli genelgenin 9. maddesinde oturma iznine sahip Suriyeli ailelerin çocuklarının okullaşma oranının artırılmasına vurgu yapılmıştır. 10. maddede ise oturma izni olmayan Suriyeli çocukların eğitim alanına yönelik çalışmalarda yerel yönetimler, ulusal ve uluslararası

kuruluşlarla beraber çalışmaları genişletmek ve bu kurumların çalışmalarının desteklenmesi, denetlenmesi ve kurumlar arası işbirliğinin artırılması desteklenmiştir.

2013 yılı Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik yaklaşımı ve politikaları bakımından yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Göç hareketinin ilk yıllarında mültecilerin kısa süre sonra dönecekleri varsayımıyla kısa vadeli çalışmalar doğrultusunda politikalar uygulanmıştır. Bu uygulamalar Suriyeli çocukların acil eğitim ihtiyacına yönelik geçici tedbirler niteliğindeki uygulamalardır. Suriyeli çocukların okullaşma, sınav ve diploma almasını yönelik uygulamalar 2013 yılından itibaren başlamıştır. Şehirlerde artmaya devam eden Suriyeli nüfus içerisinde yeni gelenlerin eğitimi öne çıkmasıyla Suriye müfredatına uygun Arapça program ve müfredat oluşturulmuştur.

Kamp dışı eğitim ihtiyacının artışı ile MEB, eğitim sürecini, yerel yönetimler, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla beraber eğitim konusundaki acil açığın kapatılmasına yönelik adımlar atmıştır. Ancak bu süreçte eğitim hizmetlerindeki ihtiyaçlara yönelik net bir mevzuatın olmaması, farklı illerde farklı uygulamaların yapılması ve açık bilgi paylaşımının olmaması gibi durumlar kamuoyunda tepkilere neden olmuştur.

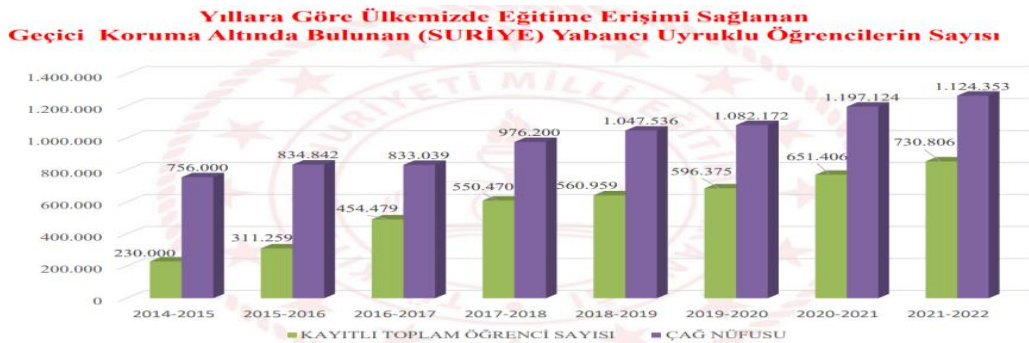
YUKK'un yürürlüğe girmesinin ardından Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulması, eğitim hizmetlerini yasal bir zemine oturtmuştur. 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği, Suriyelilerin hukuki statüsünü ve yasal çerçevesi belirleyerek eğitim, sağlık, sosyal hizmet erişimine dair düzenlemeler getirmiştir. Bu noktada 23 Eylül 2014 yılında 2014/21 sayılı "Yabancılar Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" adlı genelgede, Suriyeli çocukların eğitim hakkı temin altına alınarak ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile Suriyeli çocukların eğitimlerinin devamını sağlamak, sene kaybını önlemek ve MEB'e bağlı eğitim kurumlarına geçişinin sağlanması için Geçici Eğitim Merkezleri kurulmuştur.

GEM'lerin temel hedefleri olarak; Suriyeli öğrencilerin kendi ülkelerinde aldıkları eğitimden geri kalmamaları, ülkelerine döndüklerinde eğitim ve öğretim hayatlarında sağlıklı bir şekilde devam edebilmeleri veya bakanlığa bağlı her derecedeki eğitim kurumuna geçebilmeleri ve eğitimlerine ülkemizde devam etmek istemeleri halinde sene kaybının önüne geçilmesi amaçlanmıştır²⁹. GEM'lere ya da MEB'e bağlı eğitim kurumlarına kayıt yapılabilmesi için ilgili kurumlar tarafından "Yabancı Tanıtma Belgesi" verilmesi şartıyla uygun görülen kurumlara Suriyeli çocukların kayıt yaptırabileceği ifade edilmiştir. Bu yönerge ile birlikte 2010 yılında çıkarılan "Yabancı Uyruklu Öğrenciler" konulu genelge yürürlükten kaldırılmıştır. Bu genelge oturma izni dolayısıyla yabancı kimlik numarası

²⁹T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>

bulunmayan Suriyeli çocuklar için “Yabancı Tanıtma Belgesi” ile Türk okullarına kaydı için izin verilmiştir (Özer vd., 2016:91-92).

MEB, eğitim hizmetleri ile ilgili sürecin başından beri Suriyeli mülteciler hakkında düzenlemeler yapmıştır. Bunlardan biri de MEB, Suriyeli mültecilere verilen eğitimin belgelenmesi amacıyla 2015 yılında Suriyeli öğrenciler için “Yabancı Öğrenciler İçin Lise Yeterlik ve Denklik Sınavı” düzenlemiştir. Katılan öğrenciler arasından başarılı olan öğrencilere MEB onaylı diploma verildikten sonra mezun olanların ülkemizdeki kaydolmak istedikleri üniversiteye kişisel başvuru yapması gerekmektedir. Kişinin başvurusunu onaylamak ya da reddetmek üniversitelerin takdirindedir. MEB’in Suriyeli öğrenciler için yapmış olduğu diğer dikkat çekici çalışma ise mali giderler için FRIT (Türkiye’deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı) kapsamında AB Delegasyonu ile 300 milyon euro anlaşma imzalamak olmuştur. Asıl önemli adım ise Ağustos 2016 yılında belirlenen yol haritasıdır. MEB bu yol haritası kapsamında “Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü” kurmuştur. Bu kurum için ise “Göç ve Acil Durum Daire Başkanlığı” oluşturulmuştur. 2016’dan itibaren yapılan düzenlemeler de Suriyeli mültecilerin eğitim hizmetlerine ulusal sistem içerisinde erişim sağlaması ve Türk eğitim sistemi içerisinde entegrasyonu sağlamak olduğu ifade edilmiştir. Bunun göstergesi olarak da Suriyeli öğrencilerin, Suriye’deki müfredata göre Arapça eğitim veren GEM’lerin kademeli olarak kapatılması hedeflenmiştir (Erdoğan, 2021: 70). Şekil 3.5’te belirtildiği üzere T.C. MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü 2022 verilerine göre Türkiye’de Geçici Koruma Altında bulunan okul çağındaki (5-17 yaş) çocukların sayısı 1.124.353’tür. Bu verilere göre eğitim-öğretim sürecine dahil olan Suriyeli çocukların sayısı ise 730.806’tır. Bu rakam Suriyeli çocukların okullaşma oranının %65 olduğunu göstermektedir³⁰.

Şekil 3.4 Yıllara Göre Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Öğrenci Sayısı

Kaynak: http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf

³⁰T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü.
http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf

Yıllara göre okul çağındaki Suriyeli çocuk sayısında artış gözlemlenmesine rağmen eğitime yeterli erişimin sağlanmamasına ilişkin mevcut nedenler olarak şunlar belirtilmiştir: Suriye’de eğitim sisteminin 6+6+3 şeklinde olması ve lise eğitiminin zorunlu olmaması, ekonomik yetersizlikler nedeniyle ortaokul eğitiminin ardından Suriyeli çocukların çalışmaya başlaması, bazı illerde ailelerin üçüncü bir ülkeye göç etme isteği nedeniyle okula kayıt konusunda duyarlı olmamaları, dil bariyeri, göç sonrası okula devam edememe ve Suriyeli ailelerin geleneksel yapılarına yönelik tutum ve davranışlar olarak belirtilmiştir³¹. YÖK 2020 verilerine göre yüksek öğretim kurumlarına kayıtlı Suriyeli öğrenci sayısı ise 37.236’dır. 2020 yılı itibarıyla Suriyeli mülteciler devlet üniversitelerinde harçlardan muaf tutularak öğrenimlerine devam etmektedirler. Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarında öğrenim hayatlarına devam edebilmeleri konusunda çeşitli projeler yürütülmekle birlikte belirli koşulu sağlayan Suriyeli mültecilere burs imkanı sağlanmaktadır (Erdoğan, 2021: 71).

3.6.2.2. Eğitim Alanındaki Uygulamalar

İlk olarak Suriyeli mültecilere yönelik mali destek programı olan “Türkiye’deki Şartlı Eğitim Yardımı Programının Suriyelilere ve Diğer Mülteci Çocuklara Yaygınlaştırılması Programı” uygulamasıdır. 2003 yılında başlayan bu uygulama T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından zorunlu okul çağındaki öğrencilerin okula gitmesini teşvik etmek amacıyla başlamıştır. 2017 yılında Avrupa Birliği İnsani Yardım ve Sivil Koruma Ofisi tarafından finanse edilen bu uygulama, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, UNICEF, MEB, Türk Kızılay iş birliğiyle Suriyeli mültecileri kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Şartlı Eğitim Yardımı programının temel amacı çocukları olan yoksul ailelerin mali sorunlarını azaltmak ve çocukların düzenli olarak okula gönderilmesine teşvik etmektir (Erdoğan, 2021: 71).

Bu proje kapsamında en yoksul ailelere ve sosyal güvencesi bulunmayan Suriyeli ailelere belli bir nakit yardımı yapılmaktadır; ilköğretime devam eden Suriyeli erkek çocuklar için aylık 35 TL, ilköğretime devam eden Suriyeli kız çocuklar için aylık 40 TL, ortaöğretime devam eden erkek öğrenciler için aylık 50 TL, orta öğretime devam eden kız öğrenciler için ise aylık 60 TL’dir. 2019 UNICEF verilere göre bu yardımdan faydalanan Suriyeli çocuk sayısı 525 bindir (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 148, Erdoğan, 2021: 72).

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen bir diğer proje “Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PIKTES)”dir. FRIT

³¹T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü.
http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf

kapsamında AB tarafından bütçesi karşılanmakta olan bu proje, 2016 tarihinde başlayarak 26 ilde halen sürdürülmektedir. Projenin amaçları Geçici Koruma Altındaki Suriyeli çocukların eğitime erişimini artırmak, Türk eğitim sistemine entegrasyonunu desteklemek, eğitim kurumlarının ve personelinin operasyonel kapasitesini iyileştirmek olduğu belirtilmiştir³².

PIKTES projesi kapsamında 2020/7 sayılı “Yabancılar Öğrenciler Uyum Sınıfları” adlı uyum sınıfları Genelgesi ile Suriyeli çocukların Türkçe dil becerilerini geliştirmesi ve eğitim sistemine daha kolay uyum sağlanması amaçlanmıştır. Türkçe bilmeyen ya da Türkçe dil beceri düzeylerinin iyileştirilmesi için eğitimini tamamlayan Suriyeli çocuklar, Türkçe yeterlik sınavı ile istenen düzeyin altında kalması halinde uyum sınıflarına yönlendirilmektedirler. Türkçe dil eğitiminin yanı sıra Arapça dil eğitimi, telafi, destekleme, öğretmen, idari ve diğer personel eğitimlerinin verilmesi ve eğitim materyallerinin sağlanması belirtilen diğer faaliyetler arasındadır (Özer vd., 2020: 301).Devlet okullarında ve GEM’lerde ki müfredatın gerisinde kalan Suriyeli çocukların bu proje dahilinde eğitim almaya devam etmesi ortalama akademik başarının sağlanması için önemlidir.

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu’nun 2020 verilerine göre bu proje kapsamında Suriyeli çocuklar içerisinde 60.948 kişi Türkçe dil kursuna, 1.878 kişi Arapça dil kursuna, 45.658 kişiye ulaşım hizmetleri için kayıt ve 9.934 eğitim personeline maaş ya da teşvik sağlanmıştır³³.Bu veriler, mevcut Suriyeli çocuk nüfusuna göre değerlendirildiğinde kapasite sorunlarının varlığı ve fiziki koşullar göz önünde bulunması gerekmektedir.

3.6.2.3. Türkçe Dil Öğrenimi ve Meslek Kursları

Türkçe eğitim verilirken yabancı öğrenciler için mesleki eğitim de verilmiş olup hayat boyu öğrenme stratejisi ön planda tutulmuştur. Bakanlık tarafından farklı yaş grupları dikkate alınarak bu süreç daha verimli bir şekilde ortaya konmaya çalışılmıştır. Suriyelilerin en çok “Yabancı Dil” kurslarına rağbet göstermiş olup genel anlamda katılımcıların da çoğunlukta kadınların oranı daha fazla olduğu gözlemlenmiştir (Erdoğan ve Çorabatır, 2019:30).

MEB 2017 yılında “Yabancılar Yönelik Türkçe” eğitimi vermek için 5.468 Türkçe eğitim personeli ve 491 Rehberlik ve Psikolojik danışman olmak üzere toplam 5.959 geçici süreli eğitici (Eğitim Personeli) alımı yapmıştır. Bunun yanında Suriyeli öğrenciler için Yunus Emre Enstitüsü’nün geliştirdiği 925.000 adet basılan “Türkçe Eğitim” adında bir eğitim seti dağıtmıştır. Aynı zamanda Yunus Emre Enstitüsü’nün gerek yabancı uyruklu öğrenciler için gerekse Türkiye’deki mültecilere yönelik yabancılar Türkçe eğitimleri

³²<https://piktes.gov.tr/cms/Home/Hakkimizda>, 2022

³³Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. <https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/suriyeli-cocuklarin-egitim-sistemine-entegrasyonunun-desteklenmesi-piktes-ii-10396>

sağlamaktadır. Bu konuda da eğitimciler için “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi” adında eğitim ve sertifika programı sağlamaktadır (Demirel ve Kökçü, 2018: 1896-1897). Bu eğitimi alan eğitimciler vasıtasıyla yabancılara ve Türkiye’deki mültecilere Türkçe öğretimi sağlanmaktadır. Türkiye’de ayrıca TÖMER’in de yabancılara yönelik Türkçe öğretimi programları bulunmaktadır. Birçok üniversitenin bünyesinde anadili Türkçe olmayan öğrencilerin üniversitelerde Türkçe öğrenmesi sağlanmaktadır. TÖMER ayrıca bu alanda uzman eğitimciler yetiştirmek adına da eğitimcilere yönelik yabancılara Türkçe öğretimi konusunda sertifika programları sağlamaktadır (Yazıcı, 2020: 436). Bunun yanında Türkiye’deki Atatürk Üniversitesi de TÖMER’den ayrı olarak Dil Eğitimi ve Uygulamalı Araştırma Merkezi bünyesinde Türkçe eğitimi için eğitimci yetiştirme ve yabancı öğrencilere yönelik Türkçe eğitimi üzerine programlar sağlanmaktadır (Bakır, 2014: 452).

Bu eğitimler sayesinde mülteci vatandaşlar, üniversite eğitimi için Türkçe öğrenme imkanı bulmaktadırlar. Türkiye’de yapılan bu Türkçe öğretimi programları, mültecilerin yeterli Türkçe öğrenmelerini ve eğitime erişebilme olanakları neticesinde Türkiye’de toplumsal bütünleşme ve uyum anlamında önemli bir aşama kaydedilmektedir.

Türkçe eğitim verilirken yabancı öğrenciler için mesleki eğitim de verilmiş olup hayat boyu öğrenme stratejisi ön planda tutulmuştur. Bakanlık tarafından farklı yaş grupları dikkate alınarak bu süreç daha verimli bir şekilde ortaya konmaya çalışılmıştır. Suriyelilerin en çok “Yabancı Dil” kurslarına rağbet göstermiş olup, genel anlamda katılımcıların da çoğunlukla kadınlar olduğu gözlemlenmiştir (Erdoğan ve Çorabatır, 2019: 30). Mültecilerin Türkiye’ye olan göçleri neticesinde kendi anadillerinin yanında Türkçeyi de dil olarak öğrenmektedirler. Kültür ve dil ayrı olarak düşünülemez kavramlar oldukları için, dil öğrenimi aynı zamanda kültür edinimini, dolayısıyla da kültürleşmeyi ortaya çıkartmaktadır. Kültürleşme neticesinde mülteciler hem kendi kültürlerine hem de mülteci oldukları ülkenin kültürüne sahip olmaktadır. Bu durum çokkültürlülüğü de meydana getirmektedir (Ertek ve Süverden, 2020: 195).

3.6.2.4. Eğitim Alanındaki Bulgular

Suriyeli öğrencilerin eğitim hizmetinden faydalanması için kayıt-kabul, veri girişi ve belge düzenlemesi, öğrencilerin okula yerleştirilmesi, burs sağlama ve uyum zorluğu çeken öğrencilere yönelik gerekli yardım ve hizmet sağlama İl Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmektedir (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 120). Herhangi bir yerde kayıtlı olmayan bazı çocukların da geçici koruma kimlik kartları olmadığı için okula kayıt yapamayan bazı ailelerin de bu konuda sıkıntılar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Kaydı olanlar yakın okullara

gidebiliyorken kaydı olmayanlar ise yaşadıkları yerden uzak yerlere eğitim almak için gitme mecburiyeti olması servis ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Okula ulaşım sorunları, maddi yetersizlikten kaynaklı çalışma zorunluluğu ve geçici ya da kalıcılığa dair belirsizlik eğitime erişimde sorunlara neden olmaktadır.

Türkiye’de genel olarak eğitim alanında Suriyeli mültecilerle ilgili şöyle sorunlar vardır:

- Okul öncesi eğitimimkanı
- Okula başlayacak olan çocukların kayıt durumu
- Okula başlayan öğrencilerin ne kadar uyum sağlayabildiği, ne derece başarılı olabildikleri vb.
- Kayıt yaptığı halde okulu bırakanlar olması ve bunların temel sebebinin ne olduğu vb.(Erdoğan ve Çorabatır, 2019: 31).

Yapılan değerlendirmelere göre zorunlu göç ile gelen yabancılara yönelik eğitim hizmeti sağlamak adına Türkiye’de kapsamlı bir değişim gerçekleşmiştir. Birçok çalışma Suriyeli öğrencilerin okullaşamama nedenleri, temel eğitim sistemine katılımı zorlaştıran unsurlar olmuştur. Tek ebeveynli hanelerde yaşayan Suriyeli çocukların yoksunluk ve maddi yetersizlikler nedeniyle eğitime katılımda güçlük çekmesi temel sorun oluşturmaktadır. Suriye’den gelen birçok kadının eşlerini kaybetmesiyle hayat mücadelesi adına evin erkek çocuğu hakim kültürün getirisiyle birlikte de ‘ev reisi’ olarak görülmektedir. Bu nedenle erken yaşta çalışmak zorunda olan erkek çocuklar ve külfet olarak görülen kız çocukları erken evlenmeye mecbur bırakılmaktadır. Sosyo-ekonomik durumları iyi olmayan Suriyeli ailelerin çocukları ise okula ulaşım konusunda zorluk yaşamaktadır. Bu yüzden uzak mesafe okullara ve eğitim merkezlerine ulaşım oldukça durumu güçleştirmektedir. Kültürel nedenlerden dolayı da kız çocuklarının kent yaşamında sokağa çıkması tehlikeli görülmekte ve okul yaşanan yere yakınsa okula gönderilmesine izin verilmektedir. Pek çok Suriyeli aile mevcut etkinlik ve uygulamalar hakkında bilgi sahibi olmaması ve bilgi eksikliği gibi durumlar eğitim ekosistemine katılımı oldukça yavaşlatmaktadır. Örneğin Suriye’den gelen çocukların GİGM tarafından kayıtları yapılmamış olsa bile okula başlayabilir ve sonrasında bu çocuklar T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM tarafından kayıt işlemleri hızlı bir şekilde yapılabilir. Bu bilgiye erişim konusunda sorun yaşayan Suriyeli ailelerin çocukları okula geç başlamaktadır. Çoğu Suriyeli ailelerin yaşadığı sosyo-ekonomik zorluklar, ikamet edilen ilden ayrılmalari vesürekli konum değiştirmeleri çocukların düzenli eğitim hizmeti almasını zorlaştırmaktadır. Özellikle Suriyeli çocukların büyük çoğunluğunun Türkçe bilmemesi ve öğretmenlerin de

Arapça bilmemesi toplumsal uyum bakımından en çok zorlayan etmendir(Özçürümez ve İçduygu, 2020: 164-165).

3.6.3. Sağlık Hizmetleri

Kültürün parçası olan aile yapısı, roller, eğitim, iletişim türü, sosyoekonomik düzey, cinsiyet, evlilik, dil, din gibi konular sağlığa ilişkin faktörlerdir. Bu kültürel faktörler toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar hastalığın kabulü, sağlıkla ilgili davranışları, bireyin sağlık bilgisini, sağlık hizmetlerinden yararlanmayı, erken tanıya önlem almayı, sağlık personeliyle olan iletişimi, sağlıkla ilgili önerileri, sağlık personelinin hastayla olan iletişimi gibi konuları etkilemektedir (Temel, 2011: 44).

İnsanların farklılık gösteren kültürel değerlerine bakılmaksızın eşitlik, adalet ve haklar bakımından sağlık hizmetlerinden faydalanması temel bir haktır. Bu yüzden sağlık hizmetiveren kurum ve kuruluşlardan beklenen nitelikler şu şekildedir; toplum sorunlarına yönelik çözüm odaklı olmak, hizmeti sunan ve hizmeti alan kişiler arasındaki ilişkinin niteliği, sunulan hizmetin hizmeti alan tarafından kabul edilmesi, toplum sağlığına ve yaşam kalitesine sağlanan katkı, hizmetin ödenebilir, uyarlanabilir, yararlı, sürekli ve elde edilebilir olması, hizmetin tanınırlığı, hizmetin ulaşılabilirliği ve hizmetlerin alternatif seçim alanları bakımından olanak sağlaması gibi önemli kriterlerdir.

Sağlık hizmetinin kalitesini belirleyen bazı faktörler vardır. Bunlar; hizmetin zamanlaması, hizmeti sunanların uzmanlığı, hizmetin devamlılığı, hizmetin güvenilirliği, hastaların bekleme süreleri ve hizmete olan erişimleri, çalışanların davranışları, hizmetin doğru bir şekilde yapılması, hizmeti sağlayanların olası sorunlarda gerekli çözümler bulması gibi unsurlardır (Temel, 2011:46-47). Her etnik veya kültürel grup kendine has inançlar, değerler ve tutumlar doğrultusunda hareket etmekte ve yaşamına yön vermektedir. Farklı kültürlerden gelen bireylerin dolayısıyla sağlık ve hastalığa olan tutum ve davranışları farklılık göstermesiyle beraber sağlık hizmeti modeli, hizmetin alan bireyin etkin ve verimli bir şekilde faydalanması için bireyin kültürel özellikleri göz ardı edilmemelidir (Oran ve Yüksel, 2015: 10).

Bu başlık altında Türkiye’de ki Suriyeli mülteciler için uygulanan sağlık politikalarına ilişkin yasal düzenlemeler, uygulamalar ve bulgular ele alınmıştır.

3.6.3.1. Sağlık Hizmetlerine İlişkin Yasal Düzenlemeler

Savaştan kaçıp Türkiye’ye sığınan ve beslenme, barınma, sağlık gibi her türlü temel ihtiyacın giderilmesine ihtiyaç duyan Suriyeli mülteciler için planlanmış olan politikalar ve bunların gerçekleşmesine yönelik yasal düzenlemeler şunlardır:

- AFAD Yönetmeliği (19.20.2011)
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (04.04.2013)
- Geçici Koruma Yönetmeliği (22.10.2014)
- Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar (25.03.2015)
- AFAD ve Sağlık Bakanlığı Protokolü 2015 (01.07.2015)
- AFAD Suriyeli misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge (12.07.2015)
- Göçmen Sağlık Merkezleri / Birimlerine Dair Esaslarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Esaslar (04.11.2015)
- AFAD ve Sağlık Bakanlığı Protokolü 2016 (01.01.2016)

19 Şubat 2011 tarihli Başkanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi Yönetmeliği, zorunlu göç ile gelen kişilere yönelik sağlık hizmetlerine ilişkin yasal düzenlemedir. Bu yönetmelikte, sağlık hizmetlerinin acil durum ve afetlerde nasıl yürütüleceği belirlenerek zorunlu göç eylemlerinde sağlık hizmetleri, acil durum kapsamına alınmıştır. Yönetmelikte zorunlu göç ile Türkiye'ye gelen kişilere AFAD tarafından sağlık hizmeti sağlanacağı belirtilmiştir. YUKK'un 90. maddesine göre ise uluslararası koruma statüsü alamayanlar da dahil olmak üzere, sağlık hizmetlerinden faydalanacağı ve bu konuda herhangi bir sınırlamanın uygulanmayacağı ifade edilmiştir. YUKK'un 96. maddesinde ise sağlık hizmetlerine ilişkin toplantıların kamu kurum ve kuruluşları ile STK'lar işbirliği içerisinde yapılabileceği ifade edilmiştir.

2014 yılındaki Geçici Koruma Yönetmeliği'nde ise geçici koruma kapsamındaki kişilere yapılacak işlemlerden birinin sağlık kontrolü olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 20. maddesinde sağlık kontrolü dışında geçici koruma kapsamındaki kişilere sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler, tercümanlık vb. hizmetlerin sağlanabileceği belirtilmiştir. Sağlık hizmetlerine yönelik genel düzenleme ise bu yönetmeliğin 27. maddesinde belirtilmiştir. Bu maddede T.C. Sağlık Bakanlığı'nın Geçici Barınma Merkezleri içinde ve dışındaki sağlık hizmetlerinden sorumlu olduğu belirtilmiştir. Bunun için yeterli donanım ve personele sahip sağlık merkezleri kurulabileceği ifade edilmiştir.

Türkiye'deki vatandaşların zorunlu göçle gelen kişilere yönelik temel çatışma konularından biri olan ücretsiz sağlık hizmetlerinden faydalanılması konusu, bu maddenin 1. fıkrasının b bendinde belirtilen temel acil ve sağlık hizmetleri kapsamındaki tedavi ve ilaçlarından hasta katkı payı alınmaması hükmüdür. Bu kişilerden temel acil ve hizmetler

dışındaki 2. ve 3. basamak sağlık hizmetlerinden ücret alınmaktadır. 25 Aralık 2019 tarihinde ise bu hüküm temel acil ve sağlık hizmetlerindeki tedavi ve ilaçlarının belirlenen tutar veya oran üzerinden katkı payı alınabileceği şeklinde değiştirilmiştir. 25 Mart 2015 tarihinde ‘‘Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar’’adlı yönergede ise dernek ve yardım vakıflarının bakanlığın uygun göreceği yerleşim yerlerinde ücretsiz ve gönüllü olarak geçici korunanlara 6 aylık sağlık hizmeti verilebileceği belirtilmiştir. Göçmen Sağlık Merkezleri, T.C. Sağlık Bakanlığı’nın Türkiye Sağlık Kurumu tarafından hazırlanan 2015 tarihli yönergede geçici koruma kapsamındaki kişilere yönelik sağlık hizmetlerinde öne çıkaran kurumdur. Bu kurum, Geçici Barınma Merkezleri içinde ve dışında zorunlu göç sonucu gelen kişilere yönelik 1. basamak sağlık hizmetlerini vermek için kurulmuştur. Bu hizmetler; teşhis, tedavi, rehabilitasyon hizmetleri, aşı ve diğer koruyucu sağlık hizmetleri ve de yaş ve cinsiyet gruplarına yönelik izleme ve tarama gibi sağlık hizmetlerini kapsamaktadır. 1 Ocak 2016 tarihinde Sosyal Güvenlik Kurumu ile Sağlık Uygulama ve Tebliği arasındaki Hizmet Alım Protokolleri’nin yapılması AFAD’ı ön plana çıkarmaktadır. Bu protokolda, acil durum kapsamındaki bütün yabancıların sağlık hizmetlerinden yararlanacağı yinelenmiştir. Bu durum, acil göç yönetişimi kapsamında ele alındığından, AFAD bu konuda etkili olmuştur (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 179-181).

3.6.3.2. Sağlık Alanındaki Uygulamalar

Göç eylemi sosyal bir olgu olmasıyla birlikte göç edilen ülkenin istidam, eğitim, konut, çevre, alt yapı ve ulaşım imkanları sağlık hizmetlerine erişimi etkileyen önemli faktörlerdir. Göç edilen bölgede; yeterli sağlık kuruluşunun olmaması, ekonomik yetersizlik, sağlık güvencesinin olmaması, dil problemi, yetersiz beslenme, eğitim düzeyi ve zorunlu göçün getirdiği travmatik deneyimler, bireyin sağlık koşullarını olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle zorunlu göçle birlikte yaşanan travmalar, kişinin üzerinde bıraktığı psikolojik ve bedensel tepkilerle birlikte göç edilen bölgede kültürel farklılıkların belirgin olması bu süreci zorlaştırmaktadır. Ruhsal sorunların beraberinde göçmenlerde sıklıkla görülen bulaşıcı hastalıklar tedavi edilmezse ölümcül bir risk de taşımaktadır. Bu nedenle göç eden kişilere tıbbi ve psiko-sosyal tedavinin sağlanması bakımından temel sağlık hizmetlerine erişim desteği önemli bir aşamadır (Gümüş, 2015: 65).

Göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişim konusunda sınırlı hakları bulunurken kayıtlı göçmenlerin yasal statüleri gereği daha kapsamlı hakları bulunmaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliği’nin hazırlanmasının ardından Suriyeli mültecilere yönelik sağlık hizmeti sunumu tanımlanmıştır. Buna göre geçici koruma kimlik belgesine sahip olan Suriyeli mültecilerin

temel ve acil sağlık hizmetleri, T.C. Sağlık Bakanlığı kontrolünde ikinci/üçüncü basamak sağlık hizmetleri ve sigortası olanlar için T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından belirlenen bedeli geçmeyecek şekilde sağlık hizmetleri GİGM tarafından karşılanmaktadır. 2015 yılından itibaren geçici koruma kimlik belgesi olmayan kayıt dışı göçmenlere ve Suriyeli mültecilere yönelik ücretsiz birinci basamak sağlık hizmeti sunumu için Göçmen Sağlık Merkezleri kurulmuştur (Keleşmehmet, 2018: 122).

Sağlık Bakanlığı tarafından kurulan Göçmen Sağlık Merkezleri, Suriyeli mültecilerin temel sağlık hizmetlerine erişimleri artması, dil ve kültürden kaynaklanan sorunlarının çözümü için kurulmuştur. GSM’ler Suriyeli mültecilerin yoğun yaşadıkları bölgelerde aile hekimliği uygulamasına benzer bir şekilde, ortalama her 4.000 kişiye hizmet verecek bir doktor ve sağlık çalışanından oluşan bu birimler aile hekimliği için tanımlanan fiziki ve teknik kapasiteyi taşımaktadır.³⁴

GSM’ler Suriyeli sağlık çalışanlarının ve iki dil bilen (Arapça-Türkçe) 1121 hasta yönlendirme personelinin istihdam edildiği zorunlu göç ile gelen kişilerin gereksinim ve tercihlerine uygun hizmet sunma amacıyla kurulan birinci basamak sağlık kuruluşlarıdır. T.C. Sağlık Bakanlığının ve WHO tarafından desteklenen *“Türk Sağlık Sistemi İçinde Suriyeli Sağlık Çalışanlarının Kapasitelerinin Geliştirilmesi ile Kendi Nüfuslarına Hizmet Verecek Şekilde Kültüre Dayalı Sağlık Hizmetlerinin Desteklenmesi: Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezlerinin Kurulması ve İdare Edilmesi Projesi”* adlı çalışma isminden anlaşılabacağı üzere bu birimlerin kültürel boyutuna vurgu yapılmıştır (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 199). Bu proje kapsamında 29 ilde Göçmen Sağlığı Merkezi kurularak Suriyeli 787 doktor, 34 dış hekim, 1149 hemşire gerekli adaptasyon programı verildikten sonra istihdam edildiği belirtilmiştir.³⁵

Suriyeli mültecilere yönelik sağlık hizmeti sunumunu geliştirmek amacıyla 2016 yılında T.C. Sağlık Bakanlığı ve AB iş birliğiyle yürütölen diğer proje ise “Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi” kısa adıyla “SIHHAT” projesidir. AB tarafından FRİT kapsamında finanse edilen bu projenin hedefleri; Suriyeli mültecilere yönelik birincil ve ikincil sağlık basamak sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, GSM’lerin sayısını ve hizmet sunum kapasitesi artırmak ve Suriyeli sağlık çalışanlarının desteklenmesidir. Birçok branş dalında uzman doktor ve psikologların bulunduğu “Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezi”

³⁴Göçmen Sağlık Merkezi. <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/g%C3%B6%C3%A7men-sa%C4%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-merkezleri.html>

³⁵T.C. Sağlık Bakanlığı. <https://www.saglik.gov.tr/TR,87665/avrupa-bolgesi-goc-ve-saglik-yuksek-duzeyli-toplantisi-istanbulda-gercekleştirildi.html>

olarak adlandırılan yeni birimler kurulmuştur. Bu birimler eğitim merkezi olarak da hizmet vermektedir. Bu kapsamda GSM’lerde istihdam edilecek olan Suriyeli sağlık çalışanlarına eğitimler düzenlenmektedir (Keleşmehmet, 2018: 122).

2021 yılında projenin ikinci fazı başlatılarak sağlık hizmetlerinin desteklenmesine yönelik çalışmalar devam etmiştir. Suriyeli mültecilere yönelik mevcut sağlık sistemini iyileştirme, Türkiye genelinde Göçmen Sağlık Merkezlerini yaygınlaştırmak, sağlık tesisleri için tıbbi cihaz, aşı ve vitamin temini üzerine çalışmalar yapıldığı ifade edilmiştir. Göçmenlerin yoğun yaşadıkları bölgelerde 181 Göçmen Sağlığı Merkezi ve 10 Toplum Ruh Sağlığı Merkezi kurulmuştur. Sağlık Bakanlığı verilerine göre bu merkezlerde 2011-2021 arası 93 milyonu aşkın muayene, 2.5 milyon ameliyat, 930 bini aşkın mülteciye acil sağlık hizmetleri sunumu ve 2014-2021 yılları arasında ulusal aşı takvimine uygun olarak 8.6 milyon doz aşı yapılmıştır. SIHHAT projesinin ikinci fazında faaliyet alanları; üreme sağlığı ve psiko-sosyal destek çalışmalarının kapasitesini artırma, mültecilerin sağlık okur-yazarlığını geliştirme, dezavantajlı grupların sağlık hizmetine erişimi için Mobil Sağlık Araçları sağlama, Suriyeli sağlık personelinin kapasitesini artırmasına yönelik eğitim faaliyetlerinin gerçekleşmesi ve sağlık alanından politika üretim araçlarının aktif olarak kullanılması olarak belirtilmiştir.³⁶

SIHHAT projesinin Suriyeli mültecilerin dil ve kültür farklılıklarından kaynaklı sorunların aşılması ve sağlık hizmetine erişimin iyileşmesi bakımından önemli katkıları bulunmaktadır. Suriyeli sağlık çalışanlarına eğitim programları düzenlenmesi ve onlara çalışma imkanı sağlanarak çeşitli gereksinimlerin karşılanması sağlık alanındaki teknik kapasiteyi artırmaktadır. Ruh sağlığı merkezlerinin kurulması da geçmiş travmatik deneyimler ve kültürel farklılıklardan kaynaklı gereksinimlerinin dikkate alınması açısından önemlidir.

Covid-19 küresel pandemi sürecinin başlamasıyla beraber Suriyeli mültecilere sunulan sağlık hizmetleri konusunda birçok çalışma yapılmıştır. Covid-19 konusunda GSM’ye başvuranlar için mültecilere konu hakkında bilgilendirme, ateş ölçümü ve gerekli hallerde hastaneye yönlendirilmektedirler. GSM’de Suriyeli sağlık çalışanları için Sağlık Bakanlığı, Covid-19 Algoritmalarını Arapça’ya çevirmiştir. Personellerin pandemiden korunması için gerekli materyallerin temini sağlanmakla beraber GSM’lerde ve internette pandemi hakkında bilgilendiren Arapça dokümanlar bulunmaktadır. Sağlık Bakanlığı ve Dünya Sağlık Örgütü mültecilere yönelik temel bilgilendirme dokümanlarının yer aldığı web sayfası hazırlamıştır. STK’lar ve uluslararası örgütler, farklı dillerde bilgilendirici dokümanlar hazırlamasının yanı sıra sağlık okur-yazarlığının artması için broşürler ve farklı görseller oluşturmuştur (Mardin

³⁶<http://www.sihhatproject.org/hakkimizda.html>

vd., 2020: 15-16).Ayrıca geçici koruma kimlik bilgileri olan Suriyeli mülteciler 182 numaralı Merkezi Hastane Randevu Sistemi resmi web sitesinden veya mobil uygulamasından Arapça dil seçeneği ile Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerden randevu alabilmektedir.³⁷

3.6.3.3. Sağlık Alanındaki Bulgular

Sağlık hizmetleri sunumunda hastanın kendini doğru ifade edebilmesi açısından Suriyeli mülteciler için iletişim olanaklarını artırmak önemlidir. Özellikle acil hizmet sunumunda Suriyeli mülteciler dil sorunu nedeniyle ambulans çağırma konusunda sorun yaşamaktadır. Suriyeli mültecilerin sağlık sigortası sadece ikamet ettikleri şehirlerde geçerli olması ve sağlık güvencesine sahip kişi sayısı net olarak bilinmemesi ve sağlık güvencesi olmaması durumunda sağlık hizmetlerine erişimin engellenmesi temel sorunlardır. Sağlık hizmetlerine erişimin şehir temelli olarak kısıtlanması bu durumun göç kontrol mekanizması olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Hastanelerde Suriyeli mültecilere yönelik kayıt ve sağlık güvencesi kapsamı konusunda hastanelerin işleyişleri birbirinden farklı olmaktadır. Ayrıca sağlık çalışanlarının Suriyeli mültecilere yönelik ilgili mevzuatları hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması hastanelerdeki işleyişleri farklılaştırmaktadır. Metropol şehirlerde sağlık çalışanlarının yeterli sayıda olmaması da sağlık hizmetlerini kısıtlayan önemli nedenler arasındadır (Mardin, 2019: 122-123).Türkiye'deki sağlık hizmetleri konusunda bilgi sahibi olmayan yeni gelen Suriyeli mülteciler, hizmete ulaşımın zor ve paralı olduğunu düşünmektedir. Ağır şartlarda çalışan mültecilerin yetersiz beslenmeyle beraber daha çok sağlık sorunu yaşadığı tespit edilmektedir (Aydın, 2021: 238).

Mültecilerin kayıt sorunu çözülmeli hastanelerde tercümanlık yapacak personel sayısı artırılmalıdır 112 acil sağlık çağrı sistemi ve 182 MHRS sisteminde Arapça bilen personel istihdam edilerek telefonla sesli iletişime geçme seçeneği eklenmesi randevu alma konusunda kolaylık sağlayacaktır. Hastane kapasiteleri ve donanımlarına göre Suriyeli mültecileri hastanelere yönlendirmek işleyiş sürecindeki karmaşıklığı azaltacaktır. Özellikle yeni gelen Suriyeli mültecilere yönelik bilgilendirme faaliyetleri artırılmalı ve sağlık koşulları yaşam koşullarına göre şekillendiği için ekonomik şartlar göz ardı edilmemelidir.

3.7. Türkiye’de Yerel Yönetimler, STK’lar ve Suriyeli Mülteciler

Suriyeli mültecilerin genel olarak güneydoğu sınırlarında, İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde yaşamalarından dolayı merkezi yönetim, Suriyeli mültecilerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için daha kapsayıcı ve etkin bir şekilde hareket etmesi gerekmektedir. Ancak

³⁷<https://multeciler.org.tr/hastane-randevu-sistemine-arapca-dil-destegi-eklendi/>

yerel yönetimler, Suriyeli mültecilerin ihtiyaçlarını karşılama bakımından özel bir kapasiteye sahiptir. Yerel yönetim, Suriyeli mültecilerle iletişim kurma, onları belirli konularda bilgilendirme ve bölgesel ihtiyaçları planlama bakımından etkin bir aktördür (Dromgold, 2016: 134).

Özellikle Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa gibi Suriyeli mülteci nüfusunun yoğun olduğu kentlerde ev sahipliği yapan kentlerin artan sorumlulukları görülmektedir. Fakat Suriyeli mültecilerle ilgili çalışmalarda en büyük sorun merkez ve yerel yönetim arasındaki koordinasyon eksikliğidir. Bununla birlikte finansal zorluklar, insiyatif kullanma konusunda çekimser kalma gibi durumlar yerel yönetimlere daha fazla yetki verilmesi konusunu tartıştırmaktadır. Zaman içerisinde sınır şehirlerinin geçmişten gelen deneyimleri ve bilgileri, sınır şehirlerini kitlesel göç hareketliliği konusunda daha deneyimli ve çözüm odaklı hale getirmiştir. Bu süreçte sınır şehirlerinden büyük şehirlere doğru göç hareketliliği başlamış, özellikle 2015 sonrası İstanbul, Adana, Mersin, İzmir ve Bursa gibi büyük şehirlerde zaman içerisinde kitlesel göç hareketiyle karşı karşıya kalmıştır (Kaya, 2020: 4).

Suriyeli mültecilerin temel hizmetler için devlet desteği almasına yönelik öncelik maddi yetersizliklerini kanıtlamaları gerekmektedir. İstanbul'daki belediyelere değinmek gerekirse Üsküdar Belediyesi bu durumu şöyle ifade etmiştir: Kişi emniyete kayıt olduktan sonra muhtardan yoksulluk belgesi alınmakta ve sosyal hizmetler birimine başvurduktan sonra bir hafta içinde belediye tarafından eve bir görevli gönderilmektedir.

Suriyeli mülteciler faturalarını ödeyemiyorsa çeşitli hayır kurumlarına yönlendirilmektedir. Fatih Belediyesi ise yardıma ihtiyacı olan Suriyelileri İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler bölümüne veya AFAD'ın İstanbul İl Müdürlüğü'ne yönlendirmektedir. Eyüp Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü ise ailelere yiyecek, giyecek ve ev eşyaları gibi ihtiyaçlara destek olmaktadır. Barınma sorunu İstanbul'daki ilçelere göre farklılık göstermektedir. Suriyeli mülteciler Başakşehir ve Bağcılar ilçelerinde daha çok konut bulabilirken Üsküdar ve Pendik Belediyesi ise konut bulmanın bu bölge de oldukça zor olduğunu belirtmiştir. Esenyurt Belediyesi de barınma ve temel ihtiyaçlara erişim konusunda büyük bir sorun olmadığını ifade etmiştir. Bu durumun nedeni bölgeden bölgeye değişen yaşam standartlarıyla beraber farklı fiyatlandırılmış konut kiralardır. Sağlık hizmetinde dikkat çeken çalışmalar ise Sultanbeyli Belediyesi'ne ait kliniklerde Suriyeli doktorların çalışması ve hasta gerekli tedaviyi alamazsa daha kapsamlı bir sağlık kurumuna yönlendirilmeleridir. Eyüp belediyesi, sağlık hizmetlerine ilişkin erişimin kolay olduğunu belirtmiş, Suriyeli doğum yapan kadın mültecileri anlaşmalı oldukları bir hastaneye göndermektedirler. Esenyurt Belediyesi ise sağlık hizmetlerine erişimin büyük bir sıkıntı

olduğunu ifade etmiştir. Bu sıkıntının temel nedeni ise mülteciler ve sağlık çalışanı arasındaki iletişim eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

Eğitim hizmeti ise dil bariyeri ve sosyo-ekonomik yetersizliklerden dolayı karmaşık bir durumdadır. Fakat Suriyeli öğrencilerin uyum sürecini hızlandıran birçok çalışma vardır. Örneğin Bağcılar ilçesinde Suriyeli mültecilere Arapça ve Türkçe eğitim veren 3 okul bulunmaktadır. Güngören Belediyesi Eğitim faaliyetlerini takip etmek adına 2 Suriyeli okulla birlikte çalışmaktadır. Bu okullara diğer ilçelerden katılım yüksektir. Eğitim müfredatının Suriye'dekiyle aynı olmasıyla beraber Türkçe dil dersleri de verilmektedir. Ayrıca Esenyurt Belediyesi'nde de Suriye'deki müfredata uygun okul açmıştır. Sancaktepe Belediyesi hem Türkçe hem Arapça eğitime sahip okullar hakkında tavsiye vermekle beraber geçici eğitim merkezlerinde çocukların eğitim hizmeti alabilmesi için çeşitli işbirlikleri yapmaktadır (Woods ve Kayalı, 2017: 14-15).

2017 sonrasında Adana'da Suriyeli mültecilerin sayısında büyük bir artış gözlemlenmiştir. İl Göç idaresi 2021 verilerine göre Adana en çok Suriyeli mülteci barındıran ilk on il arasındadır. 2018 tarihinde Göç ve Göçmen İşleri Şube Müdürlüğü kurulmuştur. Temel yaşam malzemeleri ve barınma ihtiyacının kurumsal düzende karşılanabilmesi için çok sayıda kamu kurumu, uluslararası kuruluşlar ve STK'lar ile birlikte iş birliği gerçekleştirmiştir. 2017 sonrası artan kitlesel göç hareketleri ile birlikte Kent Konseyi temel ihtiyaçlara erişim noktasında önemli bir işlev görmüştür. Suriyeli mültecilere verilecek hizmetleri gerçekleştirmek adına Türkçe öğretecek eğitimcilerin eğitimi gibi birçok program uluslararası işbirlikleriyle yerel düzeyde hayata geçirilmiştir. 2018 yılında ILO ile entegre şekilde çalışabilmek ve hizmet sağlayabilmek için Göç ve Göçmen İşleri Şube Müdürlüğü bünyesinde Göçmen Koordinasyon ve Uyum Merkezi kurulmuştur. Adana Büyükşehir Belediyesi, bu kurumla birlikte göçün koordineli yönetimi, bir takım danışmanlık hizmetleri sunma, Türkçe dil kursları düzenleme, göçmenlere yönelik bilgilendirme faaliyetleri, meslek edinme kursları düzenleme ve göçmenlerin formel işgücü sağlama konusunda çalışmalar yapmıştır. Göçmen Koordinasyon ve Uyum Merkezi'ne gelen göçmenlerin talepleri ve problemleri çözümlene kadar takip edilmektedir. İstihdam sağlama adına İŞKUR, IOM ve Dünya Bankası ile yapılan çalışmalar içerisinde mültecilerin bu kurum aracılığıyla işe yerleştirilmeleri sağlanmaktadır (Kaya, 2020: 20-22).

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, kitlesel göç hareketi karşısında ilk harekete geçen belediyeler arasındadır. Suriyeli mültecilerin yoğun bulunduğu bir diğer şehir olan Gaziantep göç yönetimini sağlamak ve kapasiteyi artırmak adına ilk ve tek müdürlük olan Göçmen İşleri Şube Müdürlüğü'nü kurmuştur. Şube müdürlüğünün kurulmasındaki amaç etkin sosyal

hizmet sunumu yapabilmektir. Gaziantep belediyesi, ulusal ve uluslararası kuruluşlar orta ve uzun vadeli planlar yaparak kitlesel göçü koordineli bir şekilde yönetmek için çalışmalar yapmıştır. 2016 yılında Ensar Toplum Merkezleri, IOM'un teknik ve finansal desteğiyle kurularak Suriyeli mültecilere yönelik hukuk, sağlık, istihdam, eğitim, sosyal hizmetler, kültürel ve sportif faaliyetler alanlarında danışmanlık ve bilgilendirme hizmetleri vermektedir. TÖMER ile birlikte İngilizce, Türkçe ve Arapça dil kursları düzenlenmiş ve çeşitli spor ve sanat alanlarında dezavantajlı gruplara ulaşılmaya çalışılmıştır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, sosyal risk haritasını çıkarmak adına Sosyal Araştırma Merkezi kurmuştur. Toplum ve araştırma merkezlerinin yanında birçok sosyal hizmet ve destek sağlanmıştır (Kaya, 2020: 30-31).

Hatay, Suriye iç savaşından 2011'den bu yana en çok etkilenen illerden birisidir. Hatay Büyükşehir Belediyesi hazırlamış olduğu planda TUIK ve DOĞAKA ile işbirliği içerisinde 2020-2024 stratejik planını belirlemeye çalışmıştır. Bu çalışmada öncelikli konu Suriye'den gelen göç ve etkileri araştırılması olmuştur. Bu çalışmalar sonucu Suriyeliler arasında nüfusun hızlı artışı, Hatay'dan yurtdışına göç eden eğitimli nüfustaki artış, boşanma oranlarının yükselmesi, kişi başına düşen doktor sayısının ülke ortalamasının altında olması diğer tespit edilen sorunlardır. Hatay, Türkiye'nin Suriye ile en uzun kara sınırına sahip olmasından dolayı bu göç hareketliliğinden önemli derece de etkilenmiş ve sosyoekonomik yapıda önemli değişiklikler gözlemlenmiştir. Gelen göç hareketi ile birlikte Suriyeli mültecilerle coğrafi yakınlığın yanı sıra akrabalık ve kültürel bağların olması Hatay ilinin en fazla Suriyeli misafir barındıran iller arasında olduğunu göstermektedir. Suriyeli mülteciler için 2011'den bu yana geçici kampların hazırlanması, yol hizmetleri, içme ve kullanım suyu temini, kanalizasyon alt yapısı hazırlama ve göçmenlerin sağlık hizmetlerinden faydalanabilmesi için birçok hizmet Büyükşehir Belediyesi tarafından karşılanmaktadır.

Zaman içerisinde ortaya çıkan diğer talepler Büyükşehir Belediyesi imkanları doğrultusunda karşılanmaya çalışılmıştır. Sunulan bu hizmetler kapsamında içme suyu, atık su arıtma, kamuya açık alanlara erişim, sosyal yardım ve hizmetler gibi yerel hizmetler sunulmuştur. Hatay Büyükşehir Belediyesi kitlesel göçü yönetim faaliyetlerinde işlerliğini arttıran bir diğer etmen ise farklı aktörlerle olan iş birlikleri de olmuştur. Kent Konseyi'nin aktif çalışmaları bu göçün sorun ve sıkıntılarını en aza indirmeye çalışmıştır. Hatay Büyükşehir Belediyesi çok kültürlü tarihinin etkisiyle de birçok kültürel alanda projelere öncelik vermiştir. "Hatay E-Turizm Haritası Yapılması" adlı projesinde şehrin zengin tarihsel ve kültürel yapısını tanıtmak adına Türkçe, İngilizce ve Arapça olarak bu veriler sağlanmıştır. Özellikle Arapça dil seçeneğinin olması Suriyeli mültecilerin şehrin kültürel

mirasına ulaşımını mümkün kılmıştır. Kültürel Erişim Noktası Projesi ise kültürel çoğunluğa vurgu yapmak üzere hazırlanmıştır. Bu proje Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay Büyükşehir Belediyesi, İstanbul ve İzmir illerini de dahil edilerek kapsayıcı Kent inşası amacı güdülmüştür. TÜBİTAK tarafından finanse edilen bu proje ortak kültürel miras, çok kültürlülük, medeniyetler beşiği olma vurgusunu içeren projeler kapsamaktadır (Kaya, 2020: 41-43).

Mersin, Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadığı bir diğer Akdeniz ilidir. Özellikle sosyoekonomik seviyesi yüksek mülteciler Mersin ilini tercih etmiştir. Gelir seviyesi yüksek Suriyelilerin Mersin’de kurduğu işletmeler aynı zamanda yerel halk içinde iş imkanı sağlamıştır. Adana, Hatay, Gaziantep ve Kilis illerine kıyasla Mersin ilinde yaşayan Suriyeli Mültecilerin sosyoekonomik durumu daha yüksek seviye de olduğu belirtilmiştir. Mersin’de yaşayan Suriyelilerin sosyoekonomik alanda daha görünür olması 2013 sonrasında yoğun olarak Mersin’i tercih eden Suriyelilere özgü bir durumdur. Fakat Suriyeli Mültecilerin şehirdeki artan nüfusu ihracat rakamlarını, girişimcilik endeksini, şehrin iktisadi zenginliğini arttırırken diğer yandan; hızlı kentleşme süreci, kaynakların yetersizliği gibi benzeri nedenlerden dolayı Mersin’de bazı sosyal ve mekansal uyum problemleri ortaya çıkmaktadır.

2019 yılında Mersin Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı tarafından UYUM Masası birimi oluşturulmuştur. Mersin’de ki hızlı Suriyeli nüfusu artışı ile beraber yerel hizmetlerin temsilcileri ve diğer sivil toplum örgütleri kamuda ki temsilciliklerini arttırmak adına iş birlikleri yapmışlardır. Suriyeli mültecilere yönelik hizmetlerin sunulmasının yanı sıra Covid-19 ile küresel pandemi salgın sürecinin başlamasıyla beraber daha etkili hizmet sunumu için birçok çalışma yapmıştır. Mültecilere yönelik düzenli sağlık kontrolleri, uluslararası göç örgütü desteği ile maske, eldiven, dezenfektan, sabun gibi çeşitli hijyen malzemeleri dağıtılmıştır. Uluslararası Göç Örgütü ve İhtiyaç Haritası’na göre 0-12 yaş arası bebeği olan ihtiyaç sahipleri ve yerel halk için bebek kitleri hazırlanmıştır. İhtiyaç sahibi ailelere bu paketler temin edilerek toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi amaçlanmıştır (Kaya, 2020: 50-53).

2011’den beri birçok sivil toplum kuruluşları ve sendikalar, Türkiye’ye gelen Suriyeli mültecilere yönelik birçok çalışmada yer almışlardır. Sayıları 3 milyonu aşan Suriyelilerin çok az bir kısmı kamplarda kalmakta ve çoğu ülkenin dört bir yanında yaşamını sürdürmektedir. Barınma, çalışma hakkı, yoksulluk ve hizmetlere erişim gibi birçok konuda Türkiye’nin farklı şehirlerinde yaşam savaşı vermektedirler. Misafirlik vasıflarının devam etmesi ve ilerleyen süreç içerisinde konumlarının belirsiz oluşu, Suriyelilerin yaşam koşullarını iyileştirme ve onların ülkeye uyumu önemli bir konu haline gelmiştir. Türkiye’de Suriyelilere yönelik temel haklara erişim adına birçok yasal düzenleme ve çalışmalar yapılmış

olsa da kamu kurum ve kuruluşları ile birlikte STK'larında Suriyelilere yönelik yaptıkları çalışmalar sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan büyük önem taşımaktadır. (Akbulut, 2020: 2310)

Türkiye'de Suriyeli mültecilere yardım eden başlıca STK'lar; Sığınmacıları İzleme Platformu, USAK, İGAM, Bilgi Çoça, Başak Kültür Sanat Vakfı, Mavi Kalem Derneği, BMMYK, SKYGD, İKGV, Urfa Barosu, İGAMDER, Sivil Düşün Akademi Lisan ve İlmi Araştırmalar Derneği, İHH gibi STK'lardır. Bu kuruluşlar hazırladıkları çalıştaylar, raporlar, araştırmalar ve broşürleri hem devlet kurumlarına hem yerel halka hem de Suriyelilere bildirmektedir. Özellikle kamp dışında yaşayan Suriyeli mülteciler barınma ve beslenme koşulları konusunda çok zor şartlar altında yaşamaktadırlar. Şanlıurfa'da 60'a yakın sendika, Deniz Feneri, İHH, Mazlum Der gibi birçok STK, 2012'de Şanlıurfa STÖ İnsani Yardım Platformu'nu oluşturmuştur. Valilikle birlikte yardıma muhtaç Suriyelilere gıda ve barınma yardımı sağlamışlardır. Batman'da Suriyelilerle Dayanışma ve Yardımlaşma Girişimi, kent dışında yaşayan Suriyeli mültecilere yönelik gıda ve barınma konusunda yardımlarda bulunmuşlardır. Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ise iç savaşın sürdüğü Suriye'ye gıda yardımında bulunmuştur. Uluslararası Mavi Hilal Vakfı, çocuk dostu alanlar kurmuş, gıda ve temel ihtiyaç malzemelerinden oluşan yardım paketleri dağıtmışlardır. Ayrıca barınma merkezlerine sıcak yemek ve gıda yardımı da yapılmıştır. Hayata Destek Derneği, Nakit Yardımı Programı oluşturarak düzenli olarak her ay 4300 aileye yardım etmiştir. İHH, Kızılay, Mazlumder, Yeryüzü Doktorları gibi pek çok ulusal ve uluslararası kuruluş gıda ve barınma konularında Suriyeli mültecilere yardım etmiştir. Kamp dışında düşük ücretli, eşyasız ve sağlıksız mekanlarda birçok aile bir arada yaşamaktadır. Özellikle mülteci kadınlar ve çocukların kayıtları olmaması ve maddi yetersizlikten dolayı ilgili sağlık hizmetlerine erişimleri oldukça zordur. Çeşitli kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar ve yardım kuruluşları sosyal sorumluluk kapsamında çeşitli yardım kampanyalarında bulunmuşlardır. Ayrıca mültecilerin kendi açtıkları sağlık merkezlerinde sunulan hizmetler ve Suriyeli sağlık çalışanlarının evlerde verdikleri sağlık hizmetlerinden faydalanmaktadırlar. Kötü muamele ve ayrımcılıktan korundukları için Suriyeli mülteciler bu imkanlardan memnundurlar. Sivil Toplum için Destek Vakfı ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği ise bu açığı kapatmak için birçok faaliyet yürütmüştür. Bunlar; beş yaş altı çocuklar için sağlık durumlarının tespiti amacıyla düzenli sağlık kontrolleri ve beslenme yetersizliğine sahip çocuklar Çok Yönlü Destek Merkezlerinde uzman personel tarafından tedavileri sağlanmıştır. Suriyeli hamile ve emziren kadınlar için sağlık bilgisi konusuna danışmanlık ve çocukların beraber oyun oynayabilecekleri etkinlikler düzenlemiştir. Uluslararası Mavi Hilal Vakfı, Kilis'te 52 yataklı bir hastane kurmuştur. HDD, Yeryüzü Doktorları, Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı, Halkların Köprüsü Derneği, Uluslararası Mavi Hilal Vakfı, Helsinki Yurttaşlar Derneği Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, Mazlum-Der, Türk

Tabipler Birliği, Psikiyatristler Dernekleri, Sınır Tanımayan Doktorlar kamp ve kamp dışında kalan Suriyelilere sağlık hizmeti veren öncü STK'lardır (Türk, 2016: 148-149).

Eğitim alanına ise çocuk yaşta çalışmak zorunda kalan ya da eğitim kurumlarında ayrımcılığa maruz kalan Suriyeli çocukların okullaşma oranı düşük ve yeterli düzeyde eğitim hizmeti sağlanamamaktadır. Bu alanda Mavi Hilal Vakfı, Mavi Kalem Derneği, Bilgi oa gibi birçok STK, Suriyeli mülteci çocuklara yönelik eğitim hakkında bilgilendirme, okuma-yazma eğitimi, sanat ve psiko-sosyal destek çalışmaları, okul yapımı, bina kiralama, çocuklarla irtibatla olan öğretmenleri bilinçlendirme, eğitim materyallerinin Arapça'ya çevrilmesi, mesleki eğitim gibi çeşitli alanlardaki alışmaları MEB ile birlikte yürütmektedirler (Akbulut, 2020: 2318).

Eğitim alanında STK'lar arasında öne çıkan bir diğer kuruluş ise SGDD'dir. 2013 yılında başlayan ve halen devam eden 'çok Yönlü Destek Merkezleri' adlı projesiyle her yaştan kişiye Türkçe ve Arapça dil kursları, bilgisayar ve sanat eğitimleri verilmiştir. Bu projeyle Suriyeli mültecilerin çalışma yaşamına katılımı ve dil bilgisi yetersizliğinin giderilmesi istenmiştir. 'SADA- Kadın Güçlendirme ve Dayanışma Merkezi Projesi' ise SGDD ve ASAM'ın ortaklığında aktörler arası etkileşimin gerçekleştiği bir projedir. Bu aktörler; AB Bölgesel Güven Fonu, finansmanı Japon hükümeti tarafından sağlanan Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, Uluslararası alışma Örgütüve Gaziantep Büyük Şehir Belediyesi'dir. Bu proje kadın ve kız çocuklarının ekonomik olarak kendilerine yetebilir olmaları için Türkçe dil kursları, bilgisayar işletmenliği ve kuaförlük meslek edinimini arttıracak kurslar sağlamıştır. 2016 yılında ise SGDD ve ASAM, Amerika Birleşik Devletleri Nüfus, Mülteciler ve Göç Bürosu tarafından bütçesi karşılanan bir proje başlatmıştır. Bu projede Adana ve İstanbul'da Türkçe ve İngilizce dil kursları verilen eğitim merkezi ve mesleki eğitim kursları verilmesi amaçlanmıştır. SGDD-ASAM, UNFPA'nın desteğiyle de 'Kadınlar ve Kız çocukları için Güvenli Alan' projesi gerçekleştirmiştir. "Al Farah Çocuk ve Aile Destek Merkezleri" projesiyle SGDD-ASAM Ankara, Adana, Gaziantep, İzmir ve İstanbul'a Çocuk ve Aile Destek Merkezleri kurulmuştur. Bu merkezlerin amacı dil kursları ve etüt hizmetleri vermenin yanı sıra sosyal hukuki danışmanlık, sağlık ve beslenme konularına da yardımcı olmaktadır. (Özçürümez ve İçduyuğu, 2020: 160-162).

Suriyeli mültecilerin kentsel alanlarda yaşamaya başlaması ile birlikte kültürel farklılıklardan kaynaklı sorunların çözümü, eğitim, istihdam ve sağlık hizmetlerine erişimin artması ve iyileşmesi adına yerel yönetimlerin ve STK'ların faaliyetleri oldukça önemlidir. Göç yönetim sürecinde yerel yönetimlerin çalışmalarında karşılaştıkları yapısal sorunların aşılması, Suriyeli mülteciler ile yerel halk arasında toplumsal uyumun sağlanması, mülteci hareketinin yönetimiyle ilgili yerel halkın algısına temkinli bir yaklaşım sergilenmelidir.

STK'lar, kamu idarelerinin ulaşamadığı ya da kısıtlı kaldığı alanlarda önemli bir aktördür. STK'ların Suriyeli mültecilerin sorun alanları üzerine gerçekleştirdikleri faaliyetler, yetkili birimlerin sorunlara ilgisini artırmaya ve bu konuda kamuoyunun oluşmasına yardımcı olacaktır. STK'ların çalışmalarına desteğin artması ve çalışmaların verimliliği açısından geri bildirim sunulması mevcut sorunların tespiti için önemlidir.

3.8. Tartışma

Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye olan yaklaşımları, Türkiye'nin Suriyeli mültecilere olan yaklaşımları ve yaşanan sorunlara dair görüşler, toplumsal uyum ve bütünleşme çalışmaları adına önem taşımaktadır. Suriyeliler Barometresi 2020 adlı çalışmada belirtildiği üzere Suriyeli mülteciler, "Suriyeliler Türkiye'ye uyum sağladı mı / sağlayacak mı?" sorusuna 2019'da % 51.6'sı, 2020'de ise %46.3'ü "bütünüyle" ve "büyük ölçüde" uyum sağladığını düşünmektedir (Erdoğan, 2021: 268). Türk toplumuna sorulan "Türkiye'deki Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?" sorusuna ise "hiç benzemiyorlar" ve "benzemiyorlar" şeklinde verilen cevapların oranı ise 2020'de %77.6 olduğu belirtilmiştir (Erdoğan, 2021: 260). Türk toplumuna yöneltilen "Suriyelilerle huzur içinde bir arada yaşayabiliriz" önermesini "hiç katılmıyorum" ve "katılmıyorum" diyenlerin oranı 2017'de % 75, 2019'da % 82.6 ve 2020'de ise %77. 9 olduğu tespit edilmiştir (Erdoğan, 2021: 263). Türk toplumuna sorulan "Suriyeliler Türk toplumuna / Türkiye'ye ne ölçüde uyum sağladı?" sorusuna ise birlikte yaşam süresi uzamasına rağmen 2019'da "bütünüyle sağladı" diyenlerin oranı %8.4, 2020'de ise %6.3'tür. "Büyük ölçüde sağladı" diyenlerin oranı 2019'da %43.2 iken 2020'de ise %40'dır (Erdoğan, 2021: 212).

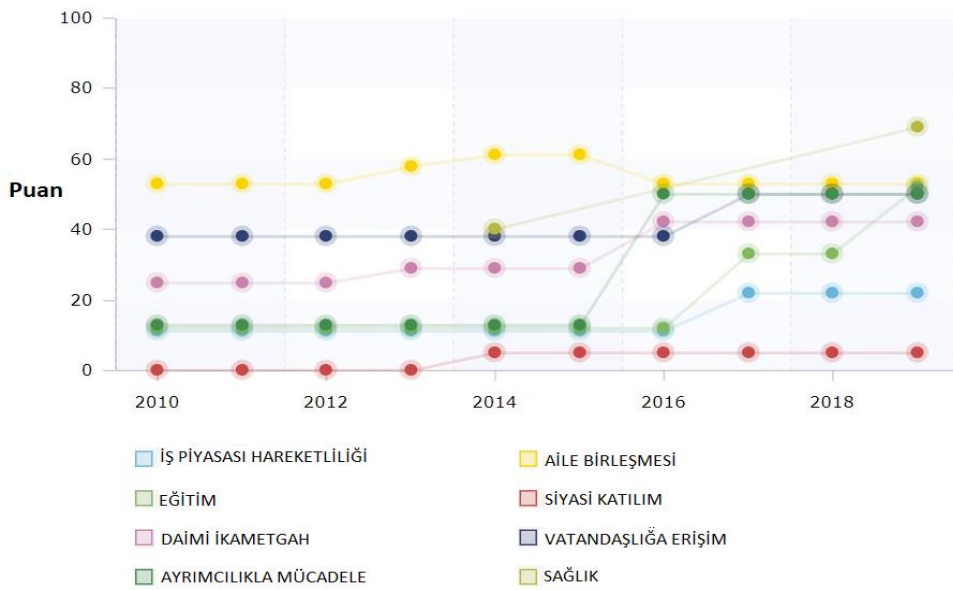
Kültürel ve dini yakınlık söylemleri üzerinden yönetilen kitlesel göç sürecinin toplumsal uyum kabulüne etkisi azalmakta, ülkede artan siyasi kutuplaşma ve ekonomik kaygılar mülteci karşıtlığını artırmaktadır. Mevcut ekonomik sorunların yanı sıra artan toplumsal ve politik kutuplaşma, ana akım siyasi partilerin mülteci karşıtı söylemlerini daha görünür hale getirmiştir. Bu süreçte misafirlik ve din kardeşliği söylemlerinin toplumsal karşılığının azaldığı ve siyasal olarak geri dönüş söylemlerinin kurgulandığı bir döneme geçildiği gözlemlenmektedir.³⁸

Türk toplumu tarafından oluşan Suriyeli mültecilere yönelik kaygıların siyasallaşması ve çatışma ortamına dönüşmemesi için gerçekçi ve şeffaf politikalara ihtiyaç vardır. Toplumdaki genel kaygıların azalması sosyal uyumun en önemli unsurudur. Mülteci karşıtlığına yönelik artan söylemler uyum çalışmalarından elde edilen gelişmelere büyük ölçüde zarar verecektir.

³⁸Kaya A. "AB-TR Mülteci Mutakabati: Tampon Ülke?"

https://eu.bilgi.edu.tr/media/files/T%C3%9CS%C4%B0AD_K%C3%BCresel_Siyaset_Forumu_Makale_Dizisi_No-2.pdf

Entegrasyon çalışmalarının sonuçları değerlendirildiğinde 2010 Göç ve Entegrasyon Politikaları İndeksi (Mipex)³⁹ verilerine göre Türkiye, entegrasyon yaklaşımı açısından tüm MIPEX ülkeleri arasında son sırada yer almış ve 100 puanlık MIPEX ölçeğinde sadece 22 puan almıştır. Türkiye'nin 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile uluslararası koruma, çalışma izinleri, oturma izinleri ve göçmenlerin ve toplumun karşılıklı "uyumlaştırılması" için yeni prosedürler oluşturmak üzere yeni Göç Kurulu'ndan ayrılması, 2014 MIPEX'te 2 puan olarak çok az değişiklik olmuştur. Hem yabancılar hem de Türk vatandaşları için temel hakların, eşit fırsatların ve uzun vadeli güvenliğin güvence altına alınmasına yönelik politikaların yetersiz kalması, Türkiye'nin kapsamlı temel entegrasyon programı oluşturması için tam olarak elverişli olmadığı belirtilmiştir.⁴⁰

Şekil 3.5. Türkiye'nin Göç ve Entegrasyon Politikaları İndeksi

Kaynak: Mipex⁴¹

Eğitim, sağlık, siyasal katılım, işgücü piyasası hareketliliği, aile birleşimi daimi ikamet, vatandaşlığa erişim ve ayrımcılıkla mücadele alanlarında değerlendirme yapan Mipex göstergelerinin 2020 verilerine göre Türkiye'deki olumlu değişiklikler: Kamu istihdam hizmetleri, göçmenleri öğretmen işgücüne dahil etmeye yönelik uygulamalar, göçmen gruplarının eğitim durumuna yönelik uygulamalar, eğitimde dil öğretim standartları, her seviyede eğitim rehberliği, iletişimsel/akademik akıcılık, yüksek öğrenime erişim, sosyal güvenliğe erişim ve daimi ikamet için yardım, çifte vatandaşlık, ayrımcılıkla mücadele

³⁹Göç ve Entegrasyon Politikaları İndeksi (Mipex), yabancıların yaşadığı ülkenin vatandaşıyla yasalar önünde eşit olmayı ve yasal pozitif ilkelerin uygulanmasının teşvik etmek amacıyla 8 politika ve 167 gösterge veri tabanını oluşturmaktadır. AB ülkeleri ve göç alan diğer ülkeler dahil 52 ülkeyi toplumsal uyumun alanlarında ülkelerin yasa ve politikalarını eşit muamele standartlarına göre değerlendirmektedir (Mipex, 2020).

⁴¹ Mipex. "Türkiye'nin Göç ve Entegrasyon Politikaları İndeksi". <https://www.mipex.eu/turkey>

kapsamında sosyal koruma, konut dahil olmak üzere kamu mal ve hizmetlerine erişim ve tedarik, yaptırım mekanizmaları, belgesiz göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişim koşulları, sağlık hizmetlerinin hakları ve kullanımıyla ilgili göçmenler için bilgiler, sağlık eğitimi ve teşviki ile ilgili göçmenler için bilgiler, sağlık tercümanlarının maliyeti/bulunması ve göçmenlere bilgi sağlama, hizmet tasarımı ve sunumuna katılımı konusunda olumlu bir ilerleme kaydetmiştir. Türkiye'deki olumsuz göstergeler arasında ise aile birleşiminin olduğunu belirtmiştir.⁴² Yıllara göre entegrasyon çalışmalarında önemli bir ilerleme kaydedilmesine rağmen mevcut Suriyeli mülteci nüfusuna göre değerlendirildiğinde kapsayıcılığı, ulaşılabilirliği ve sürekliliği üzerine çalışmaların artması gerekmektedir. Nitekim Suriyeliler Barometresi 2020 çalışmasına göre Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yardım ve destek alanları olarak belirtilen; sağlık, koruma / hukuki destek, eğitim, barınma, gıda temini ve parasal/mali faktörler alanında Suriyeli mültecilerin memnuniyet oranı 2017'de %28.62, 2019'da %34.96, 2020'de ise %31,5 olduğu belirtilmiştir (Erdoğan, 2021: 268).

Entegrasyonun temeli kuralı olarak öngörülen göçmenlerin yerel toplum tarafından toplumsal kabulü ve yerel toplum tarafından göçmenlerin kabulü, iki taraflı bir çaba olmakla birlikte Suriyeli mültecilerin gündelik yaşam içerisinde yer alması ve bu süreçte oluşan toplumsal algının yönetimini belirleyen başat unsur kamu politikalarıdır.

⁴² Mipex. "Türkiye'nin Göç ve Entegrasyon Politikaları İndeksi". <https://www.mipex.eu/turkey>

SONUÇ

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonrası kitlesel göç hareketine mecbur kalan Suriyeli mültecilerin, Türkiye'deki hukuki statüleri karmaşık bir hal almıştır. Mültecilerin hukuki statülerine ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesine taraf olan Türkiye, mülteci kavramını "Avrupa'dan gelenler" olarak tanımlamıştır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun 91. maddesine göre Türkiye'ye göç eden Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmiştir. Bu uygulamanın belli bir süreye tabi olmaması ve Türkiye'ye gelen Suriyelilere yönelik politik tavrı 'açık kapı' politikası olmuş ve Suriyeli mültecilere yönelik "misafir" söylemi benimsenmektedir.

Göç hareketi insanlık tarihi kadar eski olması sebebiyle kişi ve gruplar sürekli etkileşim ve değişim halindedir. Bu bağlamda kültür, "çokkültürlülük", "kültürlerarasılık" gibi kavramlar günümüzde halen tartışılmaktadır. Kültürleşme evresi olarak tanımlanan bu süreç kişinin kendi ve ailevi karakteristik yapısı, yaşanan ülkenin toplumsal ve ulusal kültürüyle de oldukça ilişkilidir. Toplum kültürel açıdan çeşitli ve çoğul olmuş, bu çeşitliliğe farklılıkların birlikteliği konusunda farklı dönemlerde farklı politikalar üretilmiştir. Bu politikaların güncel sorunlara ne kadar çözüm üretebildiği konusunda sürekli tartışılmaktadır. Entegrasyon teorileri göç hareketleriyle birlikte bir arada yaşamının siyaseti olarak çeşitli politikalarla meydana gelmiştir. Entegrasyon politikaları temel iki yaklaşım üzerine kurulmuştur. Bunlar "asimilasyonist" ve "çokkültürlülük" bağlamında politikalar olmaktadır. Fakat yapılan araştırmalar sonucunda tam asimilasyon sürecinden bahsetmek olanaksızdır. Toplumsal bütünleşme ve uyum çalışmalarını kültürel bir harmanizasyon olarak ele alan çokkültürlülük anlayışı ise uygulama yöntemi ve şekline göre bu sürecin yönünü şekillendirmektedir.

Bu çalışmanın ikinci bölümünde ise çok kültürlülük anlayışının yanında kültürlerarasılık kavramı da tartışılmıştır. Farklılıkların yönetimi ve kültürlerarası açılım olarak ele alınan bu kavramın temelinde toplumsal alanda uyum ve birlikteliği amaçlamaktadır. Bu anlayış kültürlerin birbirine benzememesi gerektiğini ifade etmektedir. Temel sav farklı kültürler arasındaki etkileşimin kültürlerin birbirini tanıyıp anladıktan sonra kültürlerarası iletişim birey ve grupları daha güzel ve iyi olana teşvik edeceğini belirtmiştir. Bu bölüm bu kültürlerarasılık kapsamında kamu hizmetlerinin nasıl işlemesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda göçmenlere yönelik kamu kurum ve kuruluşlarının nasıl yönetilmesi gerektiği, sorunların neler olduğu ve buna yönelik kültürlerarası açılım yolları ele alınmıştır.

Bu çalışmanın üçüncü bölümünde ise Türkiye'deki Suriyeli mülteciler bağlamında kamu hizmetlerinin işleyişi değerlendirilmiştir. Bu noktada Suriyeli mültecilerin kamu hizmetlerine erişim konusunda kamu kurum ve kuruluşları, ulusal ve uluslararası örgütler ve STK'lar yaptıkları çalışmalar incelenmiştir. Türkiye, Suriyeli mültecilerin toplumsal bütünleşme ve uyumu adına iki yöntem denenmiştir. Bunlar; kamu kurumları ve STK'ların danışmanlık, eğitim, sosyal yardım gibi program ve uygulamalar yapmış olmasıdır. Diğeri ise sosyal uyum süreci içerisinde yerel halkın kendi isteğiyle başlattığı ve ilerlettiği program ve uygulamalardır. Suriye göç hareketinin ilk dönemlerindeki çalışmalar yardım niteliğinde kalmıştır. İlerleyen süreçte kamu kurumları ve STK'lar topluluklar arası etkileşimi daha düzenli ve kurumsallaşmış hale getirmişlerdir. Hizmetlerin kültürlerarası açılımı bağlamında sunulan hizmetlerin sunumunda kamu kurumları ve STK'lar belirgin ve önemli rol oynamıştır.

İstihdam alanında Suriyeli mülteciler, genel olarak yerel halkın talep etmediği alanlarda çalışmaktadır. Fakat maddi yetersizlikler nedeniyle güvencesiz çalışmayı kabul etmektedirler. Diğer yandan maddi zorluklar veya vatandaşlık statüsünün sağladığı hak ve hizmetlere ulaşamayan çocuklar tekstil, çobanlık, mevsimlik tarım ve inşaat gibi sektörlerde çalışmak durumunda kalmaktadırlar. Kadınların çalışma yaşamına dahil olmasının önündeki engeller ise bebek ve çocuk bakım hizmetleri konusunda destek almamaları, eğitim düzeylerinin düşük olması, dil yetersizliği, psiko-sosyal destek alamamaları gibi nedenlerdir. Bu nedenle çocukların eğitime teşvik edilmesi, bebek ve çocuk bakım hizmetlerine destek sağlanması, mesleki eğitim kurslarının düzenlenmesi kadınların işgücü piyasasına katılımı artıracaktır. Kamu aktörleri tarafından çalışma izinleri, mesleki eğitim kursları, istihdamı teşvik edici projeler yürütmeleri istihdama katılım sayısını zaman içerisinde artıracaktır. Ayrıca Suriyelilerin kurmuş oldukları şirketler Suriyeli vatandaşın istihdam edilmesinde oldukça yardımcı olmuştur. Fakat yerel halk Suriyelilerin istihdam edilmesi konusu üzerine olumsuz bir tavır ve tutum içerisindedir.

Barınma hizmetlerinin sağlanmasında ise karşımıza birtakım sorunlar çıkmaktadır. Suriyeli mültecilerin kentlere yönelik yoğun göç hareketi konut yetersizliği, kira artışı, belli mahallelerde yoğunlaşma gibi durumlar yerel halkın Suriyelilere yönelik olumsuz tutumunu daha çok artırmaktadır. Barınma ve konut politikalarının karmaşık göç hareketliliğini dikkate alarak tekrar tasarlanması gerekmektedir. Bu alandaki kamu aktörlerinin yetki ve alan sorunlarının belirsizliği, yasal çerçevede bu sorunların gerekli şekillerde değerlendirilememesi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın zorla göç eden kişilere yönelik barınma hizmetlerinin karşılanması bakımından güçlük yaratmaktadır. Yerel yönetimlerde ise

zorunlu göçle gelen kişilere yönelik barınma, konut ve yaşam alanlarının iyileştirilmesine yönelik yasal bir düzenlemenin oluşturulması yerel yönetimler bakımından önemlidir. Fakat belediyeler bütçe ve kapasite bakımından farklılık göstermektedir. Merkezi yönetimden aktarılan mali kaynaklar yoğun göç alan il ve ilçelere göç eden kişilerin sayısı hesaplanarak aktarılmalıdır. Ayrıca belediyelerin göç yönetişimi alanında danışabilecekleri ve iş birliği yapabilecekleri çalışma ağlarını artırmaları gerekmektedir.

Suriyeli çocukların eğitim hizmeti imkanı ilk başlarda acil durum ve koruma perspektifindeydi. İlerleyen süreçte toplumsal bütünleşme bakımından kurumsal çalışmaların önemli bir aşama kaydettiği görülmektedir. Fakat ana akım eğitim sistemine katılımın önünde halen birçok neden bulunmaktadır. Bunlar; yoksul aile çocuklarının çalışmaya mecbur kalması, babası olmayan erkek çocuklarının çalıştırılması, kız çocuklarının kültürel nedenlerden kaynaklı uzak mesafeli okullara göndermek istenmemesi ve erken yaşta evlendirilmeleri, okullara ulaşım sorunu, eğitim alanındaki uygulama ve etkinliklere dair ailelerin bilgi sahibi olmamaları, Suriyeli ailelerin sık sık konum değiştirmeleri, Türkçe bilmemeleri, öğretmenlerin Arapça bilmemesi önemli sorunlardır. Bu sorunlara yönelik çocukların psikolojik durumları göz önünde bulundurularak öğretmenlerin çocukların gereksinimlerine yönelik eğitim almaları ve Arapça bilmeleri ya da öğrenmeye istekli olmaları gerekmektedir. Çocukların eğitim hizmetine dahil olmaları için yaş grupları, eğitim, sosyo-ekonomik düzey, yerleşilen mekan ve yasal statü bakımından kapsamlı çalışmaların yürütülmesi eğitime katılım oranın yükseltecektir. Maddi yetersizliklerin giderilmesi adına Sosyal Uyum Yardımı programı ailelere belirli ölçüde destek sağlasa da eğitim ekosistemini kapsayan yeni programlar oluşturulmalıdır. Ayrıca Geçici Eğitim Merkezleri, Suriyeli ailelerin çocuklarının Arapça eğitim almaya devam etmeleri bakımından önem taşımaktaydı. Bu kurumun kapanması çocukların kendi dillerini unutma ve Türk eğitim sistemine adapte olma konusunda zorluklar yaşamaları bakımından bu kuruma benzer bir yapılanma tekrar oluşturulmalıdır. Yerel aktörler ve STK'lar tarafından Suriyeli mültecilerin yoğun yaşadığı bölgelerde Arapça dilinde ve Suriye müfredatına yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi oldukça dikkat çekicidir.

Sağlık alanında ise Geçici Sağlık Merkezlerinin kurulması ise dil ve iletişim konusunda yaşanan sorunlara yönelik sağlık hizmetlerine erişimde iyileştirmelere neden olmuştur. Göçmen Sağlığı Merkezleri, Suriyeli sağlık personellerinin çalışması istihdam imkanını arttırmakla birlikte Suriyeli sağlık çalışanlarına kadın sağlığı, çocuk sağlığı, hamilelik gibi konularda eğitimler verilmektedir. Ayrıca GSM'ler de ruh sağlığı merkezi bulunması ise kültürel farklılıklar ve travmatik durumlarla karşı karşıya kalan kişilerin tedavi

edilmesi oldukça önemlidir. Sağlık alanına ilişkin çalışmalarda kamu aktörleri, STK'lar ve uluslararası aktörlerin etkileşim içerisinde olması bu alandaki yönetim sürecinin hızla gelişmesinde etkili olmuştur. Özellikle kamu kurumlarının yönetiminde, STK'ların ise tamamlayıcı bir görev üstlendiği bu çalışmalara yerel halkın katılım isteği ve bu çalışmalara ne şekilde eklenileceği oldukça önem taşımaktadır. Merkezi ve yerel yönetimlerin Suriyeli mültecilere yönelik yasal düzenlemeleri, uygulamaları ve bu sürece dahil olan STK'lar bu göç hikayesini iyileştirmeye ve kapsayıcı hale getirmeye çalışmaktadır. Zaman içerisinde Türkiye'nin bu konudaki eksiklikleri ve üstünlükleri gözlemlenerek eyleme geçilmesi toplumsal bütünleşme ve uyum modellerinin önünü açacaktır.

Dünyada insanların bir yerden başka bir yere göç etmeleri hem göç edenler açısından hem de göç ettikleri bölge veya devletlerde önemli değişikliklere yol açmaktadır. Bu değişiklikler, göçmenler açısından başta sosyal ve kültürel olmak üzere göç edilen yerlerdeki ekonomik, politik, yönetsel, teknolojik düzeylerde ciddi sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde yaşadıkları sıkıntılarla baş etme ve bulundukları ortama uyumlarında kültürleşme kavramı gündeme gelmektedir.

Uluslararası göç, farklı kültürlerin parçası olan bireylerin, grupların, örgütlerin ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel anlamda hızlı ve yoğun bir etkileşim içinde bulunmalarına neden olmaktadır. Bu süreçte kamu kurumları ve göçmenlerden kaynaklı sorunlar hizmetlerin kültürlerarası açılımını gündeme getirmiştir. Hizmetlerin kültürlerarası açılım yolları değerlendirildiğinde, kamu kurumlarının sorunlarını ve bu konuda izlenmesi gereken yol ve yöntemler konusunda Türkiye nispeten ilerleme kaydetmektedir. Özellikle 2011 sonrası Suriyelilerin kitlesel göç hareketleri 3.7 milyonu aşması resmi rakamlara göre ülke nüfusunun %5'ini oluşturmaktadır. Niteliği gereği savaş ve siyasi baskıdan kaçarak gelen Suriyeli mülteciler bu zorunlu göçün psikolojik travmalarını atlatmaları için sonrasında yaşadıkları süreç oldukça önemlidir.

Sosyal ve kültürel farklılıklardan dolayı ayrıştırıcı politikalar özneline hareket etmemek ve sadece ekonomik entegrasyona odaklanmamak gerekmektedir. Farklılıkların birbirini tanıması ve anlaması için nesiller geçmesini beklemek yerine yanlış algıları değiştirmek, daha çok tanımaya ve anlamaya çalışmak en sağlıklı durumdur. Ülkenin herhangi bir yerinde bir yabancı bir konu da zor durumda olmasının geri dönüşü sadece o kişiye ilgilendirmemektedir. Devlet politikaları kapsamında düşünüldüğünde farklılıkların bir arada yaşama siyaseti uzlaştırıcı politikalarla orta yolu bulabilir. Nitekim kültürel ve sosyal uyumun artması diğer alanlarda da benzer etkiyi artıracaktır.

KAYNAKÇA

- ABKDB. Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı. (2006). “Göç Avrupa’da Başlıca Yoksulluk Riski Unsuru”, *Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Bülteni*, (1)13: 1-10.
- Ağır, O. (2018). “Türkiye’deki Suriyelilere Sağlanan Kamusal Hizmetlerin Değerlendirilmesi”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2): 111-128.
- Akbulut, A. (2020). “Suriyelilerin Uyum Sürecinde Devlet Kurumları ve STK’ların rolü, *TurkishStudies–Social*”, 15(5): 2301-2322.
- Akıncı, B., Nergiz A., ve Gedik, E. (2015). “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Aksoy, Ş.(2004). “Kamu Yönetimi Nereye Gidiyor? Bir Durum Saptaması”. *Hacettepe Üniversitesi Yayınları*, 1(1): 32-49.
- Aksoy, Z. (2012), “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20): 292-303.
- Aksu, N. (2008). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.
- Altın, A. (2013). “Kamu Hizmeti Anlayışında Değişim”. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(2): 101-118.
- Ataay, F.(2005).*Kamu Reformu İncelemeleri*. Ankara Tabip Odası Yayınları,Ankara.
- Aybay, R. (2007). *Yabancılar Hukuku*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Aydın, Y. (2021). “Türkiye’deki Suriyeli Göçmenlere Verilen Sağlık Hizmetlerinin Değerlendirilmesi, Sorun ve Öneriler”. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 0(18): 227-248.
- Balı, A.Ş. (2000). *Çokkültürlülük ve Sosyal Adalet*. Çizgi Kitabevi, Konya.
- Barutçugil, İ. (2011). *Kültürler Arası Farklılıkların Yönetimi*. Kariyer Yayınları, İstanbul.
- Baumann, G. (2006). *Çokkültürlülük Bilmecesi: Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek*. (Çev: I. Dermirakın), Dost Kitabevi, Ankara.
- Bakır, S. (2014). “Türkiye’deki Yabancılar Türkçe Öğretim Merkezleri ve Atatürk Üniversitesi Dil Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (Dilmer)”.*Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 0(51): 435-456.
- Bell, Myrtle P. (2012). *Diversity in Organizations*, Cengage Learning Second Edition, South-Western.

- Bhattacharya, M. (1991). *Public Administration, Structure, Process and Behaviour*, Calcutta, The World Press Private Limited.
- Bingöl, A. (2006). *Almanya ve Hollanda'da Türk Göçmen İşçi Çocuklarına Dönük Eğitim Politikaları ve Uygulamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Boyraz, Z. (2015). "Türkiye'de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler", *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 7(2): 35-58.
- Çağlayan, S. (2006) "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi". *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(17): 67-91.
- Çelikel, A. & Gelgel, G. (2007). *Yabancılar Hukuku*. Beta Yayınları, İstanbul.
- Çetin, İ. (2016). "Türkiye'de Suriyeli Sığınmacıların Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu". *Sosyoloji Dergisi*, 34(1): 197-222.
- Daft, R. (2010). *Management*, South-Western, Cengage Learning, Canada.
- Demirel, Ş. ve Kökçü, Y. (2018). "Yabancılarla Türkçe Öğretimi Sertifika Programına Katılan Öğrencilerin Sertifika Programı Hakkındaki Görüşleri". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(3): 1884-1901.
- Doythcheva, M. (2009). *Çokkültürcülük*. (Çev. T. Akıncılar Onmuş), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Dromgold, M. (2016). *Farklılıkları Yönetme Kültürü: Göç Yönetimi Alanı ve Türkiye'ye Göç Eden Suriyeliler*. ODTÜ Yayıncılık, Ankara.
- Eğinli, A. (2009). *Örgütsel Bağlılığın Geliştirilmesinde Farklılık Yönetimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2016). "Göç ve İnsan". *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1): 9-22.
- Elcock, H. (2006). "The Public Interest and Public Administration", *Politics*, 26(2): 101-109.
- Erden, E. (2019). *Bauhaus Ekolü'nün Erken Cumhuriyet Dönemi Modernleşmesi Üzerine Etkileri: 1933'te Almanya'dan Göç Eden Bilim İnsanlarının Türkiye Sanat Eğilimine Katkıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Erdoğan, M.M. (2021). *Suriyeliler Barometresi-2020 Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Eğiten Kitap Yayıncılık, Ankara.
- Erdoğan, M.M. ve Çorabatır, M. (2019) *Suriyeli Mülteci Nüfusunun Demografik Gelişimi, Türkiye'deki Eğitim, İstihdam ve Belediye Hizmetlerine Yakın Gelecekte Olası Etkileri*, GIZ Quadra Programı.
- Erdoğan, M. (2021). *Suriyeliler Barometresi - 2020*. Eğiten Kitap Yayıncılık, Ankara.

- Ergül, E. (2012). ‘‘Uluslararası Hukuk ve Türk Mevzuatında Yabancı Kavramı ve Türleri’’. *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 475, 213-228.
- Ergüven, N. S. ve Özturanlı, B. (2013). ‘‘Uluslararası Mülteci Hukuku veTürkiye’’. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4): 1007-1061.
- Ertek, B. ve Süverden, F.B. (2020). ‘‘İki Dillilik ve İki Kültürlülük: Göç, Kimlik ve Aidiyet’’. *The Journal of International Lingual and Educational Sciences*, 6(2): 183-207.
- Esen, E. (2011). ‘‘Türk-İşgücü Göçünün 50. Yılında Almanya’da Sosyal Hizmetlerin Kültürlerarası Açılımı’’. E. Erol ve Z. Yazıcı (Ed.). *Onlar Bizim HemşehrimizUluslararası Göç ve Hizmetlerin Kültürlerarası Açılımı*. Siyasal Kitabevi, Ankara, 13-43.
- Esen, E. (2022). ‘‘Türk İşgücünün 60. Yılında Almanya’nın Göç Politikaları’’. *Yayınlanmamış Makale*. 1-15.
- Ewoh, I. E. (2013). ‘‘Managing and Valuing Diversity: Challenges to Public Manager in the 21st Century’’. *Public Personnel Management*, 42(2): 107-122.
- Filsinger, D.(2002).*Interkulturelle Öffnung Sozialer Dienste*. Expertise im Auftrag der Regiestelle E und C. Berlin.
- Fraiser, N.(1992). ‘‘Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy’’. C. Calhoun (Ed.), *Habermas and the Public Sphere*. MIT Press, Cambridge, 1(1): 109-142.
- Gençler, A. (2005). ‘‘Avrupa Birliğinin Göç Politikası’’. *İstanbul Üniversitesi Yayınları*,(49)582: 173-198.
- Gibbs, T. (1997). ‘‘Portrait of a Minority’’. L. Naylor (Ed.) *Cultural Diversity in the United States*.ABC-CLIO, The USA, 91-102.
- Gough, I.(1981).*The Political Economy of the Welfare State*. Macmillan Press,London.
- Gökçe, A.F. (2017). ‘‘Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununda Dünya Sevgisi ve Politik Dostluk: Kamu Yönetiminde Yeni Roller Üzerine Bir Değerlendirme’’. 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu. Elazığ, 97-110.
- Göksel, G. (2019). *Göçmen Entegrasyonu ve Tanınma Teorisi*. (Çev. M. Kızıltuğ), Pinhan Yayınları, İstanbul.
- Gözler, K.(2003).*İdare Hukuku*. Ekin Kitabevi, Bursa.
- Griffin, R. ve Moorhead, G. (2014). *Organizational Behavior: Managing People and Organizations*. Cengage Learning, Canada.
- Gümüş, Y. (2015). ‘‘Göçün Sağlık Üzerindeki Etkileri’’. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3): 63-67.

- Güngör, N. (2011). *İletişim; Kuramlar, Yaklaşımlar*. Siyasal Kitabevi, Ankara
- Habermas, J. (2002). *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak Siyaset Kuramı Yazıları*. (Çev.İ.Aka), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Haque, S. (2004). "Governance and Bureaucracy in Singapore: Contemporary Reforms and Implications". *International Political Science Review*, 25(2): 227-240.
- Hazır, M. (2012). "Çokkültürlülük Teorisine Çağdaş Katkıları ve Bireysel Haklar-Grup Hakları Ekseninde Çokkültürlülüğü Tartışmak". *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1): 1-28.
- İçağasıoğlu, A. (2018). "Mültecilerle Sosyal Hizmet". Sosyal Hizmet Kongresi, Mayıs 2018, İstanbul, 83-87.
- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö.F. (2014). "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere". *MiReKoç Araştırma Raporları*, 1(1): 1-406.
- İnce, C. (2019). "Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme". *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18): 2579-2615.
- Kabakuşak, D. (2018). "Kültürel Çeşitliliğin Yönetim Modelleri Üzerine Bir İnceleme: İltica Ve Göç Ulusal Eylem Planı". *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(1): 102-130.
- Karahanoğulları, O. (2002). *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*. Turhan Kitabevi, Ankara
- Karahanoğulları, O.(2002a). "Kamu Hizmetinde Kriz, Yeni Denge ve Hukuk", *Emek Araştırmaları Dergisi*, 1(8): 38-47.
- Karasu, M. (2011). "Göç ve Uyum Sorunu". Uluslararası Göç ve Mülteci Sorunun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü, Elazığ, 631-649.
- Kartal, B. ve Manço, U. (ed.). (2018). *Beklenmeyen Misafirler: Suriyeli Sığınmacılar Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği*. TransnationalPress, Londra.
- Kastoryano, R. (hızl.). (2009). *Avrupa'ya Kimlik Çok Kültürlülük Sınavı*. Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Kaya, A. (2014). "Ötekini Anlamak Mümkün mü?", "Farklılıkların Birlikteliği Türkiye ve Avrupa'da Birarada Yaşama Tartışmaları" A. Kaya (drl.). Hiperlink Yayınları, Ankara.
- Kaya, A. (2014). "Türkiye'de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmişe Dönük Bir Bakış". *İdeal Kent Dergisi*, 5(14): 11-28.
- Kaya, A. (2020). "Türkiye'de Suriyeli Göçü ve Belediye Deneyimleri" A, Kaya (Ed.). Kitleli Göçler, Yerel Yanıtlar. Ankara

- Keleşmehmet, H. (2018). “Dünyada ve Türkiye’de Göçmen Sağlığı”. *Jour Turk Fam Phy*, 9(4): 119-126.
- Kirton, Gill. (2003). “Developing Strategic Approaches to Diversity Policy”, *Individual Diversity and Psychology in Organizations*. (Ed) M. J. Davidson and L. S. Fielden), 1(1): 3-17.
- Koçak, O. ve Gündüz, R. (2016). “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12): 66-91.
- Köşk, U. ve Özbek, Ç. (2017). “Küreselleşme ve Uluslararası Göç İlişkisinde Değişen Göçmen Algısı”. *Researcher: Social Science Studies*, 5(8), 247-265.
- Kreitz, P.A. (2008). “Best Practices for Managing Organizational Diversity”, *The Journal of Academic Librarianship*, 34(2): 101–120.
- Kymlicka, W. (2013). *Çok Kültürlülük: Başarı, Başarısızlık Ve Gelecek*. (Çev. F. Öztürk), Journal of Istanbul University Law Faculty, İstanbul.
- Lane, J.A.(1993). *The Public Sector Concepts, Models and Approaches*. Sage Publications Ltd, London.
- Lee, E.S. (1966). “A Theory of Migration”, *Demography*, 3(1); 47-57.
- Luthans, F. (2011). *Organizational Behavior: An Evidence-Based Approach*. McGraw-Hill, Companies, New York.
- Mardin, D. (2019). *Sığınmacıların Sağlık Hizmetlerine Erişimi: Metropol – Uydu Şehir Karşılaştırması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Mardin, D., Özvarış, Ş., Sakarya, S., Kayı, İ., Gürsoy, G., Yurakır, N. ve Başpınar, A. (2020). “Covid-19 Sürecinde Türkiye’de Göçmen ve Mültecilerin Durumu”. *Sağlık ve Toplum*, 30(Özel Sayı): 112-118.
- Memduhoğlu, H. (2008). *Ulusal, Küresel ve Örgütsel Bağlamda Farklılıkları Yönetme*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Meriç, İ. (2015). *Kamu Yönetiminde Farklılıkların Yönetimi: ABD Hava Kuvvetleri Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale.
- Oran, T. ve Yüksel, E. (2015). “Kültürlerarası Hemşirelik ve Etik”. *Türkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics*, 1(3): 7-13.
- Ortaylı, İ. (1979). *Türkiye İdare Tarihi*, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Özay, İl Han, 1998, “Türkiye’deki Klasik Kamu Hizmetleri Anlayışı: ‘Çok Yaşa’ ya da ‘A TesAmour’”. *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, (1-4): 293-295.

- Özbay, B. (2020). "Türkiye'de Çocuk, Kadın ve Göçmenlerin Kayıt Dışı İstihdamı". *Atlas Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(5): 1-6.
- Özcan, E. (2017). "Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme". *İş ve Hayat Dergisi: Ekonomi Hukuk ve Sosyal Politika*, 2(4): 183-215.
- Özçürümez, S. ve İçduygu, A. (2020). *Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Özensel, E. (2013). "Doğu Toplumlarında ve Türkiye'de Birlikte Yaşama Arayışı: Çokkültürlülük mü? Yoksa Yeni Bir Model mi?". *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3): 1-18.
- Özer, M., Gençoğlu, C. ve Suna, E. (2020). "Türkiye'de Eşitsizlikleri Azaltmak İçin Uygulanan Politikalar". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Journal of Education Faculty*, 39(2): 294-312.
- Özer, Y. Y., Komsuoğlu, A., ve Özde-Ateşok, Z. (2016). "Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(37), 76-110.
- Özgür, Ö. (2010). "Çokkültürcü Sosyal Hizmet: Eleştirel Bir Bakış". *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21(2): 89-104.
- Özgüler, C. (2018). "Göç ve Uyum Politikaları". *Advancements in Business and Economics*, 1(1): 1-10.
- Penninx, R., Spencer, D., ve Hear, N.V. (2008). *Migration and Integration in Europe: The State of Research*. ESRC Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS) University of Oxford, England.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). "Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği". *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31): 1-13.
- Schwenken, Helen. (2009). "Migrant Women: Negotiating Rights and Recognition in the Political and Legal Framework of the European Union". E. Prügl ve M. Thiel (Ed.) *Diversity in the European Union*. Palgrave Macmillan, New York, 77-93.
- Sönmez, P. ve Süleymanov, A. (2017). "Avrupa Birliği ve Türkiye Politikalarında Suriyelilere Yönelik Yaklaşımların Birlikte Yaşama Kültürü Bağlamında Değerlendirilmesi". *Göç Dergisi*, 1(1): 41-61.
- Sürgevil, Olca ve Budak, Gülay. (2008). "İşletmelerin Farklılıkların Yönetimi Anlayışına Yaklaşım Tarzlarının Saptanmasına Yönelik Bir Araştırma". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(4): 65-96.

- Sürgevil, Olca. (2008). "Farklılık Kavramına Ve Farklılıkların Yönetimine Temel Oluşturan Sosyo-Psikolojik Kuramlar Ve Yaklaşımlar". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(20): 111-124.
- Şan, M. K. (2005). "Farklılık ve Çok Kültürlülük Siyasetleri Üstüne Bir Deneme". *İnanç, Kültür Ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 3(1-2): 69-117.
- Şan, M. ve Haşlak, İ. (2014). "Asimilasyon ile Çokkültürlülük Arasında Amerikan Ana Akımını Yeniden Düşünmek". *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1): 29-54.
- Tanrıkulu, F. (2017). "Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu ve Çözüm Önerileri". *Liberal Düşünce Dergisi*, 22(86): 127-144.
- Temel, A. (2011). "Türk-İşgücü Göçünün 50. Yılında Almanya’da Sosyal Hizmetlerin Kültürlerarası Açılımı". E. Erol ve Z. Yazıcı (Ed.). *Onlar Bizim Hemşehrimiz Uluslararası Göç ve Hizmetlerin Kültürlerarası Açılımı*. Siyasal Kitabevi, Ankara, 13-43.
- Tekin, Mustafa, (2009). *Türkiye’de Yaşayan Sığınmacı Ve Mültecilerin Entegrasyonunda Yaşanan Sorunlar ve Avrupa Birliği Uygulamaları Bağlamında Çözüm Önerileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Thomas, R. ve Roosevelt R. (1991). *Beyond Race and Gender: Unleashing the Power of Your Total Work Force by Managing Diversity*. Amacom, New York.
- Touraine, A. (2000). *Eşitliklerimiz Ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek miyiz?*. (Çev. O. Kunal), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Tuna, M. ve Özbek, Ç. (2014/b). "Uluslararası Göçler Sonrası Kimlik Tartışmaları ve Alternatif İki Model: Çok-Kültürlülük ve Avrupa Birliği Yurttaşlığı", *Yurttaşlığı Yeniden Düşünmek: Sosyolojik, Hukuki ve Siyasal Tartışmalar*. A. Durakbaşa, A. Öner ve F. Karapehlivan (drl.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Tuncer, İ., Tozkoparan, İ. ve Tuncer T. (2017). "Göç Sorunun Çözümü İçin Kamu Kurumlarının Yapması Gerekenler". *II. Kamu Yönetimi Sempozyumu*. Elazığ, 124-132.
- Tunga, Y. , Engin, G. ve Çağıltay, K. (2020). "Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Bir Alanyazın Taraması". *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1): 317-333.
- Türk, G. D. (2016). "Türkiye’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme". *Marmara İletişim Dergisi* , (25): 145-157.

- Türkoğlu, O. (2011). “Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik”. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(2): 101-118.
- Uçar, E. K. (2006). *An Analysis Of A Transformation: The Concept Of Public Service*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ulusoy, A.(2004).*Kamu Hizmeti İncelemeleri*. Ülke Kitapları, İstanbul.
- Üstel, F. (1999). Yurttaşlık ve Demokrasi. Dost Yayınları, Ankara.
- Vatandaş, C. (2002). *Çok Kültürlülük*. Değişim Yayınları, İstanbul.
- Woods, A. ve Kayalı, N. (2017). Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul’daki Yerel Yönetimlerin Rolü, İstanbul Politikalar Merkezi.
- Yalçın, C. (2002) “Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye’den Batı Avrupa Ülkelerine Göç”. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1): 45-60.
- Yalçın, C. (2004) *Göç Sosyolojisi*. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yazıcı, H. (2020). “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarındaki Deyimler Üzerine Bir İnceleme”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(2): 433-449.
- Yıldız, İ. (2018). *Türkiye’ye Uluslararası Göçler ve Türkiye’nin Göç Politikası*. Cadde Kitabevi, Ankara.
- Yılmaz, A. (2014). “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”. *Turkish Studies*, 9(2): 1685-1704.
- Zafer, A. (2016). “Göç Çalışmaları için Bir Anahtar Kavram Olarak Kültürleşme Kavramı”, *Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(30): 75-92

İnternet Kaynakları;

- Akbaş, E., Yanardağ, M., ve Yanardağ, U. http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyalhizmetlt_ao/gocvesoshiz.pdf (erişim tarihi: 06.04.2021).
- Apap, J. “Shaping Europe’s Migration Policy: New Regimes For The Employment Of Third Country Nationals: A Comparison Of Strategies in Germany, the Netherlands and the UK”. https://www.files.ethz.ch/isn/29114/179_Shaping%20Europe's%20Migration%20Policy.pdf (erişim tarihi: 18.04.2020).

- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, <https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/suriyeli-cocuklarin-egitim-sistemine-entegrasyonunun-desteklenmesi-piktes-ii-10396> (erişim tarihi: 06.09.2021).
- Birleşmiş Milletler, “Göçmen Ev İşçileri Hakkında 1 No’lu Genel Yorum”. <https://api.ihem.barobirlik.org.tr/server/api/core/bitstreams/dc46171b-e022-41ca-b1f0-6bfde5b87884/content> (erişim tarihi: 25.05.2021).
- Birleşmiş Milletler. “Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Korunmasına Yönelik Uluslararası Sözleşme”. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/GocmenIscilerinVeAileFertlerininHaklarininKorunmasinaDairSozlesme.pdf> (erişim tarihi: 21.11.2021).
- BMMYK Türkiye Temsilciliği, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> (erişim tarihi: 05.06.2020).
- Diversityand Human Resources. “Belgianand International GoodPractices”.https://www.eupan.eu/wpcontent/uploads/2019/05/2010_2_BE_Diversity_and_HR_Belgian_and_International_Good_Practices.pdf (erişim Tarihi: 20.04.2020).
- Erdoğan, M.M., “Suriyeliler Barometresi Suriyelilerle Uyumlu Bir Yaşamın Çerçevesi”. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf> (erişim tarihi: 02.05.2021).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “Geçici Koruma Yönetmeliği”.<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (erişim tarihi: 04.04.2020).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı”. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (20.06.2022).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı”. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (erişim tarihi: 20.06.2022).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. <https://www.goc.gov.tr/> (erişim tarihi: 16.08.2021).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, (erişim tarihi: 03.05.2020).
- Göçmen Sağlığı Merkezi.<https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/g%C3%B6%C3%A7men-sa%C4%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-merkezleri.html>, (erişim tarihi: 19.03.2021).

Göç Terimleri Sözlüğü,

[https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf) (erişim tarihi: 03.02.2020).

<https://multeciler.org.tr/hastane-randevu-sistemine-arapca-dil-destegi-eklendi/> (erişim tarihi: 02.09.2021).

<http://www.sihhatproject.org/hakkimizda.html> (erişim tarihi: 17.05.2022).

Kaya, A. “AB-TR Mülteci Mutakabatı: Tampon Ülke?”

https://eu.bilgi.edu.tr/media/files/T%C3%9CS%C4%B0AD_K%C3%BCresel_Siyaset_Forumu_Makale_Dizisi_No-2.pdf (erişim tarihi: 12.05.2022).

Keil, M., Badrudin A., Stephen H., Hans J., Erika L., Kazuma M., Angelika P. ve Kailashvon U., “Diversity Management”. <https://adoc.pub/diversity-management-vzdlavaci-manual.html> (erişim tarihi: 02.09.2020).

Kızılaykart Nakit Temelli Destek Programları Koordinatörlüğü, <https://kizilaykart.org/TR/index.html>, (erişim tarihi: 04.05.2021).

Longman. <https://www.ldoceonline.com/> (erişim tarihi: 17.09.2020).

Mejia, L., Balkin, D. ve Cardy, R. “Managing Human Resources”. <https://industri.fatek.unpatti.ac.id/wp-content/uploads/2019/03/183-Managing-Human-Resources-Luis-R.-G%C3%B3mez-Mej%C3%ADa-David-B.-Balkin-Robert-L.-Cardy-Edisi-7-2011.pdf> (erişim tarihi: 12.01.2020).

Mipex. <https://www.mipex.eu/turkey> (erişim tarihi: 02.12.2020).

Özkan, A. “Uluslararası Ve Kültürlerarası İletişim Kampanyaları”. http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/halklailiskilervetanitim_ue/ukikampanyalari.pdf, (erişim tarihi: 17.09.2020).

<https://piktes.gov.tr/cms/Home/Hakkimizda> (erişim tarihi: 02.05.2022).

Remmo, F. “Kamu Yönetiminin Kültürlerarası Açılımı”.

<http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi2908.html> (erişim tarihi: 01.15.2022).

UNHRC Türkiye İstatistikleri. <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri> (erişim tarihi: 17.05.2020).

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı. “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı”. <https://www.ab.gov.tr/files/uepwebsontr.pdf> (erişim tarihi: 20.11.2021).

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. www.csgeb.gov.tr (erişim tarihi: 30.08.2020).

T.C. İletişim Başkanlığı. www.iletisim.gov.tr (erişim tarihi: 23.12.2021).

- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü,
<http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>(erişim tarihi: 05.03.2021).
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü,
http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf(Erişim Tarihi: 03.02.2022).
- T.C. Sağlık Bakanlığı.<https://www.saglik.gov.tr/TR,87665/avrupa-bolgesi-goc-ve-saglik-yuksek-duzeyli-toplantisi-istanbulda-gerceklestirildi.html>(erişim tarihi: 15.04.2022).
- TDK, tdk.gov.tr (erişim tarihi: 05.03.2020).
- UHDİGM, http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm/bm_50.pdf (erişim tarihi: 01.04.2020).
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu,
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> (erişim tarihi: 16.05.2021).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Funda KOCABAŞ
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	19 Mayıs Türk Maarif Koleji
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi
Staj	2018-2019 Erasmus Staj Hareketliliği

